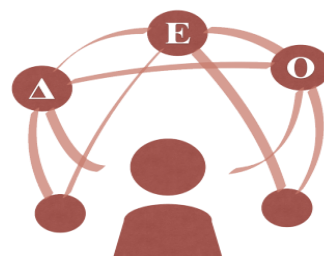

**ΔΙΕΘΝΕΣ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΕΛΛΑΔΟΣ**

**ΔΙΕΘΝΕΣ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΤΜΗΜΑ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ**

**ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ «ΔΙΕΘΝΗΣ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗ
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ»**

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

**ΟΙ ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΑΜΕΣΕΣ ΞΕΝΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΣΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ
ΚΑΙ ΟΙ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΤΙΚΟΙ ΤΟΥΣ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ**

της

Παντέρμαλη Χριστιάνας

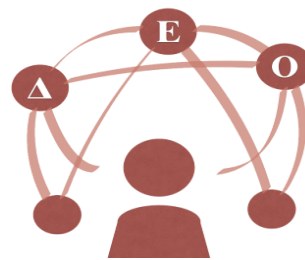
Επιβλέπων Καθηγητής : Ζουμπουλίδης Βασίλειος

Καβάλα, Οκτώβριος 2020

**Εκπονηθείσα Διπλωματική Εργασία απαραίτητη
για τη λήψη του Μεταπτυχιακού Διπλώματος**

ΔΙΕΘΝΕΣ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΕΛΛΑΔΟΣ

ΔΙΕΘΝΕΣ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΤΜΗΜΑ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ «ΔΙΕΘΝΗΣ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗ
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ»

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

ΟΙ ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΑΜΕΣΕΣ ΞΕΝΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΣΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ
ΚΑΙ ΟΙ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΤΙΚΟΙ ΤΟΥΣ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ

της

Παντέρμαλη Χριστιάνας

Επιβλέπων Καθηγητής : Ζουμπουλίδης Βασίλειος

Καβάλα, Οκτώβριος 2020

Εκπονηθείσα Διπλωματική Εργασία απαραίτητη
για τη λήψη του Μεταπτυχιακού Διπλώματος

Η παρούσα διπλωματική εργασία
εγκρίνεται για παρουσίαση.

Ζουμπουλίδης Βασίλειος,

Υπογραφή:

Ημερομηνία:

Copyright © Παντέρμαλη Χριστιάνα, 2020

Με επιφύλαξη κάθε δικαιώματος. All rights reserved.

Η παρούσα διπλωματική εργασία εκπονήθηκε στο πλαίσιο των απαιτήσεων του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών ‘Διεθνής και Ευρωπαϊκή Οικονομική’ του Τμήματος Λογιστικής και Χρηματοοικονομικής του ΔΙ.ΠΑ.Ε.. Η έγκριση της δεν υποδηλώνει απαραίτητως και την αποδοχή των απόψεων του συγγραφέα εκ μέρους του ΔΙ.ΠΑ.Ε..

Βεβαιώνω ότι είμαι αποκλειστική συγγραφέας της παρούσας μεταπτυχιακής διπλωματικής εργασίας και ότι κάθε βοήθεια που είχα για την προετοιμασία της είναι πλήρως αναγνωρισμένη και αναφέρεται στην εργασία.

Βεβαιώνω, επίσης, ότι έχω σαφώς αναφέρει όλες τις δευτερογενείς πηγές συλλογής δεδομένων τις οποίες χρησιμοποίησα για την συγγραφή της παρούσας εργασίας. Το κείμενο της εργασίας είναι γραμμένο με τα δικά μου λόγια και δεν αποτελεί προϊόν λογοκλοπής από τρίτες πηγές. Σε περίπτωση αυτούσιας αντιγραφής προτάσεων από τρίτες πηγές έχω χρησιμοποιήσει εισαγωγικά.

Παντέρμαλη Χριστιάνα,

Υπογραφή:

Ημερομηνία:

ΑΦΙΕΡΩΣΗ

Στην οικογένεια μου.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ - ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Αρχικά θα ήθελα να εκφράσω την ευγνωμοσύνη μου στον επιβλέποντα καθηγητή μου Ζουμπουλίδη Βασίλειο καθώς και τον μέντορα καθηγητή μου Δελιά Παύλο, για την ευκαιρία που μου έδωσαν να συνεργαστώ μαζί τους, για την καθοδήγηση τους, καθώς και για την υπομονή που έδειξαν κατά τη διάρκεια συγγραφής της παρούσας εργασίας.

Επίσης θα ήθελα να ευχαριστήσω τους γονείς μου Στάθη και Ζωή και τις αδερφές μου Ρένα και Σοφία, για την υποστήριξη τους στην εκπόνηση της παρούσας διπλωματικής διατριβής.

Τέλος, ευχαριστώ τους καθηγητές μου στο μεταπτυχιακό πρόγραμμα για τις σημαντικές γνώσεις και συμβουλές που μου παρείχαν κατά τη διάρκεια των σπουδών, όπως και τους συμφοιτητές μου.

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΣΧΗΜΑΤΩΝ

Σχήμα 1 : <i>Χάρτης των Βαλκανικών Χωρών</i>	σελ.45
Σχήμα 2: <i>Ανταγωνιστικό Πλεονέκτημα Βαλκανικών χωρών</i>	σελ.46

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας 1: <i>Ανάλυση Μήτρας SWOT των Βαλκανικών Χωρών</i>	σελ.58
---	---------------

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

S.W.O.T. – Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats

P.E.S.T. Analysis – Political, Economic, Social, Technological Analysis

A.E.Π. – Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν

A.Ξ.Ε. – Άμεσες Ξένες Επενδύσεις

E.E. – Ευρωπαϊκή Ένωση

Δ.N.T. – Διεθνές Νομισματικό Ταμείο

H.Π.A. – Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής

M.μ.Ε. – Μικρομεσαίες Επιχειρήσεις

Π.Γ.Δ.Μ. – Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας

ΧΚΑΕ – Χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	6
<i>ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ.....</i>	<i>6</i>
<i>ΚΙΝΗΤΡΑ ΕΚΠΟΝΗΣΗΣ</i>	<i>7</i>
<i>ΣΚΟΠΟΣ ΚΑΙ ΣΤΟΧΟΙ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ</i>	<i>7</i>
<i>ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ</i>	<i>9</i>
<i>ΣΥΝΕΙΣΦΟΡΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ</i>	<i>10</i>
<i>ΔΟΜΗ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ</i>	<i>10</i>
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΑΜΕΣΕΣ ΞΕΝΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ: ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ.....	12
<i>1.1 ΟΡΙΣΜΟΣ.....</i>	<i>12</i>
<i>1.2 ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΑΜΕΣΩΝ ΞΕΝΩΝ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ</i>	<i>13</i>
<i>1.3 ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ & ΜΕΙΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΤΩΝ ΑΜΕΣΩΝ ΞΕΝΩΝ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ.....</i>	<i>13</i>
<i>1.4 ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΤΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΤΩΝ ΑΜΕΣΩΝ ΞΕΝΩΝ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ ..</i>	<i>15</i>
<i>1.5 Η «ΕΚΛΕΚΤΙΚΗ» ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ DUNNING ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΩΝ ΑΜΕΣΩΝ ΞΕΝΩΝ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ</i>	<i>16</i>
<i>1.6 ΚΙΝΗΤΡΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΑΓΜΑΤΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΑΜΕΣΩΝ ΞΕΝΩΝ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ.....</i>	<i>19</i>
<i>1.7 ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΩΝ ΑΜΕΣΩΝ ΞΕΝΩΝ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ ΣΤΗ ΧΩΡΑ ΥΠΟΛΟΧΗΣ ...</i>	<i>21</i>
<i>1.8 ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΩΝ ΑΜΕΣΩΝ ΞΕΝΩΝ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ ΣΤΗ ΧΩΡΑ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ.....</i>	<i>22</i>
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ.....	23
<i>2.1 ΣΚΟΠΟΣ & ΣΤΟΧΟΙ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ</i>	<i>23</i>
<i>2.2 ΕΡΓΑΛΕΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ</i>	<i>24</i>
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΑΜΕΣΕΣ ΞΕΝΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΣΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ	28
<i>3.1 ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΑΜΕΣΩΝ ΞΕΝΩΝ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ ΣΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ</i>	<i>28</i>

3.1.1	ΤΟΜΕΑΚΗ ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΤΩΝ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ ΣΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ	31
3.2	ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΤΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΡΟΣΕΛΚΥΣΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΑΜΕΣΣΩΝ ΞΕΝΩΝ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ ΣΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ.....	32
3.3	ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΤΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΔΥΣΧΕΡΑΙΝΟΥΝ ΤΗΝ ΠΡΟΣΕΛΚΥΣΗ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΑΜΕΣΣΩΝ ΞΕΝΩΝ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ ΣΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ	36
	ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΈΡΕΥΝΑ	39
	ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΑΝΑΛΥΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΙΣ ΧΩΡΕΣ ΤΩΝ ΒΑΛΚΑΝΙΩΝ.....	44
5.1	ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΩΝ ΒΑΛΚΑΝΙΩΝ	44
5.2	ΑΝΑΛΥΣΗ PORTER ΤΩΝ ΒΑΛΚΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΩΝ	45
5.3	ΑΝΑΛΥΣΗ PEST ΤΩΝ ΒΑΛΚΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΩΝ	50
5.4	ΑΝΑΛΥΣΗ SWOT ΓΙΑ ΤΙΣ ΧΩΡΕΣ ΤΩΝ ΒΑΛΚΑΝΙΩΝ	55
	ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	61
6.1	ΣΥΖΗΤΗΣΗ	61
6.2	ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ	64
6.3	ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΕΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΤΗΡΙΕΣ ΕΡΕΥΝΕΣ	64
	ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ	66
	A. ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ:	66
	B. ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ:	70
	Γ. ΠΗΓΕΣ ΑΠΟ ΤΟ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ:.....	72
	Δ. ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΕΙΣ ΑΠΟ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ:	74

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ

Με την πτώση των κεντρικά σχεδιασμένων οικονομιών στα Βαλκάνια, την ελευθέρωση τους και το άνοιγμα των συνόρων τους στο ελεύθερο εμπόριο και τις κινήσεις κεφαλαίων, η Ελλάδα έγινε πιο ενεργή στη δημιουργία εξωτερικών άμεσων ξένων επενδύσεων (Α.Ξ.Ε.). Το απόθεμα αυτό της Ελλάδας αυξήθηκε με την πάροδο του χρόνου. Η διαδικασία εξευρωπαϊσμού της Τουρκίας και η μετάβαση των οικονομιών στα Βαλκάνια συνοδεύεται από μια σταδιακή άνοδο των ΑΞΕ από την Ελλάδα σε αυτές τις οικονομίες. Περισσότερο από το μισό απόθεμα ΑΞΕ της Ελλάδας, τα τελευταία χρόνια βρίσκεται στη Νοτιοανατολική Ευρώπη: στα Βαλκάνια, την Κύπρο και την Τουρκία. Ενώ οι πρώτες ροές ΑΞΕ της Ελλάδας κατευθύνονταν στον δευτερογενή τομέα για τη μείωση του κόστους, ο όγκος των μεταγενέστερων ροών κατευθύνθηκε στον τομέα των υπηρεσιών, καθώς άνοιξαν νέες αγορές. Αυτή η μετατόπιση σηματοδοτεί την άνοδο των μεγάλων εταιρικών παικτών. Η ελληνική πολιτική των Βαλκανίων, η οποία ξεκίνησε από την Ευρωπαϊκή Ένωση, και η αναβάθμιση του Χρηματιστηρίου Αθηνών επηρέασαν θετικά τη θέση της Ελλάδας ως βασικό περιφερειακό επενδυτή. Ωστόσο, οι προσδοκίες για διατήρηση αυτού του ηγετικού ρόλου έχουν αποδυναμωθεί πρόσφατα, λόγω της ελληνικής κρίσης χρέους, οι ελληνικές πολυεθνικές επιχειρήσεις απέσυραν 1,6 δισ. Δολάρια ΗΠΑ από τις άμεσες ξένες επενδύσεις τους στο εξωτερικό το 2010 (Bitzenis and Vlachos, 2011).

Σκοπός της παρούσας διπλωματικής διατριβής είναι η ανάλυση των ελληνικών άμεσων επενδύσεων στις χώρες των Βαλκανίων και οι προσδιοριστικοί τους παράγοντες. Για τη πληρέστερη παρουσίαση της εικόνας των ελληνικών άμεσων ξένων επενδύσεων χρησιμοποιήθηκαν οι πλέον πρόσφατες και επίκαιρες βιβλιογραφικές πηγές και στατιστικά στοιχεία. Επιπλέον, παρατίθεται η ανάλυση των προσδιοριστικών παραγόντων τους, της βαρύτητας και της σημασίας τους. Με την ανάλυση αυτή, γίνεται προσπάθεια για μια τεκμηριωμένη άποψη σχετικά με τις ελληνικές άμεσες ξένες επενδύσεις στις χώρες των Βαλκανίων διαχρονικά, λαμβάνοντας πάντα υπόψη τις δυσμενείς συνθήκες που επικρατούν στην ελληνική οικονομία λόγω της συνεχιζόμενης οικονομικής κρίσης.

Τα δεδομένα που χρησιμοποιήθηκαν στην εργασία προήλθαν από επίσημες κρατικές πηγές, στατιστικές υπηρεσίες και συνδέσμους εξαγωγέων της Ελλάδας και των

Βαλκανικών χωρών. Πέρα από τα παραπάνω, πληροφορίες αντλήθηκαν από ξένη και ελληνική βιβλιογραφία, επιστημονικά περιοδικά, άρθρα εφημερίδων και από πηγές του διαδικτύου.

ΚΙΝΗΤΡΑ ΕΚΠΟΝΗΣΗΣ

Κίνητρο ενασχόλησης με την παρούσα εργασία αποτέλεσε το επίκαιρο αυτό ζήτημα των άμεσων ξένων επενδύσεων, το οποίο απασχόλησε τον ελληνικό λαό ιδιαίτερα κατά την περίοδο της πρόσφατης οικονομικής κρίσης και της παρατεταμένης ύφεσης. Το βασικό κίνητρο της εργασίας είναι να παρουσιαστεί πόσο σημαντικός είναι ο αριθμός των ελληνικών επιχειρήσεων που κινείται προς τις γειτονικές χώρες των Βαλκανίων για να επενδύσει. Το θέμα έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον καθώς ολοένα και περισσότερες ελληνικές επιχειρήσεις επενδύουν στις γειτονικές χώρες των Βαλκανίων. Είναι ενδιαφέρον να διεξαχθεί μία έρευνα γύρω από τους λόγους που επενδύουν οι Έλληνες στα Βαλκάνια και πως η ελληνική κρίση επηρέασε την επέκταση των επενδύσεων τους στις χώρες αυτές έως και σήμερα. Γενικότερα, η αξία των ελληνικών επενδύσεων στα Βαλκάνια εκτιμάται ότι βρίσκεται σε ύψος πάνω από δέκα δισεκατομμύρια τα τελευταία χρόνια.

ΣΚΟΠΟΣ ΚΑΙ ΣΤΟΧΟΙ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Η παρούσα διπλωματική διατριβή ερευνά την ανάλυση των ελληνικών άμεσων επενδύσεων στα Βαλκάνια και των προσδιοριστικών τους παραγόντων. Αν και η ελληνική οικονομία βρίσκεται σε μια μακρόχρονη περίοδο δημοσιονομικής ύφεσης, πιο συγκεκριμένα από το 2009, παρόλα αυτά πολλές ελληνικές επιχειρήσεις εκμεταλλεύονται την συγκυρία στοχεύοντας μέσω των επενδύσεων τους στην επέκταση τους στις πρόσφορες αγορές των γειτονικών κρατών της Βαλκανικής χερσονήσου. Η κίνηση αυτή έχει μια πληθώρα από οφέλη, όπως η εγγύτητα, οι σημαντικά μικρότεροι φόροι, το φθηνότερο εργατικό κόστος, η έλλειψη ανταγωνιστικών επενδύσεων κ.λπ.. Με αυτόν τον τρόπο οι ελληνικές επιχειρήσεις κάνουν μια προσπάθεια για την εξισορρόπηση των απωλειών τους στην εγχώρια ελληνική αγορά και την βελτίωση της κερδοφορίας τους μέσω της διεθνοποίησης και δραστηριοποίησης τους στις αγορές των γειτονικών κρατών.

Επιπλέον, με την εκπόνηση της παρούσας εργασίας δίνεται η δυνατότητα στο να επεκταθούν οι υπάρχουσες γνώσεις, τόσο σε ακαδημαϊκό όσο και σε επιχειρηματικό επίπεδο, σχετικά με τις επενδύσεις στα Βαλκάνια, αποτελώντας έναν οδηγό για όσους ενδιαφέρονται να επενδύσουν στις χώρες των Βαλκανίων, μέσω του οποίου θα μπορούν να σχεδιάσουν την στρατηγική που θα ακολουθήσουν ώστε να αντιμετωπίσουν τις προκλήσεις και να αποφύγουν τυχόν κινδύνους, ενώ παράλληλα θα παρέχονται και πληροφορίες σχετικά με το τι ωθεί τις ελληνικές επιχειρήσεις να επενδύσουν στα Βαλκάνια.

Ένα μεγάλο μέρος της βιβλιογραφίας αναφέρεται σε προγενέστερες περιόδους και μέσα από αυτή τη διπλωματική εργασία γίνεται μια προσπάθεια να παρουσιαστούν οι πιο πρόσφατες εξελίξεις στην επενδυτική δραστηριότητα των ελληνικών επιχειρήσεων στα Βαλκάνια. Επίσης, εξετάζεται το οικονομικό-πολιτικό περιβάλλον καθώς και το νομικό πλαίσιο που ισχύει σήμερα στην Ελλάδα για την προώθηση των Ελληνικών Άμεσων Ξένων Επενδύσεων και την δραστηριοποίηση τους στις διεθνείς αγορές και η γενικότερη επίδοσή τους.

Ο γενικός σκοπός της συγκεκριμένης εργασίας, όπως αναφέρθηκε είναι η ανάλυση των ελληνικών άμεσων επενδύσεων στις χώρες των Βαλκανίων και οι προσδιοριστικοί τους παράγοντες. Η εργασία αυτή στην προσπάθεια να καλύψει το σκοπό της κλήθηκε να απαντήσει σε διάφορα ερωτήματα, όπως:

- Ποιοι είναι οι βασικοί ορισμοί των Άμεσων Ξένων Επενδύσεων;
- Ποιοι είναι οι λόγοι πραγματοποίησης των Άμεσων Ξένων Επενδύσεων;
- Ποιες είναι οι κύριες μορφές τους και οι βασικοί τύποι τους;
- Ποιες είναι οι βασικές θεωρητικές προσεγγίσεις των Άμεσων Ξένων Επενδύσεων;
- Ποιες είναι οι επιπτώσεις των Άμεσων Ξένων Επενδύσεων στην χώρα υποδοχής και στην χώρα προέλευσης;
- Ποια είναι τα χαρακτηριστικά των επιχειρήσεων που πραγματοποιούν Άμεσες Ξένες Επενδύσεις;
- Ποια η σημασία των Άμεσων Ξένων Επενδύσεων για τις αναπτυσσόμενες χώρες;
- Ποιες είναι οι τάσεις των Άμεσων Ξένων Επενδύσεων διεθνώς;
- Πως γίνεται η επιλογή της ελκυστικότερης δυνητικής αγοράς;
- Ποια είναι τα ρίσκα σε μια τέτοια επιλογή;

- Ποια είναι τα κριτήρια επιλογής κατάλληλης στρατηγικής διείσδυσης σε ξένες αγορές;
- Ποια είναι τα χαρακτηριστικά των χωρών των Βαλκανίων;
- Ποια είναι η τρέχουσα οικονομική κατάσταση τους και το νομοθετικό πλαίσιο περί Άμεσων Ξένων Επενδύσεων;
- Πως επηρέασε η παγκόσμια οικονομική κρίση τις χώρες των Βαλκανίων και ποιες οι επιπτώσεις της σε αυτές;
- Ποια είναι τα πλεονεκτήματα-μειονεκτήματα σε κάθε αγορά και ποια τα κίνητρα-αντικίνητρα επενδύσεων σε αυτές;
- Ποια συμπεράσματα προκύπτουν από την παραπάνω ανάλυση για τις ελληνικές Άμεσες Ξένες Επενδύσεις στα Βαλκάνια;

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Το θέμα συνδέεται άμεσα με τις σπουδές πάνω στην Διεθνή και Ευρωπαϊκή Οικονομική καθώς βασίζεται στις σχέσεις μεταξύ των κρατών που απορρέουν στα πλαίσια της δράσης των Άμεσων Ξένων Επενδύσεων και αποτελούν ουσιαστικά μια μορφή διεθνοποίησης. Θα παρουσιαστούν οι διμερείς σχέσεις της Ελλάδας με τις χώρες της νοτιανατολικής Ευρώπης και ειδικότερα τις χώρες των Βαλκανίων. Ο απαιτούμενος χρόνος διεξαγωγής αυτής της εργασίας των έξι μηνών είναι ικανοποιητικός, έτσι πραγματοποιήθηκε η συλλογή των διάφορων οικονομικών και στατιστικών δεδομένων κάθε χώρας των τελευταίων χρόνων μέσα από επίσημες κρατικές πηγές, στατιστικές υπηρεσίες και συνδέσμους εξαγωγέων της Ελλάδας και των Βαλκανικών χωρών. Με τα στοιχεία αυτά δημιουργήθηκε μια μήτρα ανάλυσης SWOT για τις χώρες της βαλκανικής χερσονήσου ώστε να εντοπιστούν τα δυνατά (π.χ. εγγύτητα, φθηνό εργατικό κόστος) και τα αδύναμα (π.χ. διαφθορά, ανεπαρκής υποδομή) σημεία, οι ευκαιρίες (π.χ. ευκαιρία εισόδου με φθηνές εξαγορές) και οι απειλές (π.χ. είσοδος νέων ανταγωνιστών, αύξηση ανεργίας στη Βόρεια Ελλάδα). Έτσι, προέκυψαν ορισμένα συμπεράσματα και προτάσεις μέσω της ανάλυσης αυτής τα οποία θα βοηθήσουν στην βελτίωση της στρατηγικής και στην αποφυγή της διακινδύνευσης στην διαδικασία λήψης αποφάσεων, δίνοντας τη δυνατότητα στις επιχειρήσεις να προετοιμαστούν σωστά στις μελλοντικές ευκαιρίες που προκύπτουν και να τις αξιοποιήσουν κατάλληλα.

Η συλλογή της απαραίτητης ελληνικής και ξένης βιβλιογραφίας και αρθρογραφίας είναι εφικτή μέσω επανειλημμένων επισκέψεων στις βιβλιοθήκες του Τεχνολογικού Εκπαιδευτικού Ιδρύματος Καβάλας και του τμήματος Οικονομικών Επιστημών του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου στην Κομοτηνή. Επίσης δεδομένα για την εργασία προήλθαν από επίσημες κρατικές πηγές, στατιστικές υπηρεσίες και συνδέσμους εξαγωγέων της Ελλάδας και των Βαλκανικών χωρών. Ακόμα, πέρα από τα παραπάνω, πληροφορίες αντλήθηκαν από επιστημονικά περιοδικά, άρθρα εφημερίδων και από πηγές του διαδικτύου. Η έρευνα βοηθά στην εξαγωγή χρήσιμων συμπερασμάτων για τα οφέλη των Άμεσων Ξένων Επενδύσεων και την βελτίωση και ενίσχυση της προσέλκυσης ελληνικών κεφαλαίων στις χώρες των Βαλκανίων.

ΣΥΝΕΙΣΦΟΡΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Η παρούσα διπλωματική εργασία θα αποτελέσει μια πηγή διερεύνησης του θέματος των άμεσων ξένων επενδύσεων από την μια πλευρά και των αγορών των Βαλκανικών χωρών από την άλλη. Συγκεκριμένα η εργασία θα αποτελέσει πηγή αξιολόγησης των αγορών των βαλκανικών χωρών σε όλα τα επίπεδα και δημιουργίας μιας μελλοντικής εικόνας όσον αφορά τις προοπτικές τους. Γενικότερα οι έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί σχετικά με το εν λόγω ερευνητικό αντικείμενο είναι περιορισμένες και έτσι η παρούσα διπλωματική θα μπορούσε να αποτελέσει πηγή έμπνευσης μελλοντικών ερευνητών για την ενασχόληση τους με το αντικείμενο των ελληνικών άμεσων ξένων επενδύσεων στις χώρες των Βαλκανίων. Τέλος, η μελέτη θα ήταν αρωγός για τις διεθνείς επιχειρήσεις συμβάλλοντας με αυτό τον τρόπο στην διαλεύκανση των συνθηκών που επικρατούν στις βαλκανικές χώρες ως επενδυτικούς προορισμούς.

ΔΟΜΗ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Τα πέντε (5) κεφάλαια από τα οποία αποτελείται η εξής ερευνητική εργασία είναι τα εξής:

Εισαγωγή: επισημαίνεται το ερευνητικό αντικείμενο, τα κίνητρα επιλογής και εκπόνησης του εν λόγω θέματος, ο σκοπός και οι στόχοι της έρευνας, η ερευνητική μεθοδολογία που

ακολουθήθηκε για την εξαγωγή ορθών αποτελεσμάτων, η συνεισφορά της έρευνας στην κοινωνία και η δομή της εργασίας.

Κεφάλαιο 1: αφορά τη θεωρητική προσέγγιση των Άμεσων Ξένων Επενδύσεων από τη σκοπιά της διεθνούς βιβλιογραφίας. Αποτυπώνεται η έννοια και η σημαντικότητα των Άμεσων Ξένων Επενδύσεων καθώς και οι προσδιοριστικοί τους παράγοντες. Επίσης, σκιαγραφείται η «εκλεκτική» θεωρία του Dunning για την ερμηνεία των Άμεσων Ξένων Επενδύσεων. Ακόμη, υπογραμμίζονται τα κίνητρα για την πραγματοποίηση των Άμεσων Ξένων Επενδύσεων, τα πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα καθώς και οι επιπτώσεις τους για τη χώρα υποδοχής και τη χώρα προέλευσης.

Κεφάλαιο 2: υπογραμμίζεται η ερευνητική μεθοδολογία που ακολουθήθηκε για την εκπόνηση της βιβλιογραφικής έρευνας.

Κεφάλαιο 3: αναδεικνύεται η ιστορική εξέλιξη των Ελληνικών Άμεσων Ξένων Επενδύσεων στα Βαλκάνια και στην τομεακή κατανομή των επενδύσεων. Επίσης, παρουσιάζονται οι προσδιοριστικοί παράγοντες προσέλκυσης και οι ανασταλτικοί παράγοντες των Ελληνικών Άμεσων Ξένων Επενδύσεων στα Βαλκάνια.

Κεφάλαιο 4: αναφέρονται οι σχετικές εμπειρικές μελέτες (σκοπός, ερευνητική μεθοδολογία και συμπεράσματα) που επικρατούν στη ελληνόγλωσση και ξενόγλωσση βιβλιογραφία.

Κεφάλαιο 5: επισημαίνονται οι αναλύσεις που θα βοηθήσουν στην ορθή εξαγωγή των συμπερασμάτων. Συγκεκριμένα, πραγματοποιείται η ανάλυση των πέντε δυνάμεων του Porter, η PEST ανάλυση και η ανάλυση της μήτρας SWOT των Βαλκανικών χωρών.

Κεφάλαιο 6: απαριθμούνται τα συμπεράσματα της μελέτης, οι περιορισμοί και οι μελλοντικές έρευνες που προκύπτουν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΑΜΕΣΕΣ ΞΕΝΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ:

ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

1.1 ΟΡΙΣΜΟΣ

Οι άμεσες ξένες επενδύσεις (ΑΞΕ) είναι μια κατηγορία διασυννοριακών επενδύσεων στις οποίες ένας επενδυτής που κατοικεί σε μια χώρα δημιουργεί ένα διαρκή ενδιαφέρον και σημαντική επιρροή σε μια επιχείρηση σε άλλη οικονομία. Το διαρκές ενδιαφέρον υποδηλώνει ότι υπάρχει μακροχρόνια σχέση μεταξύ του επενδυτή και της επιχείρησης και ότι ο επενδυτής έχει σημαντική επίδραση στον τρόπο διαχείρισης της επιχείρησης. Ένα τέτοιο συμφέρον θεωρείται επισήμως ότι υφίσταται όταν ένας άμεσος επενδυτής κατέχει το 10% ή περισσότερο της εξουσίας ψήφου στο διοικητικό συμβούλιο (για μια επιχείρηση που έχει συσταθεί) ή το ισοδύναμο (για μία επιχείρηση χωρίς νομική προσωπικότητα). Οι ΑΞΕ αποτελούν βασικό στοιχείο της διεθνούς οικονομικής ολοκλήρωσης, διότι δημιουργούν σταθερούς και μακροχρόνιους δεσμούς μεταξύ των οικονομιών. Οι ΑΞΕ είναι ένας σημαντικός δίαυλος για τη μεταφορά τεχνολογίας μεταξύ των χωρών, προωθούν το διεθνές εμπόριο μέσω της πρόσβασης στις ξένες αγορές και μπορεί να αποτελέσει σημαντικό μέσο οικονομικής ανάπτυξης. Οι δείκτες που καλύπτονται σε αυτήν την ομάδα είναι οι εσωτερικές και εξωτερικές τιμές για τα αποθέματα, τις ροές και το εισόδημα, ανά χώρα εταίρο, ανά βιομηχανία και περιορισμό των άμεσων ξένων επενδύσεων (Eurostat, 2018).

Οι άμεσες ξένες επενδύσεις μπορούν να θεωρηθούν ως μια εναλλακτική οικονομική στρατηγική, η οποία υιοθετείται από τις επιχειρήσεις που επενδύουν στη δημιουργία ενός νέου εργοστασίου / γραφείου ή, εναλλακτικά, στην αγορά υφιστάμενων περιουσιακών στοιχείων μιας ξένης επιχείρησης. Οι επιχειρήσεις αυτές επιδιώκουν να συμπληρώσουν ή να υποκαταστήσουν το διεθνές εμπόριο, (συχνά πωλώντας) αγαθά και υπηρεσίες σε άλλες χώρες από εκείνες όπου ιδρύθηκε η επιχείρηση. Υπάρχουν δύο είδη ΑΞΕ: η δημιουργία παραγωγικών περιουσιακών στοιχείων από αλλοδαπούς ή η αγορά υφιστάμενων περιουσιακών στοιχείων από αλλοδαπούς (π.χ. μέσω εξαγορών, συγχωνεύσεων, εξαγορών). Οι άμεσες ξένες επενδύσεις διαφέρουν από τις επενδύσεις χαρτοφυλακίου, διότι πραγματοποιούνται με σκοπό τον έλεγχο ή την αποτελεσματική διαχείριση της

συγκεκριμένης επιχείρησης και το διαρκή ενδιαφέρον για την επιχείρηση. Οι άμεσες επενδύσεις δεν περιλαμβάνουν μόνο την αρχική απόκτηση μετοχικού κεφαλαίου αλλά και μεταγενέστερες κεφαλαιακές συναλλαγές μεταξύ του ξένου επενδυτή και των εγχώριων και συνδεδεμένων επιχειρήσεων (Eurostat, 2018).

1.2 ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΑΜΕΣΩΝ ΞΕΝΩΝ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ

Οι ξένες άμεσες επενδύσεις είναι κρίσιμες για τις αναπτυσσόμενες και τις αναδυόμενες αγορές. Οι εταιρείες τους χρειάζονται τη χρηματοδότηση και την τεχνογνωσία των πολυεθνικών για να επεκτείνουν τις διεθνείς πωλήσεις τους. Οι χώρες τους χρειάζονται ιδιωτικές επενδύσεις σε υποδομές, ενέργεια και νερό για να αυξήσουν τις θέσεις εργασίας και τους μισθούς. Η έκθεση του Ηνωμένου Βασιλείου προειδοποίησε ότι η κλιματική αλλαγή θα τους έπληττε. Το 2017, οι αναπτυσσόμενες χώρες έλαβαν 694 δισεκατομμύρια δολάρια ή 58% των συνολικών παγκόσμιων άμεσων ξένων επενδύσεων. Έλαβαν το 43% των παγκόσμιων επενδύσεων. Οι επενδύσεις αυξήθηκαν κατά 8% στην ανάπτυξη της Ασίας, η οποία έλαβε 502 δισεκατομμύρια δολάρια. Οι ανεπτυγμένες οικονομίες, όπως η Ευρωπαϊκή Ένωση και οι Ηνωμένες Πολιτείες, χρειάζονται, επίσης, άμεσες ξένες επενδύσεις. Οι εταιρείες τους το κάνουν για διάφορους λόγους. Οι περισσότερες από τις επενδύσεις αυτών των χωρών είναι μέσω συγχωνεύσεων και εξαγορών μεταξύ ώριμων εταιρειών. Αυτές οι επενδύσεις των παγκόσμιων εταιρειών είναι είτε για αναδιάρθρωση είτε για επανεστίαση στις βασικές επιχειρήσεις (Kimberly, 2019).

1.3 ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ & ΜΕΙΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΤΩΝ ΑΜΕΣΩΝ ΞΕΝΩΝ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ

Τα πλεονεκτήματα των Άμεσων Ξένων Επενδύσεων είναι (Kimberly, 2019):

-Οι άμεσες ξένες επενδύσεις ωφελούν την παγκόσμια οικονομία, καθώς και τους επενδυτές και τους αποδέκτες. Το κεφάλαιο μεταφέρεται στις επιχειρήσεις με τις καλύτερες προοπτικές ανάπτυξης, οπουδήποτε στον κόσμο. Οι επενδυτές επιδιώκουν την καλύτερη απόδοση με τον μικρότερο κίνδυνο.

-Οι επενδύσεις αυτές δίνουν στις επιχειρήσεις που λειτουργούν καλά, ανεξάρτητα από τη φυλή, το χρώμα ή το θρήσκευμα, ένα ανταγωνιστικό πλεονέκτημα. Μειώνει τις επιδράσεις της πολιτικής, της γειτονιάς και της δωροδοκίας. Ως αποτέλεσμα, τα πιο έξυπνα χρήματα ανταμείβουν τις καλύτερες επιχειρήσεις σε όλο τον κόσμο. Τα αγαθά και οι υπηρεσίες τους διατίθενται στην αγορά ταχύτερα από ό,τι χωρίς απεριόριστες ΑΞΕ.

-Οι μεμονωμένοι επενδυτές λαμβάνουν τα επιπλέον οφέλη από τη μείωση του κινδύνου. Οι ΑΞΕ διαφοροποιούν τις συμμετοχές τους εκτός μιας συγκεκριμένης χώρας, βιομηχανίας ή πολιτικού συστήματος. Η διαφοροποίηση αυξάνει πάντα την απόδοση χωρίς αύξηση του κινδύνου.

-Οι επιχειρήσεις παραλήπτες λαμβάνουν τη διαχείριση των βέλτιστων πρακτικών, τη λογιστική ή τη νομική καθοδήγηση από τους επενδυτές τους. Μπορούν να ενσωματώσουν τις τελευταίες τεχνολογίες, τις επιχειρησιακές πρακτικές και τα εργαλεία χρηματοδότησης. Με την υιοθέτηση αυτών των πρακτικών, ενισχύουν τον τρόπο ζωής των εργαζομένων τους. Αυτό αυξάνει το βιοτικό επίπεδο για περισσότερους έλληνας φορολογούμενους πολίτες στη δικαιούχο χώρα. Οι ΑΞΕ επιβραβεύουν τις καλύτερες εταιρείες σε οποιαδήποτε χώρα. Μειώνει την επιρροή των τοπικών κυβερνήσεων πάνω τους.

-Οι χώρες παραλήπτες παρατηρούν το επίπεδο ζωής τους να αυξάνεται. Καθώς η δικαιούχος επιχείρηση επωφελείται από την επένδυση, μπορεί να πληρώσει υψηλότερους φόρους. Δυστυχώς, ορισμένα έθνη αντισταθμίζουν αυτό το όφελος προσφέροντας φορολογικά κίνητρα για να προσελκύσουν ΑΞΕ.

-Ένα άλλο πλεονέκτημα των ΑΞΕ είναι ότι αντισταθμίζει την μεταβλητότητα που δημιουργείται από το κέρδος. Αυτό συμβαίνει όταν οι βραχυπρόθεσμοι δανειστές και οι έμποροι νομισμάτων δημιουργούν μια φούσκα ενεργητικού. Επενδύουν πολλά χρήματα ταυτόχρονα και στη συνέχεια πωλούν τις επενδύσεις τους εξίσου γρήγορα.

-Αυτό μπορεί να δημιουργήσει έναν κύκλο απότομης άνηθης που καταστρέφει τις οικονομίες και τερματίζει τα πολιτικά καθεστάτα. Οι ξένες άμεσες επενδύσεις χρειάζονται περισσότερο χρόνο για να εγκατασταθούν και έχουν πιο μόνιμο αποτύπωμα σε μια χώρα.

Αντίστοιχα, τα μειονεκτήματα των Άμεσων Ξένων Επενδύσεων είναι (Kimberly, 2019):

-Οι χώρες δεν πρέπει να επιτρέπουν την ξένη ιδιοκτησία εταιρειών σε βιομηχανίες στρατηγικής σημασίας. Αυτό θα μπορούσε να μειώσει το συγκριτικό πλεονέκτημα του έθνους, σύμφωνα με μια έκθεση του ΔΝΤ.

-Οι ξένοι επενδυτές θα μπορούσαν να απαλλάξουν την επιχείρηση από την αξία της χωρίς να προσθέσουν κανέναν. Θα μπορούσαν να πουλήσουν μη κερδοφόρα μερίδια της εταιρείας σε τοπικούς, λιγότερο εξελιγμένους επενδυτές. Μπορούν να χρησιμοποιήσουν τις εξασφαλίσεις της εταιρείας για να λάβουν τοπικά δάνεια χαμηλού κόστους. Αντί της επανεπένδυσης, δίνουν τα κεφάλαια πίσω στη μητρική εταιρεία.

1.4 ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΤΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΤΩΝ ΑΜΕΣΩΝ ΞΕΝΩΝ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ

Η ομαδοποίηση των προσδιοριστικών παραγόντων για την προσέκλυση άμεσων ξένων επενδύσεων σε μια χώρα είναι οι εξής (Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ, 2005):

- Πολιτικοί παράγοντες
- Θεσμικοί παράγοντες

Συγκαταλέγεται η πολιτική και μακροοικονομική σταθερότητα, η διαφάνεια του θεσμικού πλαισίου, η αποτελεσματικότητα της δημόσιας διοίκησης, η ελευθερία στη διακίνηση κεφαλαίων, κλπ.

- Οικονομικοί παράγοντες
- Κοινωνικοί παράγοντες

Είναι το μέγεθος της αγοράς, ο ρυθμός ανάπτυξης της οικονομίας, οι υποδομές, το εκπαιδευμένο εργατικό δυναμικό, κλπ.

Πλήθος ερευνητών έχει ασχοληθεί με τον προσδιορισμό των παραγόντων για την προσέλκυση άμεσων ξένων επενδύσεων σε μια χώρα. Αναντίρρητα, οι παράγοντες προσέλκυσης των ΑΞΕ είναι (Φίλιππας, 2014):

- 1) Η γεωγραφική θέση της χώρας υποδοχής.
- 2) Το μέγεθος της εγχώριας αγοράς.
- 3) Η επικρατούσα κατάσταση για εισροές ΑΞΕ.

- 4) Ο ρυθμός της πραγματικής παγκόσμιας ανάπτυξης.
- 5) Ο Πληθωρισμός.
- 6) Η απελευθέρωση των αγορών και το εμπόριο.
- 7) Η χαμηλή φορολογία των επιχειρήσεων.
- 8) Το χαμηλό εργασιακό κόστος ή φθηνά εργατικά «χέρια».
- 9) Οι διεθνείς συνθήκες ρευστότητας.
- 10) Το αναπτυγμένο χρηματοοικονομικό σύστημα με την εύκολη πρόσβαση σε κεφάλαια.
- 11) Το ευοίωνο οικονομικό περιβάλλον. Αντίθετα, η αβεβαιότητα και η διακινδύνευση δρουν ανασταλτικά.
- 12) Η υψηλή πιστοληπτική ικανότητα της χώρας.
- 13) Η μειωμένη εμφάνιση απεργιών και κοινωνικών αναταραχών.
- 14) Οι αποτελεσματικοί θεσμικοί παράγοντες: η λειτουργία της δικαιοσύνης και της πολιτικής εξουσίας
- 15) Η μειωμένη γραφειοκρατία.
- 16) Το καταρτισμένο ανθρώπινο δυναμικό
- 17) Το υψηλό επίπεδο έρευνας και ανάπτυξης.

1.5 Η «ΕΚΛΕΚΤΙΚΗ» ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ DUNNING ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΩΝ ΑΜΕΣΩΝ ΞΕΝΩΝ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ

Στη δεκαετία του 1970 μια από τις πιο ισχυρές και περιεκτικές θεωρίες των άμεσων ξένων επενδύσεων αναπτύχθηκε από τον Dunning (Read, 2007). Στην πορεία του, ο Dunning (1977 και 1979) συνδύασε τις βασικές ατελείς αγοραστικές θεωρίες, τις ολιγοπωλιακές θεωρίες και τις θεωρίες εσωτερικοποίησης, ενώ πρόσθεσε μια τρίτη διάσταση με τη μορφή θεωρίας θέσης για να εξηγήσει γιατί μια επιχείρηση ανοίγει μια ξένη θυγατρική. Η θεωρία της θέσης ασχολείται με τα σημαντικά ερωτήματα του ποιος παράγει τα αγαθά ή τις υπηρεσίες στις οποίες τοποθεσίες και γιατί. Η θεωρία της θέσης έχει επίσης εφαρμοστεί συχνά από τους ερευνητές προκειμένου να κατανοήσει τους παράγοντες που επηρεάζουν τις θέσεις των οικονομικών μονάδων. Μεταξύ άλλων, απαρίθμησε παράγοντες, όπως οι πολιτικές των χωρών υποδοχής, τα θεμελιώδη οικονομικά μεγέθη, η σταθερή στρατηγική και οι οικονομίες των οικισμών (Nayak and Choudhury, 2004).

Ο Dunning (1993) πρότεινε τη θεωρία του, η οποία έγινε γνωστή ως το εκλεκτικό παράδειγμα ή το πρότυπο OLI. Επιπλέον ανέφερε ότι μια επιχείρηση θα συμμετείχε σε άμεσες ξένες επενδύσεις εάν πληρούσαν τρεις προϋποθέσεις (Nayak and Choudhury, 2004):

- (i) Θα πρέπει να έχει πλεονεκτήματα ιδιοκτησίας έναντι άλλων επιχειρήσεων (O).
- (ii) Είναι επωφελής η εσωτερικοποίηση αυτών των πλεονεκτημάτων και όχι η χρήση της αγοράς για τη μεταφορά τους σε ξένες επιχειρήσεις (I).
- (iii) Υπάρχουν κάποια πλεονεκτήματα όσον αφορά τη γεωγραφική θέση (L).

Τα πλεονεκτήματα ιδιοκτησίας είναι αυτά που είναι ειδικά για μια επιχείρηση. Τα πλεονεκτήματα αυτά, τα οποία μπορούν να επωφεληθούν από τους εγχώριους και ξένους ανταγωνιστές, έχουν τη μορφή τόσο υλικών όσο και άυλων περιουσιακών στοιχείων. Οδηγούν σε μείωση του κόστους παραγωγής μιας επιχείρησης και της επιτρέπουν να ανταγωνίζεται επιχειρήσεις σε μια ξένη χώρα. Τα πλεονεκτήματα της τοποθεσίας των διαφόρων χωρών διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στον προσδιορισμό της χώρας στην οποία θα φιλοξενηθούν οι δραστηριότητες των πολυεθνικών εταιρειών. Μια σταθερή αποκόμιση αποφεύγει τις ατέλειες της αγοράς όσον αφορά την αβεβαιότητα, τα προβλήματα ελέγχου, την έλλειψη επιθυμίας να δοθούν πλήρης πληροφορίες για τους δυνητικούς αγοραστές κ.λπ. Τα κέρδη εσωτερικοποίησης καθιστούν πιο κερδοφόρο το να πραγματοποιούν συναλλαγές εντός της επιχείρησης παρά να εξαρτώνται από τις εξωτερικές αγορές (Nayak and Choudhury, 2004).

Το βασικό χαρακτηριστικό της εκλεκτικής θεωρίας είναι ότι και οι τρεις τύποι συνθηκών πρέπει να ικανοποιηθούν πριν από την εμφάνιση ΑΞΕ. Ο Dunning (1980) δήλωσε ότι η τριάδα OLI των μεταβλητών που προσδιορίζουν τις δραστηριότητες ΑΞΕ μπορεί να παρομοιαστεί με ένα τρίποδο «σκαμνί». Κάθε σκέλος υποστηρίζει το άλλο και το σκαμνί είναι λειτουργικό μόνο εάν τα τρία πόδια είναι ισορροπημένα. Αυτό σημαίνει ότι μια επιχείρηση που έχει πλεονέκτημα ιδιοκτησίας και όπου υπάρχουν κέρδη διεθνοποίησης, αλλά δεν υπάρχει πλεονέκτημα γεωγραφικής θέσης, δημιουργώντας μια μονάδα σε μια ξένη χώρα, πιθανότατα θα επιλέξει να αυξήσει την παραγωγή της και να εξάγει το (τα) προϊόν (τα) στο εξωτερικό. Κατά τον ίδιο τρόπο, μια επιχείρηση με πλεονεκτήματα ιδιοκτησίας και γεωγραφικής κατανομής θα είναι πιο κερδοφόρα να παράγει στο εξωτερικό παρά να παράγει στην εγχώρια αγορά και να εξάγει τα προϊόντα της. Ωστόσο,

αν δεν υπάρξουν κέρδη εσωτερικοποίησης, τότε η επιχείρηση θα είναι προτιμότερο να χορηγεί άδεια εκμετάλλευσης του πλεονεκτήματος ιδιοκτησίας της σε ξένες επιχειρήσεις (Nayak and Choudhury, 2004).

Η κύρια συμβολή του «εκλεκτικού» παραδείγματος του Dunning στην υπάρχουσα βιβλιογραφία σχετικά με τις άμεσες ξένες επενδύσεις ήταν να συνδυάσει πολλές συμπληρωματικές θεωρίες και να προσδιορίσει ένα σύνολο παραγόντων που επηρεάζουν τις δραστηριότητες των πολυεθνικών. Για το λόγο αυτό η θεωρία του απέκτησε ευρύτερη αποδοχή από άλλες ατελείς αγορακεντρικές θεωρίες (Nayak and Choudhury, 2004). Ο Dunning (1980) έλεγξε εμπειρικά τη θεωρία του και έλαβε ικανοποιητικά αποτελέσματα. Ωστόσο, μία από τις κύριες επικρίσεις του «εκλεκτικού» παραδείγματος είναι ότι περιλαμβάνει τόσες πολλές μεταβλητές που «χάνει» κάθε λειτουργική πρακτικότητα. Ο ίδιος ο Dunning αποδέχθηκε αυτό το γεγονός και δήλωσε ότι ήταν αναπόφευκτη συνέπεια της προσπάθειας να ενσωματωθούν τα διαφορετικά κίνητρα πίσω από τις ξένες άμεσες επενδύσεις σε μια γενική θεωρία (Nayak and Choudhury, 2004).

Το αποτέλεσμα αυτής της κριτικής ήταν η θεωρία του «Κύκλου ή Διαδρομής Ανάπτυξης Επενδύσεων» που προτείνει μια σχέση μεταξύ του επιπέδου οικονομικής ανάπτυξης μιας χώρας που μετράται στο κατά κεφαλήν ΑΕΠ και στις διεθνείς επενδυτικές της θέσεις - το καθαρό εξωτερικό κατά κεφαλήν ΑΕΠ. Η βασική υπόθεση είναι ότι όταν μια χώρα αναπτύσσεται, οι συνθήκες που αντιμετωπίζουν οι ξένες και οι τοπικές επιχειρήσεις θα αλλάξουν. Αυτό θα επηρεάσει τις ροές εκροών και εισροών άμεσων ξένων επενδύσεων. Αυτό, με τη σειρά του, θα έχει αντίκτυπο στην οικονομική δομή της χώρας. Έτσι, υφίσταται μια δυναμική αλληλεπίδραση μεταξύ των δύο. Σε αντίθεση με το προηγούμενο πρότυπο, η νέα θεωρία δέχεται το γεγονός ότι μια κυβέρνηση μπορεί να επηρεάσει την κατάσταση της χώρας μέσω των πολιτικών της, επηρεάζοντας έτσι τις ροές των άμεσων ξένων επενδύσεων και τα πλεονεκτήματα ιδιοκτησίας των εγχώριων επιχειρήσεων. Με αυτόν τον τρόπο, εισήχθη μια νέα έννοια της δυναμικής προσέγγισης στην εκλεκτική θεωρία (Nayak and Choudhury, 2004).

1.6 ΚΙΝΗΤΡΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΑΓΜΑΤΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΑΜΕΣΩΝ ΞΕΝΩΝ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ

Οι επικρατέστερες θεωρίες υποδηλώνουν ότι μια επιχείρηση προκειμένου να ανταγωνιστεί επιτυχώς σε μια ξένη αγορά πρέπει να κατέχει ορισμένα περιουσιακά στοιχεία που σχετίζονται με την ιδιοκτησία στη γνώση, την τεχνολογία, την οργάνωση, τη διαχείριση ή τις δεξιότητες μάρκετινγκ. Μια επιχείρηση με αυτά τα περιουσιακά στοιχεία έχει διάφορους εναλλακτικούς τρόπους (εκτός από τις εξαγωγές) για να διεκδικήσει τα ενοίκια που θα αποδώσει στις αγορές του εξωτερικού, συμπεριλαμβανομένης της θυγατρικής, της παραγωγής, των κοινοπραξιών, της χορήγησης αδειών, της δικαιόχρησης, τις συμβάσεις διαχείρισης, τις συμβάσεις εμπορίας και τις συμβάσεις με το «κλειδί στο χέρι». Από αυτές, η θυγατρική και οι κοινοπραξίες αναγκάζουν την επιχείρηση να αποφασίσει πού να εντοπίσει την ξένη δραστηριότητά της (Blomström and Kokko, 2003). Μέχρι πρόσφατα, υπήρξε έντονη συναίνεση στη βιβλιογραφία σχετικά με το γιατί οι πολυεθνικές επενδύσεις εταιριών πραγματοποιούνταν σε συγκεκριμένες τοποθεσίες (Dunning, 1993, Globerman and Shapiro, 1999, Shapiro και Globerman, 2001). Η άποψη ήταν ότι οι υπεύθυνοι των πολυεθνικών προσελκύονται κυρίως από τους ισχυρούς των οικονομικών θεμελιωδών μεγεθών στις οικονομίες υποδοχής. Τα πιο σημαντικά από αυτά είναι το μέγεθος της αγοράς και το επίπεδο του πραγματικού εισοδήματος, με τα επίπεδα δεξιοτήτων στην οικονομία υποδοχής, τη διαθεσιμότητα, την υποδομή και άλλους πόρους που διευκολύνουν την αποτελεσματική εξειδίκευση της παραγωγής, του εμπορίου, της πολιτικής και μακροοικονομικής σταθερότητας ως άλλοι κεντρικοί καθοριστικοί παράγοντες. Αυτή η ιεράρχηση των χαρακτηριστικών της χώρας υποδοχής σχετίζεται σε μεγάλο βαθμό όταν οι ΑΞΕ αναζητούν αγορά. Αναγνωρίζεται ότι οι ξένοι επενδυτές που αναζητούν εξαγωγική βάση θα ήταν λιγότερο επικεντρωμένοι στο τοπικό μέγεθος της αγοράς και περισσότερο ανησυχούν για το σχετικό κόστος παραγωγής. Ακόμα, τα κίνητρα επένδυσης θεωρήθηκαν σχετικά μικρότεροι καθοριστικοί παράγοντες των αποφάσεων για άμεσες ξένες επενδύσεις (Blomström and Kokko, 2003).

Ωστόσο, οι απόψεις σχετικά με τη σημασία των κινήτρων έχουν αρχίσει να μεταβάλλονται στη σημερινή εποχή. Μια ένδειξη είναι ο πολλαπλασιασμός των επενδυτικών κινήτρων ανά τον κόσμο. Περισσότερο από 100 χώρες διέθεταν διάφορα κίνητρα για άμεσες ξένες επενδύσεις ήδη από τα μέσα της δεκαετίας του 1990 και δεκάδες έχουν εισαγάγει τέτοια

κίνητρα από τότε, λίγες, όμως, χώρες ανταγωνίζονται για ξένες επενδύσεις χωρίς καμία μορφή επιδοτήσεων. Στις βιομηχανικές χώρες, όπου τα οικονομικά κίνητρα είναι πιο συνηθισμένα, οι επιδοτήσεις ανά εργασία που σχετίζονται με τις ΑΞΕ ανέρχονται συχνά σε δεκάδες χιλιάδες δολάρια. Με εξαίρεση τις ζώνες επεξεργασίας των εξαγωγών και τα βιομηχανικά «κτήματα», όπου οι υποδομές και η γη επιχορηγούνται, οι αναπτυσσόμενες χώρες είναι πιο πιθανό να βασιστούν σε συστήματα παροχής κινήτρων για φορολογικές απαλλαγές και άλλα φορολογικά μέτρα που δεν απαιτούν άμεση πληρωμή σπανίων δημόσιων κεφαλαίων. Για προφανείς λόγους δεν υπάρχουν αξιόπιστοι υπολογισμοί για το πόσο δαπανηρά είναι αυτά τα προγράμματα: είναι σχεδόν αδύνατο να προσδιοριστεί η ποσότητα των ΑΞΕ που θα έφτανε σε κάθε χώρα με την απουσία κινήτρων (Oman, 2000).

Ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι επενδύσεις σε πράσινο περιβάλλον αντί για ξένες εξαγορές υφιστάμενων εταιρειών: οι τελευταίες κυριαρχούν στις συνολικές ΑΞΕ ιδιαίτερα στις ανεπτυγμένες χώρες. Ο κύριος λόγος για την αυξανόμενη προβολή των κινήτρων για άμεσες ξένες επενδύσεις είναι, αναμφισβήτητα, η διεθνοποίηση της παγκόσμιας οικονομίας. Παγκόσμιο εμπόριο είναι η ελευθέρωση που έχει διευκολύνει τις ΑΞΕ να δημιουργήσουν διεθνή δίκτυα παραγωγής, έτσι ώστε ένα μεγάλο μερίδιο της παραγωγής να αποστέλλεται σε διεθνείς πελάτες ή συνδεδεμένες εταιρείες σε άλλες χώρες αντί να πωλείται σε τοπικούς πελάτες. Αυτό μείωσε τον αντίκτυπο του μεγέθους της αγοράς και επέτρεψε στις μικρότερες χώρες να ανταγωνίζονται για επενδύσεις που θα είχαν αυτόματα κατευθυνθεί στις μεγάλες αγορές πριν από μερικές δεκαετίες. Η περιφερειακή ολοκλήρωση έχει παρόμοια αποτελέσματα, επιτρέποντας στις ΑΞΕ να προμηθεύουν όλα ή μερικά κράτη μέλη από μια και μόνη τοποθεσία εντός της περιοχής (Oman, 2000).

Τα κίνητρα έχουν, επίσης, αποκτήσει όλο και μεγαλύτερη σημασία για τους εθνικούς φορείς χάραξης πολιτικής προσπαθώντας να προωθήσουν την τοπική παραγωγή, την απασχόληση και την ευημερία. Η εμπορική πολιτική και η πολιτική συναλλαγματικών ισοτιμιών έχουν μειωθεί - και είναι σαφέστερες για τα μέλη της Ε.Ε., τα οποία δεσμεύονται σε μεγάλο βαθμό από αποφάσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. Ως αποτέλεσμα, τα κίνητρα που έχουν παρασχεθεί από πολλές χώρες έχουν γίνει πιο γενναιόδωρα με την πάροδο των ετών (Easson 2001).

1.7 ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΩΝ ΑΜΕΣΩΝ ΞΕΝΩΝ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ ΣΤΗ ΧΩΡΑ **ΥΠΟΔΟΧΗΣ**

Οι επιπτώσεις των ΑΞΕ στην χώρα υποδοχής, ανάλογα με τον τρόπο αντιμετώπισης της εκάστοτε κυβέρνηση, της βιομηχανικής εξέλιξης και του συνόλου της κοινωνίας, μπορεί να είναι είτε θετικές, είτε αρνητικές. Παρόλα αυτά, μπορούν να επηρεάσουν αισθητά την οικονομία της κάθε χώρας. Οι σημαντικότεροι τομείς των επιπτώσεων των ΑΞΕ είναι (Κυρκιλής, 2010):

-Παραγωγικότητα: παρατηρείται ότι οι ξένες επιχειρήσεις παρουσιάζουν υψηλότερο επίπεδο παραγωγικότητας σε σχέση με τις εγχώριες. Το υψηλό αυτό επίπεδο παραγωγικότητας, συνήθως, οφείλεται στην αναπτυγμένη τεχνολογία ή σε πρότυπο marketing της μητρικής επιχείρησης. Μια, όμως, σημαντική πτυχή αποτελεί και η εξαγορά των τοπικών επιχειρήσεων με την υψηλότερη παραγωγικότητα από ξένες επιχειρήσεις. Έτσι, απομένουν οι λιγότερο παραγωγικές στην τοπική ιδιοκτησία.

-Μισθοί: είναι γεγονός ότι οι ξένες επιχειρήσεις μπορούν να προσφέρουν υψηλότερους μισθούς από τις εγχώριες επιχειρήσεις σε μια χώρα υποδοχής. Έτσι, οι ξένες επιχειρήσεις μπορούν να απασχολούν το πιο μορφωμένο ανθρώπινο δυναμικό της τοπικής κοινωνίας από ότι οι εγχώριες και να είναι μεγαλύτερες σε μέγεθος εντάσεως κεφαλαίου.

-Εξαγωγές και Είσοδος Νέων Κλάδων: βασική συνεισφορά των ξένων επιχειρήσεων αποτελεί η εισαγωγή καινοτόμων προϊόντων ή νέων βιομηχανικών κλάδων στη χώρα υποδοχής.

-Μεγέθυνση και Ανάπτυξη: το κενό ιδεών και γνώσης αποτελεί το κυριότερο εμπόδιο μιας αναπτυσσόμενης χώρας. Με τη δημιουργία, όμως, ενός οικονομικού περιβάλλοντος οι πολυεθνικές καταφέρνουν να συμβάλλουν σε αυτή τη μείωση του κενού, με τη λειτουργία τους στην τοπική αγορά.

1.8 ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΩΝ ΑΜΕΣΩΝ ΞΕΝΩΝ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ ΣΤΗ ΧΩΡΑ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ

Η μεγάλη έμφαση που δίνεται στην έρευνα των επιπτώσεων των ΑΞΕ στις εγχώριες επενδύσεις κεφαλαίου σχετίζεται με το γεγονός ότι αποτελούν περισσότερο μεταφορά άλλων πόρων και γνώσης στο εξωτερικό αντί μεταφορά του κεφαλαίου. Οι βασικότερες επιπτώσεις των ΑΞΕ στη χώρα προέλευσης είναι (Λιαγκόβας, 2007):

-Εξαγωγές: υπάρχουν δυο υπο-περιπτώσεις. Η πολυεθνική εταιρία μπορεί να παράγει το ίδιο τελικό προϊόν και στις δυο χώρες (χώρα υποδοχής και χώρα προέλευσης) τότε θεωρείται ότι υπάρχει μεταφορά παραγωγής. Διαφορετικά, μπορεί οι δύο επιχειρήσεις να παράγουν συμπληρωματικά προϊόντα.

-Απασχόληση: επηρεάζει την τοποθεσία της παραγωγής σχετικά με τη ζήτηση για εργαζομένους.

-Εγχώριες επενδύσεις κεφαλαίου: Οι επενδύσεις κεφαλαίου στο εξωτερικό, υποκαθιστούν ή αυξάνουν, τις επενδύσεις κεφαλαίου, στη χώρα προέλευσης. Η ανησυχία στη χώρα προέλευσης, για τη μείωση των εγχώριων επενδύσεων, είναι λογικό να υπάρχει, όταν οι επιχειρήσεις, έχουν περιορισμούς στο διαθέσιμο κεφάλαιο τους. Η ανησυχία αυτή, ήταν έντονη στις ΗΠΑ και αποτέλεσε κομμάτι της διαμάχης της δεκαετίας του 1960. Τα εμπειρικά αποτελέσματα, δείχνουν ότι η επίδραση των ΑΞΕ στις επενδύσεις στη χώρα προέλευσης, δεν είναι ξεκάθαρη, γιατί από τη μια η πραγματοποίηση ΑΞΕ από μια επιχείρηση, μπορεί να οδηγήσει στην αύξηση του κόστους της, για μετέπειτα εγχώριες επενδύσεις, από την άλλη όμως, είναι δυνατόν οι ΑΞΕ της επιχείρησης, να είναι τόσο πετυχημένες, έτσι ώστε να αποκτήσει περισσότερους πόρους, που θα μπορεί να επενδύσει, στη χώρα προέλευσης της.

-Διάχυση τεχνολογίας και γνώσης: η μεταφορά του “know how” και των τεχνολογικών επιτευγμάτων που «μεταναστεύουν» στην χώρα υποδοχής είναι πάντα, σχεδόν δεδομένη. Μπορεί όμως να συμβεί και το αντίθετο, να υπάρξει δηλαδή διάχυση τους, από την χώρα υποδοχής στην χώρα προέλευσης. Κάτι τέτοιο οφείλεται στην αλληλεπίδραση τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

2.1 ΣΚΟΠΟΣ & ΣΤΟΧΟΙ ΤΗΣ ΈΡΕΥΝΑΣ

Η παρούσα διπλωματική διατριβή ερευνά την ανάλυση των ελληνικών άμεσων επενδύσεων στα Βαλκάνια και των προσδιοριστικών τους παραγόντων. Σκοπός της έρευνας είναι να λειτουργήσει ως ένας οδηγός για όσους ενδιαφέρονται να επενδύσουν στις χώρες των Βαλκανίων, μέσω του οποίου θα μπορούν να σχεδιάζουν την στρατηγική χάραξης τους με γνώμονα την αντιμετώπιση των προκλήσεων και την αποφυγή τυχόν κινδύνων. Ένα μεγάλο μέρος της βιβλιογραφίας αναφέρεται σε προγενέστερες περιόδους και μέσα από αυτή τη διπλωματική εργασία γίνεται μια προσπάθεια να παρουσιαστούν οι πιο πρόσφατες εξελίξεις στην επενδυτική δραστηριότητα των ελληνικών επιχειρήσεων στα Βαλκάνια. Επίσης, εξετάζεται το οικονομικό-πολιτικό περιβάλλον καθώς και το νομικό πλαίσιο που ισχύει σήμερα στην Ελλάδα για την προώθηση των Ελληνικών Άμεσων Ξένων Επενδύσεων και την δραστηριοποίηση τους στις διεθνείς αγορές και η γενικότερη επίδοσή τους. Οι στόχοι της έρευνας εκπληρώνονται με την απάντηση των παρακάτω ερωτημάτων:

- Ποιοι είναι οι βασικοί ορισμοί των Άμεσων Ξένων Επενδύσεων;
- Ποιοι είναι οι λόγοι πραγματοποίησης των Άμεσων Ξένων Επενδύσεων;
- Ποιες είναι οι κύριες μορφές τους και οι βασικοί τύποι τους;
- Ποιες είναι οι βασικές θεωρητικές προσεγγίσεις των Άμεσων Ξένων Επενδύσεων;
- Ποιες είναι οι επιπτώσεις των Άμεσων Ξένων Επενδύσεων στην χώρα υποδοχής και στην χώρα προέλευσης;
- Ποια είναι τα χαρακτηριστικά των επιχειρήσεων που πραγματοποιούν Άμεσες Ξένες Επενδύσεις;
- Ποια η σημασία των Άμεσων Ξένων Επενδύσεων για τις αναπτυσσόμενες χώρες;
- Ποιες είναι οι τάσεις των Άμεσων Ξένων Επενδύσεων διεθνώς;
- Πως γίνεται η επιλογή της ελκυστικότερης δυνητικής αγοράς;
- Ποια είναι τα ρίσκα σε μια τέτοια επιλογή;
- Ποια είναι τα κριτήρια επιλογής κατάλληλης στρατηγικής διείσδυσης σε ξένες αγορές;
- Ποια είναι τα χαρακτηριστικά των χωρών των Βαλκανίων;

- Ποια είναι η τρέχουσα οικονομική κατάσταση τους και το νομοθετικό πλαίσιο περί Άμεσων Ξένων Επενδύσεων;
- Πως επηρέασε η παγκόσμια οικονομική κρίση τις χώρες των Βαλκανίων και ποιες οι επιπτώσεις της σε αυτές;
- Ποια είναι τα πλεονεκτήματα-μειονεκτήματα σε κάθε αγορά και ποια τα κίνητρα-αντικίνητρα επενδύσεων σε αυτές;
- Ποια συμπεράσματα προκύπτουν από την παραπάνω ανάλυση για τις ελληνικές Άμεσες Ξένες Επενδύσεις στα Βαλκάνια;

2.2 ΕΡΓΑΛΕΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

Η παρούσα διπλωματική εργασία χαρακτηρίζεται ως βιβλιογραφική έρευνα. Τα κύρια στοιχεία για την έρευνα προήλθαν από δευτερογενείς πηγές. Η γενική μεθοδολογία που ακολουθήθηκε στηρίχθηκε στην εξής σειρά: πρόβλημα - θεωρία - έρευνα. Στο πρώτο στάδιο πραγματοποιήθηκε μια εμπειρισταωμένη έρευνα σε στοιχεία που βρέθηκαν ύστερα από ανασκόπηση της διεθνούς και σύγχρονης βιβλιογραφίας, σε επίσημες κρατικές πηγές, στατιστικές υπηρεσίες και συνδέσμους εξαγωγέων της Ελλάδας και των Βαλκανικών χωρών. Επιπλέον, πληροφορίες αντλήθηκαν από επιστημονικά περιοδικά, άρθρα εφημερίδων και από επίσημες πηγές του διαδικτύου. Η συλλογή της απαραίτητης ελληνικής και ξένης βιβλιογραφίας πραγματοποιήθηκε μέσω του βιβλιογραφικού υλικού που υφίσταται στις βιβλιοθήκες του Τεχνολογικού Εκπαιδευτικού Ιδρύματος Καβάλας και του τμήματος Οικονομικών Επιστημών του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου στην Κομοτηνή. Έπειτα, έγινε μια επιλογή από το σύνολο του υλικού που συγκεντρώθηκε με σκοπό να παρουσιαστεί ένα κατά το δυνατόν ολοκληρωμένο και σαφές κείμενο, που να δίνει στον αναγνώστη μια γενική, αλλά ουσιαστική, εικόνα του θέματος της εργασίας. Τέλος, στην βιβλιογραφία στο τέλος της εργασίας, καταγράφηκαν οι πηγές που επιλέχθηκαν.

Η έρευνα βοηθά στην εξαγωγή χρήσιμων συμπερασμάτων για τα οφέλη των Άμεσων Ξένων Επενδύσεων και την βελτίωση και ενίσχυση της προσέλκυσης ελληνικών κεφαλαίων στις χώρες των Βαλκανίων. Σε όλα τα προαναφερθέντα ερωτήματα έγινε προσπάθεια να δοθούν απαντήσεις μέσω αυτής της εργασίας και εναπόκειται στον αναγνώστη να εκτιμήσει εάν αυτή η προσπάθεια είχε επιτυχία ή όχι. Στην πορεία αυτής

της συγγραφής, πάντως, αναμένονται και νέες απορίες και προβληματισμοί, που θα βοηθήσουν στην προσπάθεια δημιουργίας μιας πιο ολοκληρωμένης εικόνας. Ο χρόνος διεξαγωγής της παρούσας διπλωματικής εργασίας είναι από 30/10/2019 έως 30/04/2020.

Με τα δευτερογενή στοιχεία δημιουργήθηκε μια μήτρα ανάλυσης SWOT για τις χώρες της βαλκανικής χερσονήσου ώστε να εντοπιστούν τα δυνατά και αδύναμα σημεία, οι ευκαιρίες και οι απειλές τους στο σύνολό τους. Η ανάλυση SWOT είναι ένα εργαλείο που χρησιμοποιείται για τον στρατηγικό σχεδιασμό και στρατηγική διαχείριση των οργανισμών. Μπορεί να χρησιμοποιηθεί αποτελεσματικά για την οικοδόμηση της στρατηγικής οργάνωσης και της ανταγωνιστικής στρατηγικής. Οι οργανισμοί αλληλεπιδρούν με το περιβάλλον τους και αποτελούνται από διάφορα υποσυστήματα. Ένας οργανισμός υπάρχει σε δύο περιβάλλοντα, το εσωτερικό και το εξωτερικό. Είναι αναγκαία η ανάλυση αυτών των περιβαλλόντων για πρακτικές στρατηγικής διαχείρισης. Αυτή η διαδικασία εξέτασης της οργάνωσης και του περιβάλλοντος της αποκαλείται SWOT Analysis. Η ανάλυση SWOT είναι ένα απλό, αλλά ισχυρό εργαλείο για τον προσδιορισμό του μεγέθους των δυνατοτήτων πόρων ενός οργανισμού και των αδυναμιών, των ευκαιριών της αγοράς και των εξωτερικών απειλών για το μέλλον του (Thompson *et al.*, 2007). Το ακρωνύμιο *SWOT σημαίνει «δύναμη», «αδυναμία», «ευκαιρίες» και «απειλές». Η Ανάλυση SWOT, που αναφέρεται επίσης ως «SWOT Matrix», μπορεί επίσης να διατυπωθεί ως «ανάλυση TOWS» ή «TOWS Matrix». Είναι ένα πλαίσιο στρατηγικού σχεδιασμού που χρησιμοποιείται στην αξιολόγηση ενός οργανισμού, ενός σχεδίου, ενός έργου ή επιχειρηματικής δραστηριότητας. Επομένως, η ανάλυση SWOT αποτελεί σημαντικό εργαλείο για την ανάλυση της κατάστασης που βοηθάει τους διαχειριστές να εντοπίζουν οργανωτικούς και περιβαλλοντικούς παράγοντες (Gurel and Tat, 2017). Η ανάλυση SWOT έχει δύο διαστάσεις (Gurel and Tat, 2017):

- Η εσωτερική διάσταση περιλαμβάνει τους οργανωτικούς παράγοντες, καθώς και τα πλεονεκτήματα και τις αδυναμίες,
- Η εξωτερική διάσταση περιλαμβάνει περιβαλλοντικούς παράγοντες, καθώς και ευκαιρίες και απειλές.

Αρχικά, όμως καταγράφηκε το Ανταγωνιστικό Πλεονέκτημα των Βαλκανικών χωρών με τη βοήθεια της ανάλυσης των πέντε δυνάμεων του Porter. Οι πέντε δυνάμεις του Porter είναι ένα μοντέλο που προσδιορίζει και αναλύει πέντε ανταγωνιστικές δυνάμεις που

διαμορφώνουν κάθε κλάδο και βοηθά στον προσδιορισμό των αδυναμιών και δυνατοτήτων της βιομηχανίας. Η ανάλυση των πέντε δυνάμεων χρησιμοποιείται συχνά για να προσδιορίσει τη δομή μιας βιομηχανίας και για να καθορίσει την εταιρική στρατηγική. Το μοντέλο Porter μπορεί να εφαρμοστεί σε οποιοδήποτε τμήμα της οικονομίας για να κατανοήσει το επίπεδο ανταγωνισμού στο εσωτερικό της βιομηχανίας και να ενισχύσει τη μακροπρόθεσμη κερδοφορία της εταιρείας. Με άλλα λόγια, είναι ένα μοντέλο επιχειρησιακής ανάλυσης που βοηθά να εξηγήσει γιατί διάφοροι κλάδοι είναι σε θέση να διατηρήσουν διαφορετικά επίπεδα κερδοφορίας. Το μοντέλο δημοσιεύθηκε στο βιβλίο του Michael E. Porter με τίτλο «Ανταγωνιστική Στρατηγική: Τεχνικές Ανάλυσης Βιομηχανιών και Ανταγωνιστών» το 1980. Το μοντέλο αυτό χρησιμοποιείται ευρέως για την ανάλυση της βιομηχανικής δομής μιας επιχείρησης καθώς και της εταιρικής της στρατηγικής. Ο Porter προσδιόρισε πέντε αναμφισβήτητες δυνάμεις που παίζουν ρόλο στη διαμόρφωση κάθε αγοράς και βιομηχανίας στον κόσμο, με κάποιες προειδοποιήσεις. (Porter, 1979). Οι πέντε δυνάμεις του Porter που χρησιμοποιούνται συχνά για τη μέτρηση της έντασης του ανταγωνισμού, της ελκυστικότητας και της κερδοφορίας ενός κλάδου ή μιας αγοράς είναι (Porter, 1979):

1. Ανταγωνισμός στον κλάδο
2. Δύναμη των νεοεισερχομένων στη βιομηχανία
3. Δύναμη των προμηθευτών
4. Δύναμη των πελατών
5. Απειλή υποκατάστατων προϊόντων

Στη συνέχεια, αποτυπώθηκε η ανάλυση PEST και εξετάστηκε ενδελεχώς το πολιτικό, οικονομικό, κοινωνικό και τεχνολογικό περιβάλλον των χωρών που απαρτίζουν τη βαλκανική χερσόνησο. Το εννοιολογικό πλαίσιο της ανάλυσης PEST χρησιμοποιείται ως η κύρια μέθοδος για τον προσδιορισμό της επίδρασης του μακροπεριβάλλοντος στις διαδικασίες στρατηγικής και λειτουργικής διαχείρισης οικονομικών οντοτήτων. Δηλαδή, η ανάλυση PEST είναι ένα χρήσιμο εργαλείο για την κατανόηση των αλλαγών στην αγορά, την επιχειρηματική κατάσταση και τον προσδιορισμό του δυναμικού και της κατεύθυνσης των μελλοντικών δραστηριοτήτων (Kotler, P. 1998). Η ανάλυση PEST είναι ένα κοινό εννοιολογικό πλαίσιο για την ανάλυση του μακροπεριβάλλοντος (ακρωνύμιο PEST: πολιτικό, οικονομικό, κοινωνικο-πολιτιστικό, τεχνολογικό) (Coutler, 2010). Η εξέταση του πολιτικού και θεσμικού περιβάλλοντος συνεπάγεται πρωτίστως την ανάλυση των

επιπτώσεων των πολιτικών και νομικών παραμέτρων και συγκεκριμένα ορισμένων ειδικών νόμων και κανονισμών που διέπουν ορισμένες δραστηριότητες (π.χ. προστασία του περιβάλλοντος, προστασία των καταναλωτών, αντιμονοπωλιακό δίκαιο, εργατικό δίκαιο κ.λπ.). Επίσης, η ανάλυση του πολιτικού και θεσμικού περιβάλλοντος συνεπάγεται ορισμένες αντιληπτές πολιτικές αλλαγές (σταθερότητα της κυβέρνησης, εκλογές, πολιτικές τάσεις κλπ.) που μπορούν να έχουν ισχυρό αντίκτυπο στις επιχειρηματικές δραστηριότητες (Thompson, 2002). Η εξέταση του οικονομικού περιβάλλοντος περιλαμβάνει την ανάλυση και τις προβλέψεις βασικών μακροοικονομικών δεικτών και παραμέτρων (οικονομικές τάσεις, φόροι και φορολογική διοίκηση, συναλλαγματικές ισοτιμίες, επιτόκια, τάσεις στην απασχόληση και τα ποσοστά ανεργίας κλπ.), Καθώς και αλλαγές στις επιχειρηματικές συνθήκες και οικονομική πολιτική η οποία μπορεί να έχει πολύ άμεση επίδραση στις επιχειρηματικές συνθήκες και στις οικονομικές επιδόσεις. Το κοινωνικοπολιτιστικό περιβάλλον περιλαμβάνει την κατανόηση, την ανάλυση και την πρόβλεψη βασικών κοινωνικοπολιτιστικών δεικτών όπως τα έθιμα, τις πεποιθήσεις, τις συμπεριφορές, τον πολιτισμό, τον τρόπο ζωής κλπ. Επίσης, η ανάλυση του κοινωνικού περιβάλλοντος περιλαμβάνει την ανάλυση βασικών δημογραφικών δεικτών, (πληθυσμιακή, ηλικιακή και γενική δομή του πληθυσμού, δομή προσόντων, γεωγραφική διασπορά του πληθυσμού, επίπεδα εισοδήματος και κατανομή εισοδήματος, άλλοι δημογραφικοί δείκτες). Ο τομέας Τ - Τεχνολογίας περιλαμβάνει την κατανόηση, την ανάλυση και την πρόβλεψη των κύριων τεχνολογικών παραμέτρων, κυρίως την ανάπτυξη και εφαρμογή νέων τεχνολογιών παραγωγής, νέων τεχνολογιών πληροφορικής, νέων υλικών, παρωχημένης τεχνολογίας, μεταφοράς τεχνολογίας κλπ. (Ivan, 2012).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΆΜΕΣΕΣ ΞΕΝΕΣ

ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΣΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ

3.1 ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΑΜΕΣΩΝ ΞΕΝΩΝ

ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ ΣΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ

Κατά τη διάρκεια της διαδικασίας εκβιομηχάνισης της ελληνικής οικονομίας (1960-1980), οι ελληνικές επενδύσεις προς τις δυτικές και τις αναπτυσσόμενες χώρες ήταν περιθωριακές και η κυβερνητική πολιτική τόνισε μόνο την προσέλκυση επενδύσεων (Maditinos *et al.*, 2011). Οι συνθήκες που δημιουργήθηκαν στις Χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης (ΧΚΑΕ) μετά την κατάρρευση των κομμουνιστικών καθεστώτων οδήγησαν πολλές ελληνικές εταιρείες να επενδύσουν εκεί. Η διεθνοποίηση των ελληνικών επιχειρήσεων θεωρείται ως αποτέλεσμα της αυξανόμενης σημασίας των άμεσων ξένων επενδύσεων στην παγκόσμια οικονομία (Karagianni and Labrianidis, 2001). Αλλά οφείλεται, επίσης, στις σαρωτικές αλλαγές που σημειώθηκαν στις ΧΚΑΕ τη δεκαετία του 1990. Οι εκδηλώσεις αυτές δημιούργησαν έναν "εύκολο" στόχο για τις ελληνικές επιχειρήσεις κυρίως λόγω της γεωγραφικής εγγύτητας (Labrianidis 2000c). Το τοπίο άλλαξε δραστικά από τις ευκαιρίες που προέκυψαν από την κατάρρευση των κεντρικά προγραμματισμένων καθεστώτων και τη συνακόλουθη διαδικασία μετάβασης στην οικονομία της αγοράς των χωρών της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης (Maditinos *et al.*, 2011). Η Ελλάδα άλλαξε από το να είναι παραλήπτης άμεσων ξένων επενδύσεων (ΑΞΕ) σε εξαγωγές κεφαλαίου, με τα Βαλκάνια να είναι ο κύριος προορισμός άμεσων επενδύσεων στο εξωτερικό (Labrianidis *et al.*, 2004). Αξίζει να σημειωθεί ότι, η είσοδος ελληνικών επιχειρήσεων στις ΧΚΑΕ θεωρείται ως αποτέλεσμα της τάσης των μικρομεσαίων επιχειρήσεων (ΜμΕ) παγκοσμίως να πάνε διεθνώς (Karagianni and Labrianidis, 2001).

Πράγματι, μέχρι το άνοιγμα των ΧΚΑΕ υπήρχαν ελάχιστες ελληνικές εταιρείες με επενδύσεις στο εξωτερικό (όπως ο Πετρετάκης, ο Μεταξάς και ο Τιτάνας), ενώ στη δεκαετία του 60 και κυρίως, στη δεκαετία του '70 αρκετοί κατασκευαστές (όπως ο ΕΔΟΚ-ΕΤΕΡ, ο Αρχιρόδον, ο Οδών και Οδοστρωμάτων Α.Ε., ο Σκαπανέας, η Ελληνική Τεχνική και η Meton) έδειξαν κάποια δραστηριότητα στις χώρες της Μέσης Ανατολής. Από τότε η

κατάσταση έχει αλλάξει δραστικά και στη σημερινή εποχή υφίσταται ένας πολύς μεγάλος αριθμός ελληνικών εταιρειών με δραστηριότητες στο εξωτερικό. Έτσι, ενώ το 1989 υπήρχαν μόνο 3 ελληνικές εταιρείες με επενδύσεις στο εξωτερικό, μέσα σε λιγότερο από μια δεκαετία (το 1998) ο αριθμός των εταιρειών αυτών είχε αυξηθεί σε πάνω από 500 με περισσότερα από 1.200 έργα στις ΧΚΑΕ (Mitsos and Mossialos, 2000).

Παρατηρείται, ότι εμπορικές σχέσεις της Ελλάδας με τα Βαλκάνια έχουν αυξηθεί σημαντικά μετά το άνοιγμα των αγορών των ΧΚΑΕ. Ωστόσο, εξακολουθούν να αποτελούν δευτερογενή εμπορικό εταίρο της Ελλάδας, επειδή οι εμπορικές τους σχέσεις ξεκίνησαν από πολύ χαμηλό σημείο. Το 1997, το εμπόριο (εισαγωγές και εξαγωγές) με τα Βαλκάνια αποτελούσε το 6% του συνολικού ελληνικού εμπορίου σε σχέση με το 61% του εμπορίου με τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ). Το ελληνικό εμπόριο με τα Βαλκάνια τη δεκαετία του 1990 ήταν εντυπωσιακό και η σημασία του στο συνολικό ελληνικό εμπόριο αυξανόταν σταθερά, ειδικά για τις εξαγωγές, όπου αυξήθηκε σχεδόν τετραπλά από το 1989. Ανησυχητικό είναι ότι η αύξηση της σχετικής σημασίας των ΧΚΑΕ ως εξαγωγικών αγορών συνέπεσε με επιδείνωση των ελληνικών εξαγωγών προς την ΕΕ. Στην πραγματικότητα, το μερίδιο των ελληνικών εξαγωγών στην ΕΕ μειώθηκε κατά περίπου 20% την ίδια περίοδο. Σημαντικές αλλαγές έγιναν στο θεσμικό πλαίσιο που διέπει το παγκόσμιο εμπόριο και την παραγωγή κατά τη δεκαετία του 1990. Η αύξηση της ολοκλήρωσης των αγορών που συνδέεται με τη δημιουργία περιφερειακών εμπορικών τμημάτων και την επιτυχή ολοκλήρωση του Γύρου της Ουρουγουάης και την επακόλουθη ελευθέρωση του εμπορίου σε συνδυασμό με τη σημαντική πρόοδο στις επικοινωνίες και την επεξεργασία πληροφοριών έχουν μειώσει αποτελεσματικά τη σημασία των εθνικών συνόρων (Labrianidis, 2000b). Το άνοιγμα των διεθνών αγορών επέκτεινε το πεδίο για μεγαλύτερη συνεργασία ή / και εντατικοποίηση του ανταγωνισμού. Στο πλαίσιο αυτό, οι επιχειρήσεις έπρεπε να υιοθετήσουν μια διεθνή προοπτική. Ακόμη και οι επιχειρήσεις που επικεντρώνονται κυρίως ή και αποκλειστικά στην εγχώρια αγορά πρέπει να είναι διεθνώς ανταγωνιστικές προκειμένου να εξασφαλίσουν μακροπρόθεσμη επιβίωση και ανάπτυξη (Karagozoglu και Lindell 1996).

Οι ελληνικές οργανώσεις άρχισαν να επενδύουν σε ξένες χώρες ως αποτέλεσμα δύο σχεδόν ταυτόχρονων γεγονότων (Maditinos *et al.*, 2011): (α) η ελληνική οικονομία έφθασε σε ένα σημείο στο αναπτυξιακό της κύκλο που επέτρεψε την έναρξη των ξένων άμεσων ξένων επενδύσεων, (β) σε μια εγγύς γεωγραφική περιοχή δημιουργήθηκαν μεγάλες

ευκαιρίες (μετατόπιση του οικονομικού συστήματος των χωρών της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης: από την προστατευόμενη οικονομία στο σύστημα ελεύθερης αγοράς).

Σύμφωνα και με τους Mitsos and Mossialos (2000), η γεωγραφική εγγύτητα αποτελεί σημαντικό στοιχείο στην ανάπτυξη των ελληνικών επενδύσεων στις ΧΚΑΕ. Το 2000 σημειώνονται 1.269 επενδυτικά σχέδια ελληνικών εταιρειών σε 20 από τις 27 ΧΚΑΕ. Η μεγάλη τους πλειοψηφία (81,7%) συγκεντρώνεται σε 3 μόνο χώρες (Βουλγαρία 41,1%, Αλβανία 20,3% και Ρουμανία 20,3%). Επιπλέον, η Ρωσία παρουσιάζει σημαντική συγκέντρωση (6,9%), ενώ η Πολωνία (2,9%), η ΠΓΔΜ (2,6%), η Ουκρανία (1,5%) και η Γιουγκοσλαβία (1,2%) αντιπροσωπεύουν μικρότερες αναλογίες. Στις υπόλοιπες 12 χώρες η παρουσία ελληνικών εταιρειών είναι αμελητέα. Η επενδυτική δραστηριότητα των ελληνικών επιχειρήσεων στις ΧΚΑΕ άρχισε στη Βουλγαρία (1989), ακολουθούμενη από την Αλβανία και τη Ρωσία (1992) και τη Ρουμανία (1993), ενώ στις υπόλοιπες χώρες αντιπροσωπεύει ένα φαινόμενο μετά το 1994. Από το σύνολο των 521 ελληνικών εταιρειών που έχουν επενδύσει στις ΧΚΑΕ, 35 επιχειρήσεις (6,7% του συνόλου) δραστηριοποιήθηκαν σε περισσότερες από μία χώρες. Ενώ 17 από αυτές τις εταιρείες επενδύθηκαν σε 2 χώρες, 12 σε 3 και οι υπόλοιπες 6 σε περισσότερες από 3 χώρες. Η χώρα που υπάρχει σχεδόν σε όλους τους συνδυασμούς είναι η Βουλγαρία, ενώ η Ρουμανία, η Ρωσία, η Αλβανία και η Γιουγκοσλαβία συμμετέχουν επίσης σε διάφορους συνδυασμούς. Μέσα στις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, οι ελληνικές εταιρείες τείνουν να επικεντρώνονται στην πρωτεύουσα της κάθε χώρας (Βουλγαρία 91,2%, Μόσχα 83,3%, Σκόπια 80%, Βαρσοβία 71,4%, Σόφια 48,5%, Τίρανα 41,4%). Η σχετικά χαμηλή συγκέντρωση ελληνικών επενδυτικών σχεδίων στη Σόφια και τα Τίρανα ως ποσοστό του συνόλου της Βουλγαρίας και της Αλβανίας μπορεί να αποδοθεί στη γεωγραφική εγγύτητα με την Ελλάδα. Αυτό οδηγεί σε σημαντική συγκέντρωση επενδύσεων στα νότια τμήματα των δύο χωρών που συνορεύουν με την Ελλάδα. Πρόκειται κυρίως για επενδύσεις προερχόμενες από εταιρείες που βρίσκονται στη Βόρεια Ελλάδα (Labrianidis *et al.*, 1998).

Λόγω των προαναφερθέντων συνθηκών, η Ελλάδα εμφανίστηκε στις δύο τελευταίες δεκαετίες (1990-2010) ως βασικός περιφερειακός παράγοντας και ένας από τους μεγαλύτερους επενδυτές στα Βαλκάνια (Bastian, 2004). Με το άνοιγμα των γειτονικών αγορών στις αρχές της δεκαετίας του 1990, οι ελληνικές οργανώσεις και επιχειρηματίες

εκμεταλλεύτηκαν τα πλεονεκτήματα ιδιοκτησίας και επεκτάθηκαν στις οικονομίες του εξωτερικού (Dunning, 2001). Η Ελλάδα έχει μεταμορφωθεί από μια περιφερειακή ευρωπαϊκή χώρα σε ένα περιφερειακό κέντρο, ιδιαίτερα στις γειτονικές χώρες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης (Stoian and Filippaios, 2008).

Η όλη διαδικασία επένδυσης ενισχύθηκε από (Stoian and Filippaios, 2008): (α) την πολιτική υποστήριξη της ελληνικής κυβέρνησης και την επιθυμία της να αποκτήσει έναν περιφερειακό οικονομικό ρόλο, (β) τις ελληνικές πολιτικές που σχεδιάστηκαν και υλοποιήθηκαν ειδικά για να μετατρέψουν τη χώρα σε βασικό παράγοντα (πολιτική, όπως το «Ελληνικό Σχέδιο για την Οικονομική Ανασυγκρότηση των Βαλκανίων - HIPPERB»), (γ) την αναβάθμιση του Χρηματιστηρίου Αθηνών από αναπτυσσόμενη σε ανεπτυγμένη χρηματοπιστωτική αγορά (αξιόπιστη πηγή για άντληση κεφαλαίων για επένδυση).

3.1.1 ΤΟΜΕΑΚΗ ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΤΩΝ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ ΣΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ

Η πλειοψηφία των ελληνικών επενδυτικών έργων στις ΧΚΑΕ κατά τη δεκαετία του '90 αφορούσε το εμπόριο (47,2%) και τη βιομηχανία (36%), ενώ σημαντικό ποσοστό των εταιρειών παροχής υπηρεσιών (13,2%). Οι βιομηχανικές επιχειρήσεις δραστηριοποιούνταν κυρίως στην ένδυση (47,9%) και στα τρόφιμα (25,5%), ενώ οι εμπορικές εταιρείες συγκεντρώνονταν σε τρόφιμα (27,2%), γενικό εμπόριο (22,1%), είδη ένδυσης (5,8%), πετρελαϊκά προϊόντα (5,1% , ποτά (4,1%) και έπιπλα (3,4%) (Mitsos and Mossialos, 2000).

Επιπρόσθετα, οι περισσότερες (71,8%) των ελληνικών εταιρειών δεν άλλαζαν τομέα όταν επένδυαν στις ΧΚΑΕ. Η μεγάλη πλειοψηφία των ελληνικών επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνταν στις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης είχαν μητρικές εταιρείες στην Ελλάδα οι οποίες είναι κυρίως βιομηχανικές επιχειρήσεις (67,9%), μικρότερο ποσοστό (15%) απασχολείται στις εμπορικές βιομηχανίες ενώ η συνεισφορά των υπηρεσιών (9,1%) , οι επιχειρήσεις (5,4%) και οι επιχειρήσεις εξόρυξης (2,7%) είναι σημαντικά χαμηλότερες. Οι περισσότερες βιομηχανικές επιχειρήσεις απασχολούνται σε είδη ένδυσης (44,1%), ακολουθούνται τρόφιμα (20,5%), μεταλλικά προϊόντα (4,3%), ποτά (3,5%) και υποδήματα (3,5%). Όσον αφορά τις εμπορικές εταιρείες, ο μεγαλύτερος αριθμός επιχειρήσεων ήταν τα τρόφιμα (26,3%), τα ηλεκτρονικά (12,3%), το γενικό

εμπόριο (10,5%) και τα πετρελαιοειδή (8,8%) (Mitsos and Mossialos, 2000).

3.2 ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΤΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΡΟΣΕΛΚΥΣΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΑΜΕΣΩΝ ΞΕΝΩΝ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ ΣΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ

Ενώ οι μεγάλες επιχειρήσεις και ιδιαίτερα οι διεθνείς εταιρείες έχουν σημαντική εμπειρία στις παγκόσμιες αγορές, η πλειοψηφία των μικρών επιχειρήσεων άργησε να υιοθετήσει μια διεθνή προοπτική στις στρατηγικές τους. Πιο συγκεκριμένα, ένας αυξανόμενος αριθμός δημοσιεύσεων υποδεικνύει ότι οι επιχειρήσεις αυτές αντιμετωπίζουν μεγαλύτερες δυσκολίες πρόσβασης στις διεθνείς αγορές από ό, τι οι αντίστοιχες μεγαλύτερου μεγέθους τους (Smallbone and Wye 1995). Οι μικρές επιχειρήσεις αντιμετωπίζουν συνήθως μοναδικές προκλήσεις στον τομέα των διεθνών αγορών. Αυτές οι προκλήσεις συνδέονται με το μέγεθος αυτών των οργανώσεων. Ειδικότερα, η αβεβαιότητα αποτελεί βασικό χαρακτηριστικό του περιβάλλοντος των μικρών επιχειρήσεων. Η αδυναμία ελέγχου των τιμών εξαιτίας της έλλειψης ισχύος στην αγορά, η εξάρτηση από μια σχετικά μικρότερη πελατειακή βάση και, τέλος, η περιορισμένη πρόσβαση στους φορείς χάραξης πολιτικής προκαλούν μεγαλύτερη αβεβαιότητα στο εξωτερικό περιβάλλον μιας μικρής επιχείρησης από εκείνο μιας μεγάλης επιχείρησης (Karagianni and Labrianidis, 2001).

Θεωρείται ότι η περιοχή των Βαλκανίων έχει μεγάλες δυνατότητες. Η εμφάνιση ενός παγκόσμιου συστήματος ανοικτού εμπορίου (απεριόριστη μεταβίβαση κεφαλαίου, αγαθών και υπηρεσιών), η αναμενόμενη ολοκλήρωση των μεταρρυθμίσεων στις οικονομικές δομές των βαλκανικών κρατών και η αυξημένη ροή ξένων κεφαλαίων σε συνδυασμό με την ένταξη των βαλκανικών κρατών οι διεθνείς οργανισμοί (ΕΕ, ΝΑΤΟ) έχουν επισημάνει μια μοναδική και ιστορικά σημαντική ευκαιρία για όλα τα βαλκανικά κράτη να ευθυγραμμιστούν μόνιμα με τη δυτική οικονομία και, ως εκ τούτου, να γίνουν πιο σημαντικοί συμμετέχοντες στην παγκόσμια κοινότητα (Bastian, 2004). Ο εκδημοκρατισμός, η απελευθέρωση της οικονομίας και η εκπλήρωση των απαιτήσεων της ΕΕ, με το πέρασμα του χρόνου, θα βελτιώσει τη φήμη του Βαλκανικών χωρών και θα επιτρέψει την πλήρη ενσωμάτωσή τους στην οικογένεια της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Kekic, 2005).

Η προσχώρηση δέκα νέων κρατών μελών στην ΕΕ την 1η Μαΐου 2004, και την προσχώρηση της Βουλγαρίας και της Ρουμανίας την 1η Ιανουαρίου 2007 έκανε τις βαλκανικές χώρες στενούς γείτονες σε μια διευρυμένη Ευρωπαϊκή Ένωση. Ως εκ τούτου, η ελκυστικότητα της περιοχής για τις ξένες άμεσες επενδύσεις αναμένεται να βελτιωθεί λόγω της μειωμένης αντιληπτικής γεωγραφικής απόστασης στον πυρήνα της Ευρώπης (Hunya, 2004). Αυτά τα θετικά περιφερειακά αποτελέσματα μπορούν να ενισχυθούν από την πρόοδο που έχει ήδη επιτευχθεί στον οικονομικό μετασχηματισμό και τη δημοκρατική εξυγίανση, μειώνοντας έτσι τον κίνδυνο επενδύσεων στην περιοχή (Meditinos *et al.*, 2011).

Επομένως, η ανάλυση των βασικών καθοριστικών παραγόντων των ελληνικών ΑΞΕ στα Βαλκάνια μπορεί να επιτευχθεί καλύτερα με την ακόλουθη κατηγοριοποίηση (Labrianidis *et al.*, 2004; Totev, 2005):

- α) Γενικοί παράγοντες,
- (β) Παράγοντες πίεσης,
- (γ) Παράγοντες έλξης

Αρχικά, η ανάπτυξη της ελληνικής επένδυσης στη Βαλκανική οικονομία μπορεί να κατανοηθεί στο πλαίσιο διαφόρων γενικών παραγόντων (Brada *et al.*, 2004):

- Η αυξανόμενη σημασία των άμεσων ξένων επενδύσεων σε παγκόσμιο επίπεδο.
- Η αυξανόμενη τάση προς τη διεθνοποίηση των ΜΜΕ κατά τη διάρκεια του έτους τη δεκαετία του 1990.
- Οι ριζικές κοινωνικές και οικονομικές εξελίξεις στα τέλη της δεκαετίας του '80 (πτώση του κομμουνισμού).
- Το πρότυπο ανάπτυξης της Ελλάδας (η χώρα σταδιακά είχε μετατραπεί σε μια πλήρως βιομηχανοποιημένη χώρα).
- Οι συνέπειες των αλλοδαπών επενδύσεων προκάλεσαν επιδείνωση στις οικονομίες των Βαλκανίων (που παρακινούν ακόμη περισσότερες εταιρείες να επενδύσουν στην αγορά).
- Η συνεχιζόμενη πρόοδος στην οικονομική μετάβαση προς τον καπιταλισμό.
- Οι οικονομικές πολιτικές προς τις ΑΞΕ (τόσο σε επίπεδο ΕΕ, όσο και σε περιφερειακό επίπεδο).

Οι πιο σημαντικοί παράγοντες που πιέζουν τις ελληνικές επιχειρήσεις από την Ελληνική (εγχώρια) αγορά και τους οδηγούν στο να επενδύσουν σε άλλες χώρες (κυρίως Βαλκανικά) είναι (Maditinos *et al.*, 2011):

- Ο κορεσμός της ελληνικής αγοράς και η εντατικοποίηση των εισαγωγών στο ανταγωνισμό πολλών τομέων (γιγάντιες πολυεθνικές με ευρέως γνωστά και εξαιρετικά επιτυχημένα προϊόντα είχαν θέσει τις ελληνικές εταιρείες σε ένα σκληρό ανταγωνιστικό σημείο).
- Το υψηλό κόστος εργασίας σε τομείς έντασης εργασίας.
- Οι ευνοϊκές οικονομικές συνθήκες στην Ελλάδα (εισαγωγή του ευρώ, αύξηση σημαντικού κεφαλαίου από το Χρηματιστήριο Αξιών Αθηνών, η εξέλιξη του ΑΕΠ και η συσσωρευμένη εμπειρία που απορρέει από τους Ολυμπιακούς Αγώνες του 2004).
- Η ανάγκη για να ακολουθηθεί η «στρατηγική ηγεσίας» (η απόφαση πολλών επιχειρήσεων να επενδύσουν στα Βαλκάνια παρακίνησαν άλλους να το κάνουν, μετατρέποντας ολόκληρη τη διαδικασία των ελληνικών άμεσων ξένων επενδύσεων σε αυτο-ενίσχυση). Η δυσκολία εύρεσης τοπικών εμπορικών εταίρων στην περιοχή των Βαλκανίων, τα κατακερματισμένα και αναξιόπιστα εμπορικά δίκτυα εμπόρων-διανομέων (η επιλογή της εσωτερίκευσης ήταν ένας δρόμος μονής κατεύθυνσης).
- Η ευκαιρία απόκτησης στρατηγικών θέσεων και η ευκαιρία να παράγονται σημαντικά έσοδα, ενισχύοντας έτσι την μητρική εταιρεία και κερδίζοντας πλεονέκτημα έναντι των εγχώριων ανταγωνιστών.
- Η ευκαιρία να επωφεληθούν από τους σπάνιους, πολύτιμους και δύσκολους πόρους που κατείχαν οι ελληνικές εταιρείες από τους Βαλκανικούς ανταγωνιστές τους. Για παράδειγμα, σε ανεπτυγμένες βιομηχανίες, όπως των τραπεζών και των κινητών τηλεπικοινωνιών, η μακρά πείρα που κατείχε η Ελλάδα ήταν ένα πολύτιμο πλεονέκτημα για την καλλιέργεια δεξιοτήτων προώθησης μάρκετινγκ και τη μεταφορά ολοκληρωμένων υπηρεσιών στο εξωτερικό. Η υστέρηση ανάπτυξης μεταξύ ελληνικών και βαλκανικών εταιρειών έκανε τις δεξιότητες αυτές διεισδυτικές δυνάμεις για την επιτυχή είσοδο στις τοπικές αγορές.

Τέλος, υπάρχουν διάφορα πιθανά κίνητρα για τις ελληνικές εταιρείες και επενδύσεις στην περιοχή των Βαλκανίων. Αυτά μπορούν να θεωρηθούν ότι είναι τα εξής (Botric and Skufflic, 2006):

- Η γεωγραφική εγγύτητα μεταξύ Ελλάδας και Βαλκανικών χωρών.
- Το χαμηλό κόστος των πρώτων υλών και του εργατικού δυναμικού (εταιρείες που εκμεταλλεύονται την ευκαιρία να μειώσουν το κόστος εργασίας - ειδικά σε εργατικό δυναμικό, όπως στις βιομηχανίες- και να αποκτήσουν εγγύτητα με τις φτηνές πρώτες ύλες που είναι σημαντικές στη διαδικασία παραγωγής τους).
- Το μεγάλο μέγεθος των αγορών των Βαλκανίων σε σύγκριση με την Ελλάδα. Η βιβλιογραφία στις ΑΞΕ των χωρών της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης έχει αναγνωρίσει το μέγεθος της αγοράς ως το σημαντικότερο παράγοντα που επηρεάζει την απόφαση να επενδύσει σε αυτές τις οικονομίες.
- Οι ευνοϊκές συνθήκες που αφορούν την αντιπαλότητα, λόγω της απουσίας των δυτικών επιχειρήσεων (εταιρείες προηγμένων βιομηχανικών χωρών δίστασαν να αναλάβουν τον κίνδυνο να λειτουργήσουν στην περιοχή των Βαλκανίων).
- Οι καθυστερήσεις στα επενδυτικά προγράμματα, οι υποτιμήσεις των νομισμάτων, η πολιτική αστάθεια και τα διάφορα πολιτιστικά εμπόδια έδωσαν στους Έλληνες επενδυτές το κίνητρο να επενδύσουν.
- Το γεγονός ότι οι βαλκανικές αγορές βρίσκονται σε πρώιμο στάδιο ανάπτυξης και επομένως ο ανταγωνισμός εξακολουθεί να βασίζεται στις τιμές και όχι στην ποιότητα / διαφοροποίηση του προϊόντος.
- Η χαμηλή πυκνότητα του τοπικού ανταγωνισμού (σχετικά εύκολο να οικοδομηθούν ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα).
- Η αποφυγή των δασμολογικών ή μη δασμολογικών φραγμών.
- Η εκμετάλλευση των υφιστάμενων σχέσεων στα βαλκανικά κράτη εάν οι επενδύσεις σε μια βαλκανική χώρα μπορούν να χρησιμοποιηθούν για το ενδοπεριφερειακό εμπόριο, εκμεταλλευόμενοι μειωμένους δασμούς, υφιστάμενους παραδοσιακούς διαύλους εμπορίου, και τα λοιπά.
- Η ενσωμάτωση της Βουλγαρίας και της Ρουμανίας στην ΕΕ. Η προηγούμενη ύπαρξη ελληνικών επιχειρήσεων και ελληνικών κοινοτήτων ενθάρρυνε τη δημιουργία περισσότερων ελληνικών εταιρειών.
- Η πολιτιστική εγγύτητα μεταξύ Ελλάδας και Βαλκανικών κρατών. Οι ελληνικές επιχειρήσεις έχουν σχετικά καλή γνώση των συγκεκριμένων πολιτιστικών χαρακτηριστικών των βαλκανικών χωρών.

3.3 ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΤΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΔΥΣΧΕΡΑΙΝΟΥΝ ΤΗΝ ΠΡΟΣΕΛΚΥΣΗ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΑΜΕΣΩΝ ΞΕΝΩΝ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ ΣΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ

Ένα εντελώς διαφορετικό σύνολο περιορισμών απορρέει από την περιορισμένη βάση πόρων των μικρών επιχειρήσεων. Συγκεκριμένα, οι οικονομικοί πόροι που διατίθενται σε μια μικρή επιχείρηση μπορούν να λειτουργήσουν ως σημαντικό εμπόδιο στην ανάπτυξη ενός διεθνούς προσανατολισμού. Αυτό μπορεί να έχει δύο μορφές: η ικανότητα της επιχείρησης να εντοπίζει ευκαιρίες που προκύπτουν από το άνοιγμα των εθνικών αγορών εμποδίζεται από την έλλειψη χρηματοδότησης και η εκμετάλλευση των ευκαιριών που έχουν ήδη προσδιοριστεί περιορίζεται από ανεπαρκή χρηματοδότηση (Smallbone and Wye 1995). Η έλλειψη έλξης στην κεφαλαιαγορά μπορεί να οδηγήσει σε λιγότερες από τις βέλτιστες ρυθμίσεις. Οι αποφάσεις που λαμβάνονται για την ελαχιστοποίηση της δαπάνης κεφαλαίου έχουν μερικές φορές αρνητικές συνέπειες. Οι μικρές επιχειρήσεις αντιμετωπίζουν υψηλό κίνδυνο να γίνουν διεθνείς. Είναι πιθανό ότι το ποσοστό των πόρων που δεσμεύονται σε μια ενιαία ΑΞΕ θα είναι μεγαλύτερο σε μια μικρή επιχείρηση παρά σε μια μεγάλη και συνεπώς η αποτυχία είναι πιο δαπανηρή (Buckley *et al.*, 1988). Πρόσθετοι περιορισμοί απορρέουν από τη βάση διαχείρισης των μικρών επιχειρήσεων. Στις επιχειρήσεις αυτές ο χρόνος διαχείρισης είναι πολύ περιορισμένος, λόγω του μικρού αριθμού διευθυντικών στελεχών, ιδιαίτερα εκείνων που διαθέτουν εξειδικευμένες γνώσεις, και εν μέρει λόγω της απροθυμίας (Karagianni and Labrianidis, 2001).

Σύμφωνα με διάφορους μελετητές (Botric and Skuflic, 2006, Kekic, 2005) οι χώρες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης θεωρούνται γενικά λιγότερο ανεπτυγμένες, λαμβάνουν λιγότερες ροές άμεσων ξένων επενδύσεων, έχουν ασθενέστερες σχέσεις με την Ευρωπαϊκή Ένωση και γενικά παρουσιάζουν καθυστέρηση στην ταχύτητα μετάβασης των χωρών της Κεντρικής Ευρώπης (Botric *et al.*, 2007). Συγκεκριμένα, ο ιδιωτικός τομέας των χωρών της Νοτιοανατολικής Ευρώπης δεν είναι τόσο ανεπτυγμένος, όσο αυτός των χωρών της Κεντρικής Ευρώπης, ενώ ταυτόχρονα ο δημόσιος τομέας δεν έχει ακόμη πλήρως μεταρρυθμιστεί. Επιπλέον, η άτυπη οικονομία (γκρίζα οικονομία) διαδραματίζει κατά κανόνα σημαντικό ρόλο (Hunya, 2004), ενώ οι κυβερνητικές δομές, η πολιτική αστάθεια, η διαφθορά και η ανεργία επιδεινώνουν περαιτέρω την οικονομική κατάσταση (Madininos *et al.*, 2011).

Επιπλέον, οι ανησυχίες της μετάβασης των Βαλκανίων προς την πιθανή μελλοντική έξαρση της βίας στην περιοχή (λαμβάνοντας υπόψη το περιστατικό του 2004 στο Κοσσυφοπέδιο) εκφράζουν ανησυχίες για την απειλή της επιστροφής παλαιού καθεστώτος των χωρών (Kekic, 2005). Ως εκ τούτου, παρά την απελευθέρωση, τα Βαλκάνια εξακολουθούν να αποτελούν μια περιοχή με εμπόδια και περιορισμούς, περιοχή που εμποδίζει το εμπόριο και δεν μπορεί να θεωρηθεί ως περιοχή ελεύθερης και αναπτυσσόμενης εμπορικής ανάπτυξης (Maditinos *et al.*, 2011).

Τα προβλήματα που προέκυψαν από τη συνεχιζόμενη διαδικασία ολοκλήρωσης της ελεύθερης αγοράς των βαλκανικών κρατών είχε αντίκτυπο στην ποσότητα των ΑΞΕ που προσελκύνονταν σε ολόκληρη την περιοχή (Pournarakis and Varsakelis, 2002). Η άνιση πολιτική και η οικονομική πρόοδος των χωρών της περιοχής έχουν καταστήσει λιγότερο ελκυστικές τις άμεσες ξένες επενδύσεις (Maditinos *et al.*, 2011). Ως εκ τούτου, δεν αποτελεί έκπληξη το γεγονός ότι, γενικά, οι περισσότερες βαλκανικές χώρες δεν είναι σε θέση να εκμεταλλευτούν πλήρως την ορμή της μετάβασης, καθυστερώντας σημαντικά από ότι οι χώρες της Κεντρικής Ευρώπης, ιδιαίτερα στις αρχές της δεκαετίας του 1990 (Fischer *et al.*, 1996). Η κακή απόδοσή τους αποδεικνύεται σαφώς από τη σύγκριση τους με τις ροές άμεσων ξένων επενδύσεων προς την Τσεχική Δημοκρατία, την Ουγγαρία ή την Πολωνία (Maditinos *et al.*, 2011). Τα επενδυτικά ενδιαφέροντα για τη Ρουμανία και τη Βουλγαρία αυξήθηκαν μόνο πρόσφατα, με γνώμονα την πρόοδο που σημειώθηκε στη διαδικασία των διαπραγματεύσεων και την πρόοδό τους την ένταξη στην ΕΕ, η οποία οδήγησε σε ουσιαστική βελτίωση του πολιτικού και οικονομικού περιβάλλοντος. Αντίθετα, οι ροές άμεσων ξένων επενδύσεων στην Αλβανία, τη Σερβία και τη Βοσνία - η ΠΓΔΜ παραμένει σχετικά χαμηλή, ως αποτέλεσμα των σοβαρών εθνοτικών και πολιτικών προβλημάτων που αντιμετώπιζαν αυτές οι χώρες στο πρόσφατο παρελθόν (Kitonakis και Kontis, 2008). Κατά την περίοδο 2003-2008, οι ΑΞΕ στις βαλκανικές χώρες σημείωσαν πενταπλάσια αύξηση, από 30 δισεκατομμύρια δολάρια σε 155 δισεκατομμύρια δολάρια. Η πιστωτική κρίση και η επακόλουθη ύφεση συνέπεσαν με την κατάρρευση της. Στην περιοχή ως σύνολο, οι εισροές άμεσων ξένων επενδύσεων ήταν 50% χαμηλότερο το 2009 σε σύγκριση με το 2008. Αυτή η αρνητική κατανομή είναι άνιση μεταξύ των χωρών της περιοχής, με τις ασθενέστερες χώρες να έχουν τα σοβαρότερα προβλήματα (Price Waterhouse Coopers, 2010).

Συνοπτικά, τα μειονεκτήματα της ελληνικής επένδυσης στα Βαλκάνια συνοψίζονται ως εξής (Totev, 2005):

- Αδύναμες υποδομές.
- Ασαφές νομικό πλαίσιο.
- Υπάρχουν συνεχείς αλλαγές στους κανονισμούς και τους νόμους.
- Έλλειψη πολιτικής και διοικητικής συνέχειας.
- Γραφειοκρατία. Υπάρχει μια απροθυμία ορισμένων κρατικών αρχών να κάνουν τη δουλειά τους και, ως εκ τούτου, οι αποφάσεις της διοίκησης εφαρμόζονται αργά. Υπάρχει, εξάλλου, έλλειψη πληροφοριών και αδυναμία παροχής επαρκών πληροφοριών σχετικά με τον τρόπο λειτουργίας μιας επιχείρησης.
- Αδύναμος τριτογενής τομέας.
- Καθυστέρηση στις μεταρρυθμίσεις.
- Οι μεταρρυθμίσεις στην περιοχή υστερούν σε παρόμοιες διαδικασίες σε άλλες μεταβατικές χώρες (π.χ. Σλοβενία, Τσεχική Δημοκρατία, Πολωνία, χώρες της Βαλτικής).
- Η αστάθεια στην περιοχή ως σύνολο.
- Διαφθορά.
- Οι εγχώριες επιχειρήσεις αποφεύγουν παράνομα τους φόρους και υπάρχει διαφορά στη στάση απέναντι στις επιχειρήσεις από τη διοίκηση (και οι δύο δημιουργούν δυσμενή ανταγωνισμό).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΈΡΕΥΝΑ

Οι Ελληνικές Α.Ξ.Ε. έκαναν την εμφάνιση τους το δεύτερο μισό της δεκαετίας του 1980, με την κατάρρευση του υπαρκτού σοσιαλισμού και των κεντρικά κατευθυνόμενων οικονομιών στις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, και σύμφωνα με τους Μπιτζένη και Βλάχο (2011), αφορούσαν κυρίως ελληνικές θυγατρικές από πολυεθνικές εταιρίες της αλλοδαπής.

Ο Maditinos *et al.*, (2011) αναφέρουν ότι η πτώση του κομμουνισμού στις αρχές της δεκαετίας του 1990 και οι επακόλουθες κοινωνικές και οικονομικές εξελίξεις, έδωσαν το προβάδισμα στις δυνατότητες των Βαλκανικών οικονομιών (Αλβανία, Βουλγαρία, ΠΓΔΜ, Μαυροβούνιο, Ρουμανία και Σερβία). Σήμερα, είκοσι χρόνια μετά τη δραματική αλλαγή στο οικονομικό status quo, οι αγορές των Βαλκανικών χωρών φαίνεται να συμβάλλουν επιτυχώς στην οικονομία της ελεύθερης αγοράς. Οι ΑΞΕ διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην ενθάρρυνση και την υποστήριξη αυτής της μετάβασης, καθιστώντας το ζήτημα αυξανόμενης σημασίας για τις χώρες ολόκληρης της περιοχής των Βαλκανίων. Η Ελλάδα, που έχει ενσωματωθεί στην ελεύθερη οικονομία της αγοράς της Ε.Ε., διαδραματίζει σημαντικό ρόλο σε οικονομικό περιφερειακό επίπεδο. Η μελέτη αυτή είχε ως στόχο την αποσαφήνιση του οικονομικού περιφερειακού ρόλου της Ελλάδας στα Βαλκάνια, να παράσχει και τα ποιοτικά και ποσοτικά στοιχεία σχετικά με τις ελληνικές ΑΞΕ στα Βαλκάνια, να αναλύσει το τρέχον και το μελλοντικό επενδυτικό κλίμα και να κάνει προβλέψεις σχετικά με τις μελλοντικές τάσεις των άμεσων ξένων επενδύσεων στην περιοχή. Τα αποτελέσματα είναι ενδιαφέροντα και οι παρατηρήσεις μπορούν να χρησιμοποιηθούν από φορείς χάραξης πολιτικής και εταιρίες.

Η Κοτταρίδη (2014) αναφέρει πως από τις αρχές της δεκαετίας του 1990, οι ελληνικές επιχειρήσεις είχαν αρχίσει μεμονωμένα να ασχολούνται με το εμπόριο και τις διανομές στο εξωτερικό, λόγω της ραγδαίας αύξησης της ζήτησης και της ακαμψίας της προσφοράς, αλλά και λόγω της γεωγραφικής εγγύτητας με τις συγκεκριμένες χώρες. Στα μέσα της ίδιας δεκαετίας παρατηρείται μεταφορά μέρους της παραγωγής από κλάδους έντασης εργασίας, στις χώρες των Βαλκανίων, με στόχο την μείωση του εργατικού κόστους ενώ λίγο πριν το 2000, παρατηρείται πλέον οργανωμένη έξοδος των ελληνικών πολυεθνικών επιχειρήσεων. Παράλληλα οι ελληνικές εταιρίες φαίνεται να εξαπλώνονται σε

περισσότερες χώρες, ακόμα και στις μεγάλες οικονομίες της Ε.Ε. όπως η Γερμανία, η Γαλλία, η Ιταλία, η Μεγάλη Βρετανία και η Ισπανία.

Οι Μπιτζένης and Βλάχος (2011) αναφέρουν πως οι ελληνικές πολυεθνικές επιχειρήσεις προσφέρουν κατά κύριο λόγο ώριμα προϊόντα και υπηρεσίες, προσαρμοσμένα στις ανάγκες και στη ζήτηση της αγοράς στη χώρα υποδοχής. Οι ροές των ελληνικών Α.Ξ.Ε. μετά από μια σταθερή αύξηση μέχρι το 2007, παρουσιάζουν μείωση από το 2008 και μετά, λόγω της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης και της ελληνικής κρίσης δημοσίου χρέους.

Αντίστοιχα, οι Mitsos and Mossialos (2000) υποστηρίζουν ότι τα ελληνικά επενδυτικά σχέδια στις ΧΚΑΕ, με μερικές εξαιρέσεις, δεν μπορούν να ταξινομηθούν ούτε ως «αληθινά» ούτε «νέα» διακρατικά. Οι μικρές σε ένταση εργασίας βιομηχανίες με ώριμες τεχνολογίες, πληρώνουν χαμηλά γενικά έξοδα, ανταγωνίζονται αντί για διαφοροποίηση των προϊόντων, δεν έχουν καθιερωμένο εμπορικό σήμα, δεν επενδύουν σε μεγάλο βαθμό στη διαφήμιση, είναι εγκατεστημένοι σε γειτονικές χώρες και σχεδόν ανεξάρτητες από τις θυγατρικές τους και σχηματίζουν κοινοπραξίες με τοπικούς επιχειρηματίες. Ωστόσο, οι μεγάλες εταιρείες, που αποτελούν το 27% των επιχειρήσεων με επενδυτικά σχέδια στην περιοχή ΧΚΑΕ, μοιάζουν περισσότερο με τις «νέες διακρατικές». Στην πραγματικότητα, μια “χούφτα” από αυτές τις εταιρείες (π.χ. Titan, Πετζετάκης, Χίπιτα, Χαρτοποιία Θράκης κλπ.) και μερικές ακόμη ελάχιστες εταιρείες είχαν επενδύσει σε χώρες που είναι πιο ανεπτυγμένες από την Ελλάδα, συχνά σε άλλες ηπείρους, με ιδιαίτερα ανταγωνιστικές αγορές. Επιπλέον, οι θυγατρικές τους υπόκεινται σε αυστηρό έλεγχο από τη μητρική εταιρεία. Τέλος, φαίνεται ότι η επιλογή της θέσης δεν είναι τυχαία ή ευκαιριακή, όπως στην πλειοψηφία των ελληνικών επιχειρήσεων, που αποτελεί ουσιαστικό μέρος της στρατηγική των εταιρειών και της παγκόσμιας θέσης τους.

Αναφορικά με την κλαδική κατανομή των εξερχόμενων ελληνικών Α.Ξ.Ε., οι Μπιτζένης και Βλάχος (2013) αναφέρουν πως μετά το 2000 παρατηρείται μια στροφή από την μεταποίηση στον τριτογενή τομέα παραγωγής, η οποία γίνεται ακόμα πιο έντονη στο πλαίσιο της οικονομικής κρίσης. Αρχικά, οι ελληνικές Α.Ξ.Ε. προς το εξωτερικό κατευθύνθηκαν προς τον δευτερογενή τομέα παραγωγής, με στόχο κυρίως την μείωση του κόστους. Στη συνέχεια ωστόσο οι εκροές κατευθύνθηκαν προς τον τομέα των υπηρεσιών καθώς αναπτύχθηκαν νέες αγορές και κυρίως στην παροχή χρηματοοικονομικών και ασφαλιστικών υπηρεσιών, στην ενημέρωση και επικοινωνία.

Αξίζει να αναφερθεί εδώ πως ο Μπιτζένης (2014) υποστηρίζει πως το ποσοστό των ελληνικών Α.Ξ.Ε. προς τα Βαλκάνια είναι στην πραγματικότητα πολύ υψηλότερο από ότι φαίνεται. Αυτό συμβαίνει γιατί οι πολυεθνικές από την Ελλάδα συχνά καθιερώνουν την έδρα τους για επέκταση στην Βαλκανική περιοχή σε χώρες με χαμηλότερους συντελεστές φορολογίας των επιχειρήσεων, όπως η Κύπρος και το Λουξεμβούργο. Έτσι ένα ορισμένο ποσό των ελληνικών Α.Ξ.Ε. σε αυτές τις χώρες στην πραγματικότητα μεταφέρεται στα Βαλκάνια.

Οι Μπιτζένης και Βλάχος (2011) αναφέρουν ότι η καθαρή διεθνής επενδυτική θέση της Ελλάδας με βάση το μέγεθος των εξερχόμενων Α.Ξ.Ε. σε σχέση με τις εισερχόμενες, χαρακτηρίζει την χώρα ως καθαρό χρεώστη, καθώς οι εισερχόμενες Α.Ξ.Ε. υπερβαίνουν τις εξερχόμενες. Ωστόσο η ελληνική κρίση χρέους και η συνεπακόλουθη συρρίκνωση της εγχώριας ζήτησης, οδήγησαν σε μείωση των εισερχόμενων Α.Ξ.Ε. από το 2010 με αποτέλεσμα οι εκροές να υπερβαίνουν τις εισροές Α.Ξ.Ε..

Η αναμενόμενη επίδραση της ελληνικής κρίσης στις εκροές Α.Ξ.Ε., σύμφωνα με τους Μπιτζένη και Βλάχο (2011) είναι η αποεπένδυση, δηλαδή η πώληση των θυγατρικών που εδρεύουν στο εξωτερικό, ώστε να μειωθούν οι δαπάνες και να καταφέρουν να καλύψουν τις μητρικές εταιρίες. Σε παγκόσμιο επίπεδο η απόδοση των ελληνικών πολυεθνικών αναμένεται να μην επηρεαστεί από την τρέχουσα κρίση εξαιτίας της ανθεκτικότητας του τομέα των υπηρεσιών, στον οποίο δραστηριοποιείται η πλειονότητα των εξερχόμενων Α.Ξ.Ε.. Ωστόσο η συρρίκνωση της ζήτησης σε εθνικό και παγκόσμιο επίπεδο θέτει σε κίνδυνο τον ηγετικό ρόλο των ελληνικών εταιριών στις γειτονικές χώρες των Βαλκανίων.

Όσον αφορά τα κίνητρα της κατεύθυνσης των ελληνικών Α.Ξ.Ε. στα Βαλκάνια, υπάρχουν πολλοί λόγοι που εξηγούν γιατί η Ελλάδα αποτελεί έναν τόσο σημαντικό επενδυτή. Ο Μπιτζένης (2014) αναφέρει ως πιο σημαντικούς τους ακόλουθους :

- Καθοριστικό ρόλο διαδραματίζει η γεωγραφική εγγύτητα της Ελλάδας με την αγορά των Βαλκανίων, όπως βέβαια οι ιστορικοί και θρησκευτικοί δεσμοί, η πολιτιστική εγγύτητα. Ταυτόχρονα το φθηνό εργατικό δυναμικό, το χαμηλό κόστος απόκτησης πρώτων υλών και το χαμηλό κόστος μεταφοράς λόγω εγγύτητας συμβάλλουν στην είσοδο των ελληνικών επιχειρήσεων στις βαλκανικές αγορές.
- Η γεωγραφική απόσταση της περιοχής των Βαλκανίων από τη Δύση, συγκριτικά με τις χώρες της Κεντρικής Ευρώπης, το χαμηλό επίπεδο εμπορικών σχέσεων με αυτές τις αγορές, συνδυαστικά με τη γραφειοκρατία και τη διαφθορά που

χαρακτηρίζουν την οικονομία των Βαλκανίων, το ασταθές οικονομικό περιβάλλον, έδρασαν αποθαρρυντικά για τους δυτικούς επενδυτές. Έτσι η έλλειψη δυτικού επενδυτικού ενδιαφέροντος παρείχε στις ελληνικές ενδιαφερόμενες επιχειρήσεις περιθώριο να δραστηριοποιηθούν.

- Η ανάπτυξη εμπορικών σχέσεων ανάμεσα στην Ελλάδα και στις υπόλοιπες Βαλκανικές χώρες την περίοδο πριν την μετάβαση, όπως και η αποδοχή των ελληνικών προϊόντων, ενθάρρυναν τις ελληνικές εταιρείες να αναλάβουν προγράμματα Α.Ξ.Ε. (από το εμπόριο στις επενδύσεις).
- Η παρουσία χιλιάδων σπουδαστών στα πανεπιστήμια κυρίως της Ρουμανίας, της Σερβίας και της Βουλγαρίας, αποτέλεσε κίνητρο για τους Έλληνες επιχειρηματίες να επενδύσουν σε αυτές τις χώρες, προσφέροντας στον τομέα της ψυχαγωγίας, των εστιατορίων και της βιομηχανίας τροφίμων.

Ο Kekic (2005) επισημαίνει ότι μια ισχυρή ανοδική τάση στις εισροές άμεσων ξένων επενδύσεων συγκαταλέγεται στις πιο αξιοσημείωτες πρόσφατες εξελίξεις στα Βαλκάνια - μια διαδικασία που καθοδηγείται από τον ιδιωτικό τομέα ενόψει φαινομένων ανυπέρβλητων εμποδίων. Οι εξωτερικές επίσημες εισροές συνέβαλαν ελάχιστα στην τάση βελτίωσης, πέραν της πρόβλεψης, κατά πάσα πιθανότητα, των πιο βασικών συνθηκών. Η ιδιωτική επιχείρηση δεν λειτουργεί σε πολιτικό και κοινωνικό κενό. Είναι όμως εντυπωσιακό το γεγονός ότι η άνοδος της συμμετοχής του ιδιωτικού τομέα στο εξωτερικό βασίστηκε σε λίγες μόνο ελάχιστες συνθήκες - την αποκατάσταση της ειρήνης και της βασικής ασφάλειας, τις αρχές της οικονομικής ανάκαμψης και τη μέτρια βελτίωση των επιχειρηματικών περιβαλλόντων. Οι μεσοπρόθεσμες προβλέψεις δείχνουν ότι η τάση αύξησης των άμεσων ξένων επενδύσεων είναι πιθανόν να διατηρηθεί.

Τέλος, ο Λαμπριανίδης (1996) υποστηρίζει πως ο έντονος ανταγωνισμός στην ελληνική οικονομία λόγω της παρουσίας των ξένων πολυεθνικών εταιρειών σε συνδυασμό με το χαμηλό κόστος εργασίας και ενέργειας, την έλλειψη τοπικού ανταγωνισμού στις αγορές των Βαλκανίων, ώθησε πολλές, κυρίως μικρές ελληνικές επιχειρήσεις, να κατευθυνθούν προς τις Βαλκανικές αγορές, με την ελπίδα ότι θα μπορέσουν να επιβιώσουν και να εξάγουν τα προϊόντα τους πίσω στην Ελλάδα.

Οι εκροές Α.Ξ.Ε. σε γενικές γραμμές θεωρούνται ωφέλιμες για την επιχείρηση που αναλαμβάνει να επεκτείνει τις δραστηριότητες της στο εξωτερικό. Τα οφέλη από την επέκταση των δραστηριοτήτων είναι η αύξηση του τζίρου μέσω της πρόσβασης σε νέες

αγορές, η διαφοροποίηση και η δημιουργία πλεονεκτημάτων ιδιοκτησίας μέσω διεθνοποίησης.

Η επίδραση ωστόσο των εξερχόμενων Α.Ξ.Ε. στη χώρα προέλευσης ποικίλει ανάλογα με το επιχειρηματικό και επενδυτικό περιβάλλον στη χώρα προέλευσης και στη χώρα υποδοχής, και από τα χαρακτηριστικά του επενδυτικού σχεδίου που πρόκειται να υλοποιηθεί. Από τη μια πλευρά, οι Βλάχος και Μπιτζένης (2014) αναφέρουν πως πέρα από τις απώλειες φορολογικών εσόδων, η χώρα προέλευσης δέχεται αρνητική επίδραση στο ισοζύγιο πληρωμών λόγω της εκροής κεφαλαίων που απαιτείται για την χρηματοδότηση του επενδυτικού σχεδίου και στην περίπτωση που η Α.Ξ.Ε. υποκαθιστά τις εξαγωγές ή στοχεύει στην προμήθεια της εγχωρίας αγοράς με εισαγωγές. Ακόμα, η απασχόληση μειώνεται κυρίως όταν η επιχείρηση μεταβάλλει την παραγωγική δομή της, μεταφέροντας τις δραστηριότητες εντάσεως εργασίας στην χώρα υποδοχής όπου το εργατικό κόστος είναι χαμηλότερο. Από την άλλη πλευρά, αναφέρουν πως η χώρα προέλευσης επωφελείται από τον επαναπατρισμό των κερδών που προκύπτουν, από την ανάπτυξη των γνώσεων και των δεξιοτήτων που αναπτύσσονται μέσω της έκθεσης των επιχειρήσεων στις ξένες αγορές και από την αύξηση του επιπέδου απασχόλησης στις περιπτώσεις που η θυγατρική εταιρεία εισάγει στην χώρα υποδοχής από τη χώρα προέλευσης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΑΝΑΛΥΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΙΣ ΧΩΡΕΣ ΤΩΝ ΒΑΛΚΑΝΙΩΝ

5.1 ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΩΝ ΒΑΛΚΑΝΙΩΝ

Τα Βαλκάνια, επίσης, γνωστά ως Βαλκανική Χερσόνησος, είναι μια γεωγραφική περιοχή στη Νοτιοανατολική Ευρώπη με διάφορους ορισμούς και έννοιες συμπεριλαμβανομένων των γεωπολιτικών και ιστορικών γεγονότων που έλαβαν χώρα στη περιοχή. Η περιοχή παίρνει το όνομά της από τα βουνά των Βαλκανίων που εκτείνονται σε ολόκληρη τη Βουλγαρία από τα σύνορα μεταξύ Σερβίας και Βουλγαρίας μέχρι την ακτή της Μαύρης Θάλασσας. Η Βαλκανική χερσόνησος συνορεύει με την Αδριατική θάλασσα στα βορειοδυτικά, το Ιόνιο Πέλαγος στα νοτιοδυτικά, το Αιγαίο στο νότο, τα Τουρκικά Στενά στα ανατολικά και τη Μαύρη Θάλασσα στα βορειοανατολικά. Τα βόρεια σύνορα της χερσονήσου είναι διαφορετικά καθορισμένα (Todorova, 1997).

Η έννοια της χερσονήσου των Βαλκανίων δημιουργήθηκε από τον Γερμανό γεωγράφο August Zeune το 1808, ο οποίος θεωρούσε λανθασμένα ότι τα βαλκανικά βουνά είναι το κυρίαρχο ορεινό σύστημα της Νοτιοανατολικής Ευρώπης που εκτείνεται από την Αδριατική Θάλασσα έως τη Μαύρη Θάλασσα. Ο όρος Βαλκανική Χερσόνησος ήταν συνώνυμο της Rumelia (Ευρωπαϊκή Τουρκία) τον 19ο αιώνα, των πρώην επαρχιών της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας στη Νοτιοανατολική Ευρώπη. Είχε γεωπολιτικό και όχι γεωγραφικό ορισμό, που προωθήθηκε περαιτέρω κατά τη δημιουργία του Βασιλείου της Γιουγκοσλαβίας στις αρχές του 20ού αιώνα. Ο ορισμός των φυσικών συνόρων της Βαλκανικής χερσονήσου δεν συμπίπτει με τον τεχνικό ορισμό μιας χερσονήσου και επομένως οι σύγχρονοι γεωγράφοι απορρίπτουν την ιδέα μιας βαλκανικής χερσονήσου, ενώ οι λόγιοι συζητούν συνήθως τα Βαλκάνια ως περιοχή. Ο όρος έχει αποκτήσει ένα στιγματισμένο και υποτιμητικό νόημα που σχετίζεται με τη διαδικασία της Βαλκανιοποίησης και ως εκ τούτου ο προτιμώμενος εναλλακτικός όρος που χρησιμοποιείται για την περιοχή είναι η Νοτιοανατολική Ευρώπη (Gray and Geoffrey, 2014). Οι χώρες που περιλαμβάνονται στη γεωπολιτική σφαίρα των Βαλκανίων είναι:

- Ελλάδα (Πρωτεύουσα: Αθήνα)
- Αλβανία (Πρωτεύουσα: Τίρανα)
- Βοσνία και Ερζεγοβίνη (Πρωτεύουσα: Σαράγιεβο)

- Βουλγαρία (Πρωτεύουσα: Σόφια)
- Κροατία (Πρωτεύουσα: Ζάγκρεμπ)
- ΠΓΔΜ (Πρωτεύουσα: Σκόπια)
- Μαυροβούνιο (Πρωτεύουσα: Ποντγκόριτσα)
- Σερβία (Πρωτεύουσα: Βελιγράδι)
- Τουρκία, μόνον το ευρωπαϊκό τμήμα της.

Στις Βαλκανικές χώρες ενίοτε περιέχονται η Ρουμανία και η Σλοβενία, οι οποίες θεωρούνται και χώρες της Κεντρικής Ευρώπης.

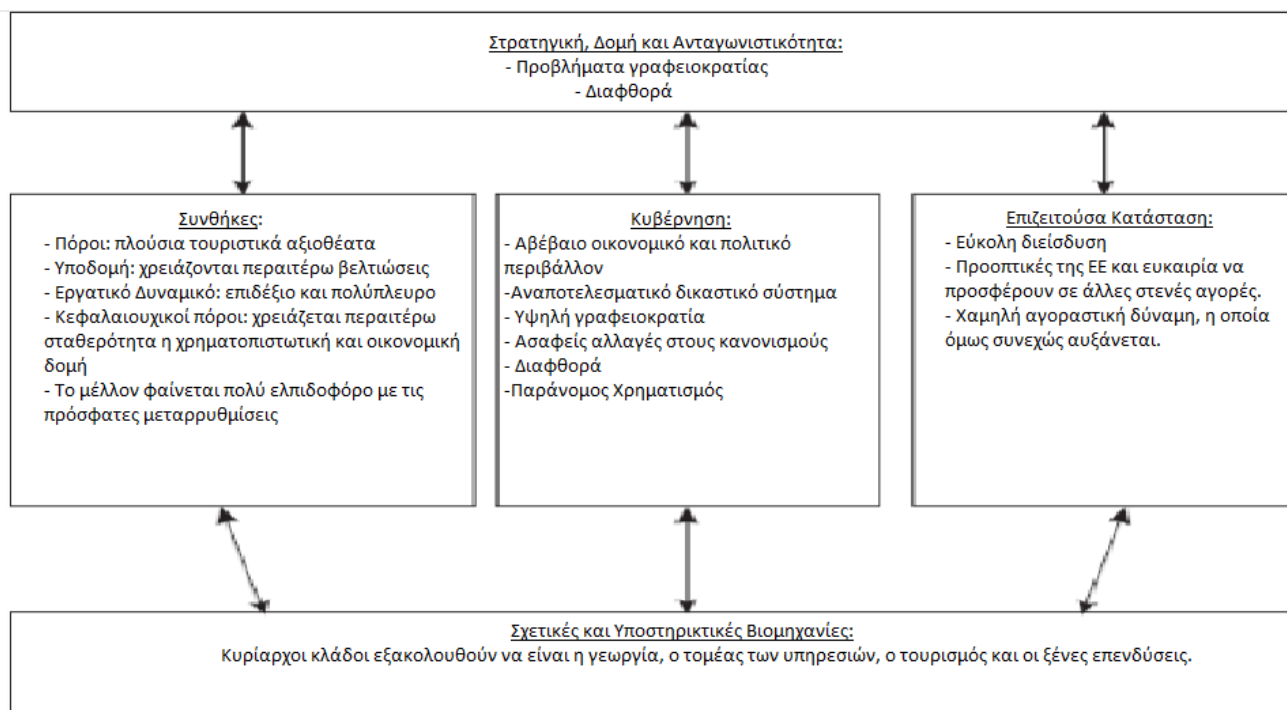
Σχήμα 1: Χάρτης των Βαλκανικών Χωρών

5.2 ΑΝΑΛΥΣΗ PORTER ΤΩΝ ΒΑΛΚΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΩΝ

Προκειμένου να αναλυθούν οι επιδόσεις των Ελληνικών ΑΞΕ στα Βαλκάνια συνιστάται να αναληφθεί η "Ανάλυση Ανταγωνιστικού Πλεονεκτήματος" χρησιμοποιώντας τη Θεωρία των Πέντε Δυνάμεων του Michael Porter (Σχήμα: 2). Οι βαλκανικές χώρες φαίνεται να κινούνται προς τη σωστή κατεύθυνση στις προσπάθειές τους να προσελκύσουν ΑΞΕ, αλλά υπάρχει περιθώριο βελτίωσης. Έχουν προσελκύσει υψηλότερες εισροές άμεσων ξένων επενδύσεων ανάλογα με το ακαθάριστο σχηματισμό τους από τα μέσα της δεκαετίας του '90, αλλά οι εισροές των ΑΞΕ συνέχισαν να παραμένουν χαμηλότερες σε σχέση με την Κεντρική Ευρώπη. Αποδεικνύεται, λοιπόν, ότι τα Βαλκάνια αντιμετωπίζουν σοβαρή κακοδιαχείριση της οικονομίας εδώ και μια εικοσαετία. Παρά το ταχύτατα αναπτυσσόμενο ρυθμό της οικονομίας την τελευταία πενταετία, τα Βαλκάνια υποφέρουν από ασταθές οικονομικό και πολιτικό περιβάλλον εδώ και πολλά χρόνια στο

παρελθόν. Τα ποσοστά του ΑΕΠ κυμαίνονται λόγω της αλλαγής των πολιτικών συστημάτων, των πολέμων των συγκρούσεων και των πολιτικών ζητημάτων.

Σχήμα 2: Ανταγωνιστικό Πλεονέκτημα Βαλκανικών χωρών

Η ένταξη της Αλβανίας και της Κροατίας στο ΝΑΤΟ μετέδωσε ένα πιο σταθερό περιβάλλον για τις μελλοντικές επενδύσεις. Ως αποτέλεσμα των θετικών αυτών εξελίξεων, οι ξένοι επενδυτές είναι πιο ασφαλείς και η αγοραστική δύναμη αναμένεται ότι αυξάνεται σταθερά. Αυτές οι θετικές εξελίξεις σηματοδότησαν ένα καλύτερο και πιο σταθερό οικονομικό περιβάλλον και για τους Έλληνες επενδυτές. Η σύγχρονη αρθρογραφία συμφωνεί ότι η σταθερότητα και η περαιτέρω ανάπτυξη της οικονομίας και του πολιτικού περιβάλλοντος προς την ΕΕ είναι καθοριστικής σημασίας για τη μελλοντική επιτυχία των άμεσων ξένων επενδύσεων. Το αυξανόμενο μέγεθος της αγοράς λόγω της περαιτέρω ενσωμάτωσης στην ΕΕ και ο αυξανόμενος αριθμός μεσαίας τάξης είναι όλα θετικά σημάδια για καλύτερη εισροή άμεσων ξένων επενδύσεων. Επί του παρόντος, η περιοχή των Βαλκανίων προσφέρει συγκριτικά πλεονεκτήματα από ορισμένες άλλες χώρες της Κεντρικής Ευρώπης λόγω του φθηνότερου εργατικού δυναμικού και των καλύτερων κινήτρων για τις ξένες επιχειρήσεις. Η περιοχή των Βαλκανίων θεωρεί το ξένο κεφάλαιο ως ένα προηγούμενο θέμα, επομένως οι νόμοι για τις άμεσες ξένες επενδύσεις έχουν ενισχυθεί περαιτέρω για τη βελτίωση του επενδυτικού κλίματος και τη διευκόλυνση της

διαδικασίας. Χρειάζεται, όμως, ιδιαίτερη προσοχή στις κυριότερες χώρες των Βαλκανίων, ιδίως στην Αλβανία και το Κόσσοβο (Arjan and Pleurat, 2009).

Ο ενεργειακός τομέας, ο τομέας των υποδομών και των τηλεπικοινωνιών δίνουν τα σημάδια επείγουσας ανάπτυξης. Αν και το εργατικό δυναμικό των Βαλκανίων θεωρείται ισχυρός παράγοντας για την προσέλκυση άμεσων ξένων επενδύσεων, πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι και άλλες ανταγωνιστικές χώρες μπορούν να προσφέρουν το ίδιο ή καλύτερα εξειδικευμένο εργατικό δυναμικό. Η περιοχή των Βαλκανίων, φυσικά, εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την ΕΕ οικονομικά. Το περισσότερο από το εξωτερικό εμπόριο των Βαλκανικών χωρών διεξάγεται με την ΕΕ και το μεγαλύτερο μέρος των άμεσων ξένων επενδύσεων και των ελληνικών επενδύσεων προέρχεται από κράτη μέλη της ΕΕ. Το ευρώ είναι το επίσημο νόμισμα σε μεγάλο μέρος της περιοχής. Τα εμβάσματα από τις χώρες της ΕΕ αποτελούν σημαντική πηγή εισοδήματος, όπως και τα κέρδη συναλλάγματος. Η πολιτική επιρροή της ΕΕ διασφαλίζεται από την καθολική φιλοδοξία της Βαλκανικής Περιφέρειας να ενταχθεί στην ΕΕ, και η ΕΕ αναλαμβάνει, επίσης, όλο περισσότερο και σημαντικό ρόλο στη διατήρηση της ασφάλειας στην περιοχή. Είναι σημαντικό ότι οι αρνητικές εκτιμήσεις των προοπτικών της περιοχής τείνουν να επικεντρώνονται στον ρόλο της ΕΕ, που θεωρείται απολύτως ζωτικής σημασίας για τις προοπτικές της περιοχής. Η ΕΕ λέγεται ότι στερείται στρατηγικής προς τα λεγόμενα Δυτικά Βαλκάνια. Εν τω μεταξύ, η «στενή αγκαλιά» της ΕΕ ενδέχεται να είναι επιζήμια (Arjan and Pleurat, 2009). Ειδικότερα, το Μοντέλο Πέντε Δυνάμεων της ανταγωνιστικής θέσης του Porter για τις ΑΞΕ στα Βαλκάνια έχει ως εξής (Καββαδία, 2016):

- **Απειλή από νεοεισερχόμενους- Προϋποθέσεις για ΑΞΕ:**
 - Μαζική προσέλευση νεοεισερχομένων μετά από « προσκλητήριο » προς επενδυτές
 - Ευκολία εισόδου από άλλες χώρες της ΕΕ με γεωγραφική εγγύτητα πχ Ιταλία, Αυστρία
 - Έλλειψη οργανωμένων δικτύων διανομής
 - Αντίσταση των κατεστημένων
 - Δύσκολο νομικό και θεσμικό πλαίσιο
 - Κυβερνητική πολιτική, πχ κίνητρα προσέλκυσης ΑΞΕ

- **Υποκατάστατα προϊόντα-Άλλες ΑΞΕ:**
 - Αρχικά έλλειψη άμεσα διαθέσιμων υποκατάστατων
 - Μεγάλη εισροή υποκατάστατων αργότερα
 - Υποκατάστατα με μεγάλες οικονομίες κλίμακας

- Υποκατάστατα με ισχυρή επωνυμία (brandname)
 - Υποκατάστατα με μεγάλη τεχνογνωσία σε ΑΞΕ
 - Υποκατάστατα με μεγάλη χρηματοδοτική δυνατότητα
 - Προμηθευτές από διαφορετικές χώρες προέλευσης
- **Υφιστάμενος ανταγωνισμός- Συνθήκες στην αγορά:**
 - Μεγάλη ζήτηση αρχικά λόγω ελλείψεων
 - Αρχικά μικρός αριθμός εγχώριων και εξωχώριων ανταγωνιστών ελλείπει εμπιστοσύνης
 - Ζήτηση με χαμηλούς ρυθμούς αύξησης αργότερα
 - Αυξανόμενος αριθμός ανταγωνιστών
 - Χαμηλό κόστος αλλαγής προς υποκατάστατα για τους πελάτες
 - Δυσκολία στην εγχώρια χρηματοδότηση
- **Ισχύς αγοραστή-Ζήτηση για ΑΞΕ στις χώρες προορισμού:**
 - Επείγουσες ανάγκες σε υποδομές, υπηρεσίες και καταναλωτικά προϊόντα
 - Πρόσθετη «παρθένα» και ακόρεστη αγορά μεσαίου μεγέθους 50 εκατ. κατ.
 - Χαμηλή ζήτηση αρχικά και με αργή ανάπτυξη στην συνέχεια, λόγω οικονομικής κατάστασης και χαμηλών εισοδημάτων
 - Χώρες - πύλες εισόδου και σε άλλες παρακείμενες αγορές
 - Παρεμφερή καταναλωτικά πρότυπα, αλλά αστάθεια στις προτιμήσεις, λόγω ‘ασχημάτιστης’ αγοράς προς εξέλιξη
 - Υψηλό μορφωτικό επίπεδο καταναλωτών
 - Ζήτηση για προϊόντα μεσαία ως προς ποιότητα/τιμή, συμβατή με προφίλ Ελλήνων προμηθευτών
- **Ισχύς προμηθευτή-Ελληνικές ΑΞΕ:**
 - Θετική εικόνα της χώρας ως μέλος της ΕΕ, και “παράδειγμα προς μίμηση”
 - Δυνατότητα καλής γεωγραφικής κάλυψης και εύκολης πρόσβασης λόγω γειτνίασης
 - Ευελιξία με μεγαλύτερη ικανότητα μείωσης κόστους έναντι μεγάλων πολυεθνικών
 - Κατάλληλα προϊόντα/ υπηρεσίες ως προς ποιότητα-τιμή
 - Καλό επίπεδο κατανόησης & επικοινωνίας με λαούς της περιοχής λόγω ιστορικών, πολιτιστικών αλλά και οικονομικών λόγων λχ μικρότερης αναπτυξιακής διαφοράς
 - Στοχευμένη στρατηγική εισόδου (‘niche’)
 - Χρηματοδοτική ικανότητα

- 'Γενναιότητα του πρωτοπόρου' για άμεση διείσδυση
- Πολιτική του Ελληνικού Κράτους (Εξωτερική Πολιτική, Κίνητρα για τις ΑΞΕ κλπ)
- Δυναμική συσπείρωσης

5.3 ΑΝΑΛΥΣΗ PEST ΤΩΝ ΒΑΛΚΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΩΝ

Τα τέσσερα τεταρτημόρια του μοντέλου PEST δεν είναι ισοβαρή, αλλά η σημασία τους ποικίλλει ανάλογα με το είδος και το αντικείμενο ενός οργανισμού ή μιας πολιτικής. Οι τέσσερις αυτές οπτικές γωνίες του «μακρο-περιβάλλοντος» στο μοντέλο PEST εμπίπτουν οι εξής παράγοντες (Καββαδία, 2016):

-Πολιτικός (**Political**): πολιτική σταθερότητα, νόμοι, πολιτικό καθεστώς, μορφή διακυβέρνησης κ.ά., καθότι μπορούν να υποβοηθήσουν ή να αποτρέψουν την λειτουργία ενός οργανισμού ή μιας πολιτικής.

-Οικονομικός (**Economical**): κόστος χρήματος, επιτόκιο δανεισμού, ρυθμός ανάπτυξης, επίπεδο πληθωρισμού και ανεργίας, κ.ά., καθότι επηρεάζουν την οικονομική δραστηριότητα ενός οργανισμού ή μιας πολιτικής.

-Κοινωνικός (**Social**): δομή της κοινωνίας, αντιλήψεις κατοίκων, δημογραφικά, ψυχογραφικά κ.ά., που σχηματοποιούν την κοινωνία μέσα στην οποία εντάσσεται ένας οργανισμός ή μια πολιτική.

-Τεχνολογικός (**Technological**): καινοτομίες, εμπόδια εισόδου, τεχνολογικά επιτεύγματα, μεταφορά τεχνολογίας και τεχνογνωσίας κ.ά., που επηρεάζουν την λειτουργία ενός οργανισμού ή μιας πολιτικής.

- Πολιτικό Περιβάλλον

-Συχνές αλλαγές και συμπληρώσεις των νόμων, όπως και χρονοβόροι και περίπλοκοι μηχανισμοί ψήφισης των νόμων.

-Πλήρης εξάρτηση των επενδυτών από τους τοπικούς συμβούλους κυρίως για νομικά ζητήματα.

-Δυσοίωνα ασφαλιστικό και τραπεζικό σύστημα.

-Δυσκολία εξεύρεσης των χρηματοδοτικών πόρων για επενδύσεις.

-Διαφορές στην εργατική νομοθεσία με την Ελλάδα.

-Συχνή εναλλαγή πολιτικών και δημοσίων υπαλλήλων επιδεινώνοντας το κλίμα αβεβαιότητας για τις ξένες επενδύσεις.

-Ανεπαρκή θεσμικό πλαίσιο.

-Παράνομος χρηματισμός των τοπικών αρχών.

- Πολιτική εστίαση στην πράσινη οικονομία, αλλά ο ρυθμός ανάπτυξης περιβαλλοντικών εγκαταστάσεων είναι αργός (συμπεριλαμβανομένης της διαχείρισης των αποβλήτων και των λυμάτων) (Green European Foundation, 2018).
- Υπάρχει πολιτικός στόχος, αν και με αργό ρυθμό, των δημόσιων επενδύσεων ενεργειακής απόδοσης (διοικητικά κτίρια και κατοικίες) (Green European Foundation, 2018).
- Υπάρχει πολιτική βαρύτητα, αλλά υπάρχει περιορισμένη δημόσια χρηματοδότηση για την ανάπτυξη βιώσιμων μεταφορικών υπηρεσιών (αστική ηλεκτρική διαμετακόμιση, εθνικές και διεθνείς σιδηροδρομικές και εσωτερικές πλωτές μεταφορές) (Green European Foundation, 2018).
- Η πολιτική εστίαση αποδεικνύεται από τη χρηματοδότηση της Ολομέλειας που προορίζεται για την ανάπτυξη του μετρό της Σόφιας (Green European Foundation, 2018).
- Ισχυροί οικονομικοί περιορισμοί για τις πράσινες πρωτοβουλίες στις τοπικές αυτοδιοικήσεις (Green European Foundation, 2018).
- Χαμηλή πολιτική κατανόηση και εστίαση όσον αφορά την ανάγκη και τις ευκαιρίες που προσφέρει η πράσινη οικονομία (Green European Foundation, 2018).
- Έλλειψη κυβερνητικής διάδοσης και επώασης των επιχειρηματικών πρωτοβουλιών της πράσινης οικονομίας (Green European Foundation, 2018).
- Δυνατότητα εμβάθυνσης σχέσεων με τις χώρες της Βαλκανικής, μετά το άνοιγμα του Παραπετάσματος και αναπροσανατολισμού της Εξωτερικής Πολιτικής, μετά από 45 χρόνια παγιωμένου status quo (Καββαδία, 2016).
- Ανταγωνιστικά γεωπολιτικά συμφέροντα από δυνάμεις εκτός της περιοχής (Καββαδία, 2016).
- Μετεξέλιξη των χωρών της Βαλκανικής από σοσιαλιστικές σε δημοκρατικές με συνεπακόλουθες αλλαγές των εξωτερικών τους σχέσεων και συνεργασία με Ευρωπαϊκούς και Βορειοατλαντικούς θεσμούς (Καββαδία, 2016).
- Αστάθεια, εχθροπραξίες και εντάσεις στην γειτονική αυτή περιοχή (Καββαδία, 2016).
- Ιστορικοί δεσμοί ως βάση για ανάπτυξη σχέσεων συνεργασίας στα πλαίσια του κονστρουκτιβισμού (Καββαδία, 2016).
- Τριβές της Ελλάδας με όμορες χώρες (Καββαδία, 2016).
- Παράνομη μετανάστευση και trafficking ανθρώπων, που απειλεί τις αντοχές (Καββαδία, 2016).
- Ελλάδα μόνο Μέλος ΕΕ και ΝΑΤΟ στην Βαλκανική χερσόνησο (Καββαδία, 2016).

- Οικονομικό Περιβάλλον

-Επικρατεί η εντύπωση ότι τα βαλκανικά κράτη αντιμετωπίζουν μια δυσοίωνα οικονομική κατάσταση.

-Υψηλός πληθωρισμός.

-Άνιση κατανομή εισοδήματος.

-Φθινό εργατικό δυναμικό.

-Διάβρωση της αγοραστικής δύναμης των καταναλωτών.

-Δύσκολη η εφαρμογή των διεθνών προτύπων.

-Παραοικονομία.

-Επικρατεί η ανασφάλεια για την πραγματοποίηση επενδύσεων στα Βαλκάνια.

-Εγκληματικότητα και διαφθορά.

-Χρηματισμός των τοπικών υπηρεσιών.

-Συχνές μεταβολές του φορολογικού συστήματος.

-Άνοιγμα γειτονικής νέας αγοράς 46,5 εκατ. εν μέσω παγκοσμιοποίησης και «παρθένας» σε καταναλωτικά αγαθά (Καββαδία, 2016).

-Άνοιγμα χερσαίας διασύνδεσης της Ελλάδας με την Ευρωπαϊκή αγορά, αλλά και τις νέες ΚΕ αγορές (Καββαδία, 2016).

-«Brandname» της Ελλάδας με απήχηση στην περιοχή (Καββαδία, 2016).

-Συμμετοχή στην ΕΑΒ του ΟΟΣΑ, με υποχρεώσεις για παροχή αναπτυξιακής βοήθειας (Καββαδία, 2016).

-Ελλάδα μόνο Μέλος ΕΕ, με δυνατότητα συνδιαμόρφωσης χρηματοδοτικών ροών προς την περιοχή (Καββαδία, 2016).

-Δραστήριος και εξωστρεφής Ελληνικός ιδιωτικός τομέας με εμπειρία ήδη στην περιοχή (Καββαδία, 2016).

-Επερχόμενες ελκυστικότερες συνθήκες για τους ξένους επενδυτές στην περιοχή, πιθανώς και Ελλήνων (Καββαδία, 2016).

-Ευρωπαϊκά Προγράμματα: Μέσω του προγράμματος για τη «λεκάνη» της Μαύρης Θάλασσας, το οποίο συγχρηματοδοτήθηκε για την καλή Ευρωπαϊκή Γειτνίαση και Εταιρική Σχέση, ενθαρρύνεται η ανάπτυξη της τοπικής οικονομίας, η αντιμετώπιση των περιβαλλοντικών προκλήσεων και η προώθηση της επικοινωνίας μεταξύ των ανθρώπων (European Black Sea Cooperation Programm, 2019). Ο προϋπολογισμός του προγράμματος ανήλθε σε 25,7 εκατ. Ευρώ και 28 εκατ. Ευρώ για τις περιόδους 2007-2013

και 2014-2020 αντίστοιχα. Επιπλέον, τον Οκτώβριο του 2015, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ενέκρινε το πρώτο Ευρωπαϊκό πρόγραμμα διασυνοριακής συνεργασίας για τα Βαλκάνια και την περιοχή της Μεσογείου, που περιλαμβάνει τη Βαλκανική Χερσόνησο και την Πάσχα της Μεσογείου (BalkanMed). Συνδέοντας τα τρία κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ελλάδα, Βουλγαρία και Κύπρο) και τις δύο υποψήφιες χώρες για ένταξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση (Αλβανία και ΠΓΔΜ), το πρόγραμμα έχει δύο άξονες προτεραιότητας, την επιχειρηματικότητα-καινοτομία και το περιβάλλον. Ο προϋπολογισμός για το πρόγραμμα αυτό ανέρχεται σε περίπου 40 εκατομμύρια ευρώ (33 εκατομμύρια προέρχονται από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης και τον μηχανισμό χρηματοδότησης με προενταξιακό καθεστώς). Η Βουλγαρία έχει ήδη εξασφαλίσει στον προϋπολογισμό της το 15% της εθνικής χρηματοδότησης. Τα σχέδια που θα χρηματοδοτηθούν θα προωθήσουν την επιχειρηματική, κοινωνική και ψηφιακή καινοτομία, τη διασύνδεση μεταξύ επιχειρήσεων και εκπαίδευσης και την ανταλλαγή τεχνογνωσίας μεταξύ των περιφερειών. Οι επενδύσεις δεύτερης φάσης θα διασφαλίσουν την αειφόρο χρήση των πόρων και τη διατήρηση της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς σε όλα τα Βαλκάνια και τη Μεσόγειο. Το πρόγραμμα Ειδικής Υπηρεσίας Διαχείρισης για Επιχειρήσεις του στόχου «Ευρωπαϊκή εδαφική συνεργασία» στη Θεσσαλονίκη έχει οριστεί ως η Διαχειριστική Αρχή (European Balkan-Med Programme, 2019).

-Εξακολουθεί να υπάρχει εξαιρετικά χαμηλός πόρος και ενεργειακή απόδοση της εθνικής οικονομίας σε σύγκριση με τον μέσο όρο της ΕΕ και άλλα κράτη μέλη (Green European Foundation, 2018).

-Ικανοποιητικό μερίδιο των ΑΠΕ στο εθνικό ενεργειακό μείγμα (Green European Foundation, 2018).

-Δεν είναι καλά προσδιορισμένο και ένα χαμηλό μερίδιο της γενικής πράσινης οικονομίας στο εθνικό ΑΕΠ και στην απασχόληση (Green European Foundation, 2018).

-Ανυπέβλητο μερίδιο των μη δημόσιων πράσινων επιχειρηματικών πρωτοβουλιών (Green European Foundation, 2018).

-Εγκλωβισμένες, περιορισμένες και αδιαφανείς τραπεζικές διαδικασίες για την παροχή επιχειρηματικών κεφαλαίων εκκίνησης και επιχειρηματικών κινδύνων, καθώς και μια υπανάπτυκτη εθνική κεφαλαιαγορά (Green European Foundation, 2018).

- Κοινωνικό Περιβάλλον

- Δημογραφική κρίση και γήρανση του πληθυσμού.
- Υψηλό ποσοστό του Brain Drain.
- Έντονη μετανάστευση των οικογενειών, κυρίως, σε γειτονικές χώρες.
- Συγκέντρωση του πληθυσμού στα αστικά κέντρα.
- Ενασχόληση των κατοίκων της υπαίθρου με τη γεωργία.
- Χαμηλό εργατικό δυναμικό είτε από άποψης κόστους, είτε από τη πλευρά της εκπαίδευσης και της εξειδίκευσης.
- Χαμηλή αναγνώριση μάζας και συνειδητοποίηση της περιβαλλοντικής οικονομίας, των προτύπων και των ευκαιριών της (Green European Foundation, 2018).
- Ομάδες νέων αστικών πληθυσμών που ενδιαφέρονται τόσο για τη ζήτηση όσο και για την προσφορά μέρους των μεθόδων επιχειρηματικής πράξης της οικονομίας (Green European Foundation, 2018).
- Παρελθόντες και τρέχουσες μαζικές εκστρατείες, πρωτοβουλίες ΜΚΟ και έργα επίδειξης για τη διάδοση και επώαση των επιχειρηματικών πρωτοβουλιών της πράσινης οικονομίας (Green European Foundation, 2018).
- Περιοχή με πολυπολιτισμική διάρθρωση πληθυσμού και διαχρονικές εθνοτικές και θρησκευτικές διαφορές (Καββαδία, 2016).
- Ελλιπής λειτουργία του θεσμικού πλαισίου, και διαφθορά (Καββαδία, 2016).
- Υψηλό μορφωτικό επίπεδο και υψηλού επιπέδου ανθρώπινο δυναμικό στην Βαλκανική χερσόνησο (Καββαδία, 2016).
- Ομοιότητες στην ψυχοσύνθεση και συνήθειες των λαών της περιοχής (Καββαδία, 2016).
- Κοινωνία, που θέλει να μετεξελιχθεί και μάλιστα γρήγορα, προς τα Ευρωπαϊκά πρότυπα (Καββαδία, 2016).

- Τεχνολογικό Περιβάλλον

- Ξεπερασμένες τεχνολογίες.
- Η περιοχή των Βαλκανίων είναι αδύναμη στην Έρευνα και Ανάπτυξη (E & A). Θα πρέπει να αναπτυχθεί πρόγραμμα για κάθε κυβέρνηση για τη δημιουργία ενός αποτελεσματικού τμήματος E & A για τα οφέλη και τις οικονομικές στρατηγικές των χωρών. Επίσης, θα

πρέπει να υπάρχει καλύτερη δομή κινήτρων για δραστηριότητες έρευνας και ανάπτυξης συγκρίσιμες με άλλες ανταγωνιστικές χώρες.

-Προσβασιμότητα σε πλούσιες παγκόσμιες πληροφορίες για διάφορες διεθνείς τεχνολογίες και επιχειρηματικές προσεγγίσεις για την ανάπτυξη της πράσινης οικονομίας (Green European Foundation, 2018).

-Κύριες αποφάσεις για την ανάπτυξη των υφιστάμενων τοπικών πράσινων επιχειρήσεων, χαμηλό επίπεδο ανάπτυξης οικολογικών καινοτομιών και χαμηλή επιχειρηματικότητα για την εισαγωγή τους (Green European Foundation, 2018).

-Σχεδιασμός με την αρωγή της Διεθνούς Κοινότητας νέων θεσμικών πλαισίων, για την μετάβαση σε οικονομίες ελεύθερης αγοράς (Καββαδία, 2016).

-Σχεδιασμός από διεθνείς και Ευρωπαϊκούς θεσμούς νέων μέγα-υποδομών σε μεταφορές, τηλεπικοινωνίες και ενέργεια για την διασύνδεση της περιοχής με την Ευρώπη και άλλες χώρες, με οφέλη και δυνατότητες για την Ελλάδα (Καββαδία, 2016).

-Παραδοσιακά ελεύθερη Ελληνική οικονομία με αναπτυγμένους σχετικούς θεσμούς και δομές και ενταγμένη στο διεθνές σύστημα με σχετική εμπειρία και τεχνογνωσία (Καββαδία, 2016).

-Έλλειψη τεχνογνωσίας στα θέματα αναπτυξιακής βοήθειας από πλευράς της Ελλάδας (Καββαδία, 2016).

5.4 ΑΝΑΛΥΣΗ SWOT ΓΙΑ ΤΙΣ ΧΩΡΕΣ ΤΩΝ ΒΑΛΚΑΝΙΩΝ

Σύμφωνα με τις παραπάνω αναλύσεις για τις χώρες των Βαλκανίων εντοπίζονται τα δυνατά και τα αδύναμα σημεία, οι ευκαιρίες και οι απειλές που υφίστανται κατά τις ελληνικές άμεσες ξένες επενδύσεις στις χώρες αυτές. Η αλληλουχία και ο τρόπος προσδιορισμού των τεσσάρων συνιστωσών έγινε ως ακολούθως (Καββαδία, 2016):

-Δυνάμεις: θεωρούνται οι θετικοί εσωτερικοί παράγοντες, που ελέγχονται από το Ελληνικό Κράτος, ή τις Ελληνικές επιχειρήσεις και οι οποίοι αποτελούν τα θεμέλια για το μέλλον.

-Αδυναμίες είναι αρνητικά εσωτερικά στοιχεία, τα οποία ελέγχονται από το Ελληνικό Κράτος ή τις Ελληνικές επιχειρήσεις, και για τα οποία μπορούν να γίνουν βασικές βελτιώσεις.

-Ευκαιρίες συνιστούν οι εξωτερικές θετικές δυνατότητες, που μπορούν να αξιοποιηθούν στο πλαίσιο των πλεονεκτημάτων και των αδυναμιών. Είναι συχνά πέρα από την επιρροή χωρών ή επιχειρήσεων, ή στο περιθώριο (π.χ. η «γευστική εξέλιξη» των καταναλωτών στα Βαλκάνια για την φέτα, η βελτίωση της οικονομικής κατάστασης σε κάποια Βαλκανική χώρα, ή η αύξηση του ηλεκτρονικού εμπορίου κ.ο.κ.).

-Απειλές είναι οι δυσκολίες, τα εμπόδια, ή οι εξωτερικοί περιορισμοί, που μπορούν να αποτρέψουν ή να εμποδίσουν την ανάπτυξη της πολιτικής του Ελληνικού Κράτους ή κάποιας Ελληνικής επιχείρησης για οικονομική δραστηριότητα στα Βαλκάνια. Οι απειλές είναι συχνά πέρα από την επιρροή του Ελληνικού Κράτους ή της επιχείρησης, ή στο περιθώριο τους (π.χ. οι καταναλωτές στα Βαλκάνια αποφεύγουν τα ελληνικά προϊόντα, οι μεγάλες αυξήσεις των τιμών της ενέργειας στις Βαλκανικές χώρες, η γενική μείωση του βιοτικού επιπέδου στις χώρες της Βαλκανικής κ.ο.κ.).

<u>ΔΥΝΑΜΕΙΣ</u>	<u>ΑΔΥΝΑΜΙΕΣ</u>
1) Η γεωγραφική εγγύτητα (Ορισμένες χώρες συνορεύουν με την Ελλάδα). 2) Τα Βαλκάνια αποτελούν μια νέα αγορά. 3) Χαμηλός τοπικός ανταγωνισμός. 4) Θέσπιση ευνοϊκών συμφωνιών και χαμηλή φορολογία. 5) Φθινό εργατικό κόστος και υλικών πόρων. 6) Κίνητρα μέσω των νόμων (λ.χ. φοροαπαλλαγή στα κέρδη, χαμηλή εταιρική φορολογία) που έχουν θεσμοθετηθεί στα Βαλκάνια για τις ΑΞΕ.	1) Διεφθαρμένη μαφία. 2) Υψηλή Διαφθορά & Έλλειψη διαφάνειας. Αναποτελεσματικό δικαστικό σύστημα. 3) Πολιτικο-Οικονομική αστάθεια. 4) Έλλειψη εκπαιδευμένων ατόμων για κάλυψη διοικητικών θέσεων. Μειωμένη υψηλή κατάρτιση. 5) Μειωμένα ποσοστά εξειδίκευσης. 6) Αργή Ανάπτυξη 7) Μακροοικονομική αστάθεια. 8) Δυσλειτουργία νομικού και οικονομικού

<p>7) Στρατηγικής σημασίας σύνδεση μεταξύ της Ελλάδος και των Ανατολικών χωρών.</p> <p>8) Σύναψη εμπορικών συμφωνιών, όπως μειωμένες χρεώσεις δασμολογίων.</p> <p>9) Χαμηλό κόστος στα μέσα μεταφοράς.</p> <p>10) Κοινό θρήσκευμα με την Ελλάδα.</p> <p>11) Μειωμένα εμπόδια και κόστος εισόδου.</p> <p>12) Άνιση κατανομή εισοδήματος.</p> <p>13) Υψηλό δανειστικό επιτόκιο.</p> <p>14) Στασιμοληθωρισμός.</p>	<p>συστήματος.</p> <p>9) Έντονη Γραφειοκρατία.</p> <p>10) Χρονοβόρος εκτελωνισμός.</p> <p>11) Μη εναρμόνιση με τα διεθνή πρότυπα (παραγωγής, πιστοποίησης, κ.α.)</p> <p>12) Διαφορετική εργασιακή κουλτούρα και παιδεία.</p> <p>13) Δυσκολία στην εξεύρεση κατάλληλων τοπικών συνεργατών.</p> <p>14) Μη επάρκεια ξένων γλωσσών. Αδυναμία συνεννόησης στη γλώσσα, λόγω του ότι δε γνωρίζουν όλοι αγγλικά.</p> <p>15) Έλλειψη κτηριακών εγκαταστάσεων προς ενοικίαση.</p> <p>16) Ανεπάρκεια υποδομών σε επικοινωνίες και μεταφορές.</p> <p>17) Νοοτροπία του «γρήγορου κέρδους».</p> <p>18) Δημογραφική κρίση και γήρανση του πληθυσμού.</p> <p>19) Μη ισορροπημένη πολιτική παραγωγής ενέργειας.</p> <p>20) Χαμηλή ικανότητα πρόβλεψης για την αντιμετώπιση της αναδιάρθρωσης στους περισσότερους κλάδους.</p> <p>21) Ανάγκη νέας νομοθεσίας και πρακτικών για τις δημόσιες συμβάσεις.</p> <p>22) Δυσκολία δανεισμού από τις τράπεζες.</p>
<u>ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ</u>	<u>ΑΠΕΙΛΕΣ</u>
<p>1) Χαμηλής έντασης νέες αγορές.</p> <p>2) Οι χώρες ανήκουν στην Ε.Ε.</p> <p>3) Εξαγωγές στις γειτονικές χώρες και γενικότερα στο εξωτερικό.</p> <p>4) Πώληση κρατικών επιχειρήσεων.</p>	<p>1) Παγκόσμια οικονομική κρίση / Παρατεταμένη ύφεση.</p> <p>2) Είσοδος των νέων ανταγωνιστών στις αγορές των Βαλκανίων, έτσι αυξάνεται ο ανταγωνισμός.</p>

<p>5) Αδύναμοι ανταγωνιστές.</p> <p>6) Αύξηση του φοιτητικού πληθυσμού άρα ανάπτυξη δραστηριοτήτων σε κλάδους της ψυχαγωγίας και της βιομηχανίας τροφίμων.</p> <p>7) Ευκαιρία εισόδου με φθηνές εξαγορές.</p> <p>8) Η ένταξη στην ΕΕ παρέχει πρόσβαση στην ενιαία αγορά και επίσης σημαντικό αποτέλεσμα για τους επενδυτές σχετικά με τις βασικές νομικές εγγυήσεις.</p> <p>9) Απορρόφηση πόρων της ΕΕ.</p> <p>10) Βελτίωση της υποδομής.</p> <p>11) ΑΞΕ, ιδίως στους τομείς υψηλής προστιθέμενης αξίας.</p> <p>12) Ανάπτυξη ΤΠΕ</p> <p>13) Ο τουρισμός λειτουργεί ως οδηγός επιχειρήσεων.</p> <p>14) Βιο-γεωργία.</p>	<p>3) Αύξηση του ποσοστού ανεργίας στη Βόρεια Ελλάδα εξαιτίας των επενδύσεων στις γείτονες βαλκανικές χώρες.</p> <p>4) Εισαγόμενα προϊόντα χαμηλού κόστους.</p> <p>5) Η παρατεταμένη ύφεση.</p> <p>6) Η σύνθεση των άμεσων ξένων επενδύσεων δεν φαίνεται να υποστηρίζει μια διαδικασία εκσυγχρονισμού και επανεπένδυσης.</p> <p>7) Η υψηλότερη ενεργειακή ένταση του ΑΕΠ στην ΕΕ.</p> <p>8) Η παραγωγικότητα ανά εργαζόμενο είναι η χαμηλότερη στην ΕΕ.</p>
--	---

Πίνακας 1: Ανάλυση Μήτρας SWOT των Βαλκανικών Χωρών

Με το πέρασμα των χρόνων παρατηρείται αύξηση του βιοτικού επιπέδου στις αναδύμενες βαλκανικές αγορές και είναι ανταγωνιστική η κατανομή του συνολικού κεφαλαίου. Επιπλέον, παρατηρείται μια εξουδετέρωση της μεταβλητότητας στην αγορά που προκαλείται από τις φυσαλίδες των περιουσιακών στοιχείων. Παρόλα αυτά, οι άμεσες ξένες επενδύσεις μπορούν να αποτελέσουν ένα σημαντικό μειονέκτημα, ιδιαίτερα, όταν το συγκριτικό πλεονέκτημα μειώνεται από τις ξένες επενδύσεις σε στρατηγικές των βιομηχανιών. Σε μια όλο και πιο παγκοσμιοποιημένη οικονομία, οι ευκαιρίες για ξένες άμεσες επενδύσεις αυξάνονται, διαρκώς. Η επένδυση στο εξωτερικό μπορεί να είναι μια σημαντική οικονομική ανταμοιβή, αλλά θεωρείται, επίσης, ότι μια τέτοια επένδυση συνεπάγεται σοβαρούς κινδύνους. Καθημερινά φαινόμενα, στις αναπτυσσόμενες βαλκανικές χώρες θεωρούνται οι καταπιεσμένες εθνικιστικές τάσεις, όπως στην Αλβανία, οι εσωτερικές διενέξεις, όπως στο Κόσσοβο, σε συνδυασμό με τις γραφειοκρατικές καθυστερήσεις των διαδικασιών λόγω των εθνικών θεμάτων, όπως στη Π.Γ.Δ.Μ.

Παρά τις εξελίξεις, το ενδεχόμενο της επιχειρηματικής διακινδύνευσης στα Βαλκάνια συνεχίζει να είναι ακόμη υψηλό, προβληματίζοντας έντονα τους εν δυνάμει επιχειρηματίες, οι οποίοι επιζητούν την ανάπτυξη των μακροχρόνιων επιχειρηματικών δραστηριοτήτων διαβλέποντας σε μακροχρόνια κέρδη. Από τις παραπάνω αναλύσεις καθίσταται σαφές ότι οι ελληνικές επιχειρήσεις, που δραστηριοποιούνται στα Βαλκάνια συνεχίζουν ακόμη και σήμερα να αντιμετωπίζουν ποικίλες αντιξοότητες. Αναντίρρητα, η είσοδος των ελληνικών επιχειρήσεων στα Βαλκάνια, ιδιαίτερα τα τελευταία χρόνια με την παρουσία της οικονομικής κρίσης, έχει περάσει σε μια δυναμικότερη φάση έναντι του παρελθόντος. Η διεύρυνση των ελληνικών επιχειρήσεων παίρνει πολλές μορφές, όπως εξαγορά εγχώριων επιχειρήσεων, ίδρυση νέων μονάδων, εμπορία ή απλώς παραγωγή.

Σε κάθε περίπτωση, πρέπει να συσταθεί ο Οργανισμός Προώθησης Επενδύσεων για την περιοχή των Βαλκανίων και να απαλλαγεί από τις γραφειοκρατικές διαδικασίες. Ο προϋπολογισμός πρέπει να είναι υψηλός για να βελτιωθεί η εσωτερική κατάσταση υποδομής και να προσφέρετε μια υπηρεσία συμβούλων για όλη την περιοχή. Επιπλέον, είναι αναγκαίο να αναπτυχθεί η στρατηγική ακμής και η τομεακή εστίαση, ώστε να υπάρχει ένας προγραμματισμένος και καλά λειτουργικός οργανισμός προώθησης των επενδύσεων. Ακόμη, τα επενδυτικά κίνητρα που παρέχονται από τις κυβερνήσεις για άμεσες ξένες επενδύσεις θα πρέπει να αναθεωρηθούν, ώστε να μπορέσει να υιοθετηθεί ένα νέο πρόγραμμα για την παροχή πιο ανταγωνιστικών κινήτρων από ό, τι η Κεντρική Ευρώπη. Επιπρόσθετα, οι υποδομές έχουν πολλές αδυναμίες, ιδίως την υποδομή ενέργειας και μεταφορών. Προς την ικανοποίηση των ξένων επενδυτικών αναγκών, η υποδομή είναι αναγκαίο να βελτιωθεί δραματικά. Το ζήτημα της υποδομής μπορεί να επιλυθεί με τη βοήθεια του Διεθνούς Νομισματικού Ιδρύματος (ΔΝΤ). Όμως και, η αγορά εργασίας πρέπει να βελτιωθεί περαιτέρω προκειμένου να αυξηθεί ο αριθμός ειδικευμένου εργατικού δυναμικού. Η εκάστοτε κυβέρνηση μπορεί να το κάνει αυτό με την ανάπτυξη και τον εκσυγχρονισμό του εκπαιδευτικού και επαγγελματικού συστήματος εκπαίδευσης. Τα μαθήματα επιχειρηματικής δεοντολογίας θα πρέπει να συμπεριληφθούν στα πανεπιστήμια για να ενθαρρύνουν τους μελλοντικούς διευθυντές στη διεξαγωγή μιας υπεύθυνης επιχείρησης μέσω της αναγνώρισης των καλών πρακτικών. Το δικαστικό σύστημα, δε μένει έξω από την επιτακτική ανάγκη των μεταρρυθμίσεων, θα πρέπει να είναι ανεξάρτητο και να λειτουργεί σωστά. Αν και ένα ευρύ φάσμα αλλαγών και τροποποιήσεων έχει εφαρμοστεί στη διαδικασία προσαρμογής με την περαιτέρω επιβολή της ΕΕ. Οι

κυβερνήσεις πρέπει να γνωρίζουν ότι η μεταρρύθμιση του δικαστικού συστήματος είναι πολύ δύσκολο. Αυτό θα μπορούσε να γίνει με την αύξηση της άμεσης ισχύος των ρυθμιστικών αρχών της αγοράς και τη σύσταση οργάνων διαιτησίας και διοικητικών δικαστηρίων. Διαφορετικά, η καθυστερημένη εφαρμογή νέων νόμων και κανονισμών θα δημιουργήσει την αντίληψη του αδύναμου δικαστικού συστήματος και θα χάσει την υποστήριξη της κοινής γνώμης. Για τους λόγους αυτούς, οι νέες θεσμικές μεταρρυθμίσεις πρέπει να είναι σαφείς τόσο στην εφαρμογή όσο και στη δικαστική πρακτική (Arjan and Pleurat, 2009).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

6.1 ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Η παρούσα διπλωματική διατριβή μελετά την ανάλυση των ελληνικών άμεσων επενδύσεων στα Βαλκάνια και των προσδιοριστικών τους παραγόντων. Οι ΑΞΕ είναι ένα διεθνές φαινόμενο που προσελκύει την προσοχή όλων των οικονομικών οντοτήτων του πλανήτη. Οι άμεσες ξένες επενδύσεις έχουν αναρίθμητες επιπτώσεις στο ΑΕΠ της οικονομίας της χώρας υποδοχής: (επηρεάζει, μεταξύ άλλων) την παραγωγή, απασχόληση, εισόδημα, τιμές, εξαγωγές, εισαγωγές, οικονομική ανάπτυξη, ισορροπία των πληρωμών, της γενικής πρόνοιας και του βαθμού εσωτερίκευσης του δικαιούχου (Erdal and Tatoglu, 2002). Οι άμεσες ξένες επενδύσεις στην οικονομία της χώρας υποδοχής δημιουργούν σοβαρό ανταγωνισμό μεταξύ των διαφόρων δικαιούχων χωρών. Τις τελευταίες δύο δεκαετίες, οι ελληνικές εταιρείες εκμεταλλεύτηκαν τη γεωγραφική γειτνίαση με τις χώρες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης, ως σημαντικό πλεονέκτημα για τη συστηματική διεθνή επέκταση της εμπορικής τους δραστηριότητας. Στην πρώτη γραμμή αυτής της επέκτασης ήταν οι τράπεζες και οι εταιρείες τηλεπικοινωνιών. Αυτοί οι δύο τομείς χρησίμευσαν ως καταλύτες για πολλές άλλες επιχειρήσεις όλων των μεγεθών και κλάδων για να πάρουν το θάρρος και να επενδύσουν στην περιοχή των Βαλκανίων. Ως αποτέλεσμα, οι ελληνικές εταιρείες έχουν καταφέρει με επιτυχία να διεισδύσουν στις οικονομίες των Βαλκανικών χωρών. Σήμερα, η Ελλάδα εκτιμάται ότι είναι η πρώτη μεταξύ των ξένων επενδυτών στην Αλβανία, ΠΓΔΜ και Σερβία, τρίτη στη Ρουμανία και στη Βουλγαρία. Σήμερα, οι ελληνικές εταιρείες είναι σταθερά αγκυροβολημένες στις οικονομίες των Βαλκανίων. Ο ορίζοντας της επένδυσής είναι μακροπρόθεσμος. Βασικά εξαρτώνται από το υπόθεση ότι θα είναι μεταξύ των πρώτων που επωφελούνται από μια συνεχή βελτίωση των οικονομικών συνθηκών των γειτονικών χωρών (πλεονέκτημα πρώτης μετακίνησης). Η Ρουμανία και η Βουλγαρία ξεχωρίζουν ως οι ευνοούμενοι προορισμοί για τις ελληνικές άμεσες ξένες επενδύσεις στην περιοχή, ιδιαίτερα μετά την ολοκλήρωση της ένταξής τους στην ΕΕ. Νέες επενδυτικές ευκαιρίες στα Βαλκάνια αποτελούν οι περιφερειακές τομείς της ενέργειας, ο εκσυγχρονισμός των δικτύων ηλεκτρικής ενέργειας, το νερό, το πετρέλαιο και το φυσικό αέριο, οι επιχειρήσεις κοινής ωφέλειας του φυσικού αερίου, οι περιφερειακές υποδομές μεταφορών (αυτοκινητόδρομος και κατασκευές γεφυρών), η διέλευση των συνόρων, ο εκσυγχρονισμός και η αναμόρφωση του αεροδρομίου των

σιδηροδρομικών δικτύων. Είναι αναγκαίο να σημειωθεί ότι με τη συσσωρευμένη εμπειρία από επενδύσεις στην περιοχή των Βαλκανίων, συμπεραίνεται ότι δεν υπάρχει κανένας λόγος για τις ελληνικές εταιρείες να επενδύσουν σε μέρη τόσο μακριά, όσο η Κίνα κατά τον ίδιο τρόπο με τους ομολόγους τους στην ΕΕ.

Τα βιβλιογραφικά ευρήματα επισημαίνουν, επίσης, ότι οι στενές διμερείς οικονομικές σχέσεις είναι εμφανείς και έχουν αναπτυχθεί τα τελευταία χρόνια, καθώς και η πρακτική των ελληνικών επιχειρήσεων να χρησιμοποιούν τις γειτονικές Βαλκανικές χώρες ως προορισμούς για τις επενδύσεις τους. Αυτή η διαδικασία ενεργοποιεί τη σταδιακή ανάπτυξή τους και την επέκτασή τους στις τοπικές αγορές, διαδραματίζοντας σημαντικό ρόλο στη διαδικασία οικονομικής ανάπτυξης και για τις δύο χώρες. Τη στιγμή της κρίσης, η Ελλάδα εξακολουθεί να διατηρεί ηγετική θέση στις άμεσες ξένες επενδύσεις σε γειτονικές χώρες. Ως εκ τούτου, η χρήση των κονδυλίων της ΕΕ και η σύναψη νέων συμφωνιών οικονομικής συνεργασίας θα βοηθήσουν ποιοτικά στην αναβάθμιση του κύκλου εργασιών και στην κερδοφορία των ελληνικών επενδύσεων στη Νοτιοανατολική Ευρώπη.

Το σημαντικό προβάδισμα στα Βαλκάνια των Ελλήνων επενδυτών έναντι των ξένων από τη Δυτική Ευρώπη παρατηρείται και από τις επιχειρήσεις, όπως τα Jumbo, που δεσπόζουν σήμερα στη βαλκανική χερσόνησο. Η Ελλάδα αναφορικά με το οικονομικό της μέγεθος και παρόλο που οι αριθμοί υποεκτιμούν το μέγεθος των επενδύσεών της, παραμένει ένας από τους μεγαλύτερους επενδυτές στις γειτονικές βαλκανικές χώρες, τόσο σε αριθμό, όσο και σε όγκο κεφαλαίων. Η εθνική στρατηγική σχετικά με τη διείσδυση της ελληνικής επιχειρηματικότητας στα Βαλκάνια είναι ανύπαρκτη, όμως οι Έλληνες επιχειρηματίες έχουν βρει πρόσφορο έδαφος για τις δραστηριότητές τους. Το αποτέλεσμα, των επενδύσεων αυτών, είναι ιδιωτικής πρωτοβουλίας και όχι εθνικής πολιτικής. Οι κυρίαρχοι τομείς των επενδύσεων είναι οι κατασκευές (σίδηρος, αλουμίνιο, ορυχεία-μάρμαρα, τσιμέντο), ο τραπεζικός κλάδος, η βιομηχανία τροφίμων, οι τηλεπικοινωνίες και η ενέργεια. Έτος σταθμός στις ελληνικές επενδύσεις αποτελεί το 2008 που η Ελλάδα κατείχε την πρώτη θέση των ξένων επενδυτών στην Αλβανία, την ΠΓΔΜ και τη Σερβία, την τρίτη θέση στη Ρουμανία και την τέταρτη στη Βουλγαρία. Η αξία των επενδύσεων που έχουν υλοποιηθεί στις χώρες των Βαλκανίων εκτιμάται ότι ανέρχεται σε 11,888 δισ. Ευρώ (Καθημερινή, 2010).

Ο τύπος αναφέρει χαρακτηριστικά ότι «Οι Έλληνες επενδυτές κερδίζουν έναντι των ξένων επενδυτών από τη δυτική Ευρώπη, όχι μόνο λόγω της γεωγραφικής της θέσης και της κοινής κουλτούρας, αλλά και της εξοικείωσής τους με τις αιφνιδιαστικές αλλαγές και τα κενά στο νομικό πλαίσιο κάθε χώρας υποδοχής επενδύσεων. Από τους επενδυτές οι μεγάλες και ώριμες εταιρείες προτιμούν τις χώρες των ανατολικών Βαλκανίων ίσως και των χωρών-μελών της Ε.Ε., λόγω της σταθερότητας της πολιτικής κατάστασης και των ευνοϊκών φορολογικών όρων. Υπάρχει ακόμη φθινό εργατικό δυναμικό και χαμηλό κόστος ζωής, εκτός της Ρουμανίας όπου υπάρχει μεγάλη προσφορά σε γη» (Καθημερινή, 2010).

Η επενδυτική αυτή παρουσία των ελληνικών επιχειρήσεων στην αγορά των βαλκανικών χωρών παραμένει επίκαιρη μέχρι σήμερα. Η Ελλάδα είναι η πρώτη επενδύτρια χώρα στην Αλβανία τα τελευταία 15-20 χρόνια. Ένα σημαντικό πλεονέκτημα της αλβανικής αγοράς προς το ελληνικό επιχειρείν είναι ότι τα τρόφιμα δεν υπόκεινται σε εισαγωγικούς δασμούς, εξαιρείται, όμως, η φέτα. Αντίστοιχα, στη Βοσνία – Ερζεγοβίνη, οι τομείς του τουρισμού, της πληροφορικής, της ενέργειας και των επικοινωνιών αποτελούν τα σημαντικότερα πεδία για την δραστηριοποίηση των ελλήνων επιχειρηματιών. Το νόμισμα (βοσνιακό μάρκο) έχει σταθερή ισοτιμία με το ευρώ (1 ευρώ=2 μάρκα), έτσι εξετάζεται θετικά από τους εν δυνάμει επενδυτές. Στα 2,28 δισεκατομμύρια ευρώ διαμορφώνεται η αξία των ελληνικών επενδύσεων στη Βουλγαρία, αγορά στην οποία οι ελληνικές τράπεζες αντιπροσωπεύουν, λίγο παραπάνω από το 10% του συνολικού τραπεζικού ενεργητικού της χώρας. Με το κόστος ίδρυσης μίας εταιρείας στα δύο λέβια (περίπου ένα ευρώ) διαδικασία που ολοκληρώνεται σε περίπου ένα μήνα, φόρος 10%, ρυθμός ανάπτυξης του ΑΕΠ 3,6-3,9% τα τελευταία τρία χρόνια και αξιοποίηση ευρωπαϊκών πόρων για προγράμματα προσέλκυσης ξένων επιχειρήσεων είναι τα θετικά σημεία της βουλγαρικής αγοράς, η οποία δεν δείχνει κανένα σημάδι «κορεσμού». Αντίθετα, παρατηρείται διεύρυνση προς τις τεχνολογίες αιχμής. Ο τρίτος σημαντικότερος εμπορικός εταίρος της ΠΓΔΜ είναι η Ελλάδα. Αντίστοιχα, το απόθεμα των ελληνικών επενδύσεων στη Ρουμανία ανέρχεται σε 1,36 δισ. ευρώ (2018) και στη χώρα είναι ενεργές περίπου 500 επιχειρήσεις ελληνικών συμφερόντων. Η Ρουμανία αποτελεί ελκυστικό επενδυτικό προορισμό και η Ελλάδα έχει προοπτικές για αύξηση των εξαγωγών της σε σειρά προϊόντων με έμφαση στα φρέσκα φρούτα και τα λαχανικά. Σε 1,5 δισ. ευρώ διαμορφώνεται το σύνολο των ελληνικών επενδύσεων στη Σερβία και οι ελληνικές επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στη χώρα αυτή είναι 150. Το 2018, ο όγκος του διμερούς εμπορίου (Ελλάδας- Σερβίας) έφτασε το

μισό δισ. Ευρώ. Επισημαίνεται, επίσης, ότι η σερβική οικονομία, που καταγράφει σημαντικές αναπτυξιακές επιδόσεις (ρυθμός ανάπτυξης το 2018, 4,4%), αποτελεί ελκυστικό επενδυτικό προορισμό, ενώ οι ΑΞΕ ήταν στα 3 δισεκατομμύρια ευρώ, αντιστοιχώντας στο 6,2% του ΑΕΠ (in.gr, 2019).

6.2 ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Καταβλήθηκε κάθε δυνατή προσπάθεια και εφαρμόστηκαν στο έπακρο, τα κριτήρια, τα οποία καθιστούν μια έρευνα αξιόπιστη. Στόχος ήταν η άντληση έγκαιρων και αξιόπιστων αποτελεσμάτων. Παρόλα αυτά, οι περιορισμοί, όπως σε κάθε έρευνα, έτσι και στην προκειμένη ήταν εμφανείς. Η έρευνα ήταν βιβλιογραφική και τα ευρήματα αποτυπώθηκαν μέσα από μελέτες, άρθρα, ελληνική και ξένη βιβλιογραφία. Επειδή, όμως το ερευνητικό αντικείμενο αποτελεί ένα συνεχή φαινόμενο πάθησαν πληροφορίες και από το διαδίκτυο. Αν και έγινε αντιστοιχία της εγκυρότητας των πληροφοριών, μπορεί να θεωρηθεί ως ένας περιορισμός. Αντικειμενικές δυσκολίες, όπως η μειωμένη πρόσβαση που είχε η ερευνήτρια σε στατιστικά γεγονότα, καθώς και ο χρονικός περιορισμός συγγραφής αποτελούν επιπρόσθετους περιορισμούς.

6.3 ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΕΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΤΗΡΙΕΣ ΕΡΕΥΝΕΣ

Η πιο προφανής μελλοντική ερευνητική κατεύθυνση είναι η μετατροπή της παρούσας έρευνας σε ποιοτική ή ποσοτική και στην κατάρτιση ενός ολοκληρωμένου ερωτηματολογίου ώστε να διερευνηθεί το θέμα και από τη πλευρά των ελληνικών επιχειρήσεων που έχουν επενδύσει σε κάποια χώρα της Βαλκανικής χερσονήσου.

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

A. ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ:

Anastasakis O., Bastian J., Watson M., (2013), *From Crisis to Recovery- Sustainable Growth in South East Europe*.

Arjan Q., Pleurat R., (2009). The present situation and the future perspectives of foreign direct investment in Balkan Region. *Journal of Contemporary economics*, Vol. 3, (4), Pp. 5-15.

Barlett W., Prica I., (2011), *The variable impact of the Global Economic Crisis in South East Europe*.

Barlett W., Unalic M., (2013), *The social consequences of the Global Crisis in South East Europe*, LSEE- Research on South Eastern Europe.

Bastian, J., (2004), Knowing your way in the Balkans: Greek foreign direct investment in Southeast Europe, *Journal of Southeast European and Black Sea Studies*, Vol., 4, (3), Pp. 458-490.

Bitzenis A., Vlachos V., (2011), *Outward FDI from Greece and its policy context*, Vale Columbia Center on Sustainable International Investment.

Bitzenis A., Vlachos V., (2013), *Greece's Outward FDI : A window for growth?*

Blomstrom M., Kokko A., (1996), *How Foreign Investment Affects Host Countries*, World Bank Policy Research Working Paper No. 1745.

Blomstrom M., Kokko A., (1996), The Economics of Foreign Direct Investment Incentives. Centre for Economic Policy Research. No. 3775. Pp. 2—25.

Botric, V., Skuflic, L., (2006), Main Determinants of Foreign Direct Investment in the Southeast European Countries, *Journal of Transition Studies Review*, Vol., 13, (2), Pp. 359-377.

Brada, J., Kutan, A. and Yigit, T., (2004), The Effects of Transition and Political Instability On Foreign Direct Investment Inflows: Central Europe and the Balkans, Zentrum für Europäische Integrationsforschung Center for European Integration Studies, Rheinische Friedrich- Wilhelms-Universität Bonn.

Coulter, M., (2010). *Strategijski menadžment na delu*, 100-110. Belgrade: Data status.

Darvas, A., (2010), The Impact of the Crisis on Budget Policy in Central and Eastern Europe, *Journal on Budgeting*, Vol., 5, Pp.18-25.

Dunning, J., (1970). *The Multinational Enterprise*. George Allen and Unwin, London.

Dunning, J., (1977). Trade location of economic activity and the MNE: A search of an eclectic approach, in B. Ohlin, P.O. Hesselborn and P.J. Wijkman (eds.), *Journal of Allocation of Economic Activity*. Macmillan, London.

Dunning, J., (1979). *Explaining changing patterns of international production: In defense of the eclectic theory*, Oxford Bulletin of Economics and Statistics, Vol. 41, (4).

Dunning, J., (1980). Towards an eclectic theory of international production, *Journal of International Business Studies*, Vol. 11, No. 1.

Dunning, J., (2001), The eclectic (OLI) paradigm of international production: Past, present and future, *Journal of the Economics of Business*, Vol., 8, (2), Pp. 173-190.

Easson, A. (2001), Tax Incentives for Foreign Direct Investment Part 1: Recent Trends and Countertrends, *Bulletin for International Fiscal Documentation*, Vol. 55, Pp. 266-274.

Erdal, F., Tatoglu, E. (2002). Locational Determinants of FDI in an Emerging Market Economy: Evidence from Turkey. *Journal of Multinational Business Review*, Vol., 10, (1), Pp. 21-28.

Fischer, S., Sahay, R. Végh, C., (1996), Stabilization and growth in transition economies: The early experience, *Journal of Economic Perspectives*, Vol., 10, Pp. 45–66.

Globerman, S., Shapiro D., (1999), The Impact of Government Policies on Foreign Direct Investment: The Canadian Experience, *Journal of International Business Studies*, Vol. 30, (3), Pp. 513-532.

Gurel E., Tat M., (2017). SWOT Analysis: A Theoretical Review. *Journal of International Social Research*, Vol., (51). Pp. 994-1006.

Hunya, G., (2004), *Foreign Direct Investment in South East Europe in 2003-2004*, The Vienna Institute for International Economic Studies, Vienna.

Hymer, S., (1976), *The International Operations of National Firms: A Study of Direct Foreign Investment*, Ph.D. Dissertation 1960, Cambridge, MIT Press.

Ivan S., Drasko N., Aleksandar Z., (2012). PEST Analysis of Serbia. *Journal of Economic Analysis*, Vol. 45, (1-2), Pp. 59-73.

Karagianni S., Labrianidis L., (2001). The Pros and Cons of SMEs Going International: Greek Companies in Bulgaria. *Journal of Eastern European Economics*, Vol., 39, 2, Pp. 5-28.

Kekic, L., (2005), Foreign direct investment in the Balkans: Recent trends and prospects, *Journal of Southeast European and Black Sea Studies*, Vol., 5, (2), Pp. 171-190.

Kitonakis, N., Kontis, A., (2008), The determinants of Greek foreign direct investments in southeast European countries, *Journal of Southeast European and Black Sea Studies*, Vol., 8, (3), Pp. 269-281.

Kotler, P., (1998). *Marketing Management – Analysis, Planning, Implementation, and Control*, 9th Edition. Englewood Cliffs: Prentice-Hall.

Labrianidis L., (1997). *The opening of the Balkan markets and consequent economic problems in Greece*, *Journal of Budgeting*, Vol., 12, Pp. 5-12.

Labrianidis L., Kalogerisis Th., Karagianni St., Katsikas I., Mavroudeas St. (1998). *The economic implications for the development of Greece and Northern Greece in particular, due to the opening of the Greek industry to the Balkans* Research Report Financed by the General Secretary of Research and Technology (in Greek).

Labrianidis L., (2000a). Geography Matters in the Orientation of FDI: Greek FDI in the CEECs. In *Economic cooperation in the Balkans*, ed. G. Petrakos and S. Totev. Forthcoming.

Labrianidis L., (2000b). The Investment Activity of Greek Companies in the CEE Countries: The Situation Beyond the Myth. In *Greece and the New European Space*, ed. E. Andrikopoulou and G. Kafkalas, Pp. 236–74. Athens: Themelio, Athens.

Labrianidis, L., Lyberaki, A., Tinios, P. and Hatziprokopiou, P., 2004, Inflow of Migrants and Outflow of Investment: Aspects of Interdependence between Greece and the Balkans, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, Vol., 30, (6), Pp. 1-26.

Mitsos A., Mossialos E., (2000). (Eds.) *Contemporary Greece and Europe*, European Institute LSE European Political Economy Series, Ashgate Press London, Pp. 457-482.

Nayak D., Choudhury R., (2004). A selective review of foreign direct investment theories. *Journal of Economic and Social Commission for Asia and the Pacific*, No. 143, Pp. – 35.

Oman, C. (2000), *Policy Competition for Foreign Direct Investment: A Study of Competition among Governments to Attract FDI*, Paris: OECD.

Porter M., (1979). "How Competitive Forces Shape Strategy", *Harvard Business Review*, Vol. 57, (2), Pp. 137-145.

Pournarakis, M., Varsakelis, N., (2002), Foreign Direct Investment in Central and Eastern European Countries: Do Institutions matter?, *EIBA Annual Conference*, Athens, Greece.

Read, R. (2007). Foreign direct investment in small island developing States, *World Institute for Development Economic Research*, Research paper No. 2007/28. United Nations University, Tokyo.

Shapiro, D., Globerman S., (2001), “National Infrastructure and Foreign Direct Investment”, mimeo, Simon Fraser University (February).

Stoian, C. Filippaios, G., (2008), Dunning’s eclectic paradigm: A holistic, yet context specific framework for analysing the determinants of outward FDI: Evidence from international Greek investments, *Journal of Business Review*, Vol., 17, Pp. 349-367.

Thompson, J., (2002). *Strategic Management*, 4th Edition. London: Thomson Learning.

Totev, S., (2005), Foreign direct investment in Bulgaria: advantages and disadvantages to investment, *Journal of South-East Europe Review*, Vol., 4, Pp. 91-104.

B. ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ:

Βλάχος Β., Μπιτζένης Α., (2014), *Διεθνής επιχειρηματική δραστηριότητα στην Ελλάδα την εποχή του ευρώ: ανταγωνιστικότητα και εξωστρέφεια*, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας.

Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ. (2005). *Η Ελληνική Οικονομία και η Απασχόληση Άμεσες Ξένες Επενδύσεις*. Αθήνα: Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ.

Καββαδία Ε., (2016). Το ειδικό καθεστώς οικονομικών δραστηριοτήτων του Ελληνικού κράτους ως μέλους της ΕΕ και Ελληνικών υπηκόων σε χώρες των Βαλκανίων: Θεωρητικές Προσεγγίσεις και εμπειρικοί προσανατολισμοί. Πάντειον Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών, Σχολή Επιστημών Οικονομίας και Δημόσιας Διοίκησης, Τμήμα Οικονομικής και Περιφερειακής Ανάπτυξης.

Κυρκιλής Δημήτριος (2010). *Άμεσες Ξένες Επενδύσεις*, Εκδόσεις Κριτική, Αθήν

Κοτταρίδη Κ., (2014), *Άμεσες Ξένες Επενδύσεις και Ελλάδα*, Ελληνικό Ίδρυμα Ευρωπαϊκής και Εξωτερικής Πολιτικής, Παρατηρητήριο για την Κρίση.

Κοτταρίδη Κωνσταντίνα, (2014), *Επιδράσεις Εισροών Άμεσων Ξένων Επενδύσεων στις χώρες υποδοχής*, Ελληνικό Ίδρυμα Ευρωπαϊκής και Εξωτερικής Πολιτικής, Παρατηρητήριο για την κρίση.

Κυρκιλής Δ., (2010), *Άμεσες Ξένες Επενδύσεις*, Εκδόσεις Κριτική.

Λιαργκόβας Γ., (2007). *Ξένες Άμεσες Επενδύσεις και Ανταγωνιστικότητα*, Εκδόσεις Παπαζήση. Αθήνα.

Μπιτζένης, Π., (2003, α), *Η δυναμική των Βαλκανικών αγορών και η μετάβαση των χωρών της ανατολικής Ευρώπης στην οικονομία της αγοράς*, τόμος α, εκδόσεις Σταμούλης, Αθήνα.

Μπιτζένης, Π., (2003, β). *Η Δυναμική των Βαλκανικών Αγορών & η μετάβαση των Χωρών της Ανατολικής Ευρώπης στην Οικονομία της Αγοράς*, τόμος β, Εκδόσεις Σταμούλης, Αθήνα.

Μπιτζένης, Π., (2009), *Παγκοσμιοποίηση, πολυεθνικές επενδύσεις και ευρωπαϊκή ολοκλήρωση στο νέο παγκόσμιο οικονομικό σύστημα*, εκδόσεις Σταμούλης, Αθήνα.

Μπιτζένης, Π., (2014). *Η Δυναμική των Αγορών της Νοτιοανατολικής Ευρώπης: Μετάβαση και οικονομική κρίση*, Εκδόσεις Σταμούλης, Αθήνα.

Μπιτζένης, Π., (2014), *Διεθνής επιχειρηματικότητα και επενδύσεις: Σύγχρονο ελληνικό επιχειρηματικό περιβάλλον*, Εκδόσεις Σταμούλης, Αθήνα.

Παπαγεωργίου Π., Χιόνης Δ., (2003), *Διεθνής Επιχειρηματικότητα δραστηριότητα και Οργανισμοί*, Εκδόσεις Αθ. Σταμούλης, Αθήνα.

Πελαγίδης Θ., Χαζάκης Κ., (2009), *Η πολιτική οικονομία της μετάβασης: Από τον κεντρικό σχεδιασμό στην οικονομία της αγοράς*, Εκδόσεις Παπαζήση.

Φίλιππας, Ν., (2014). Παράγοντες που επηρεάζουν τις άμεσες ξένες επενδύσεις: Ελλάδα και χώρες του OECD. Αθήνα: Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών.

Χαζάκης Κ., (2000), *Εγχειρίδιο Ξένων Επενδύσεων στις Βαλκανικές χώρες*, Εκδόσεις Ζήτη.

Γ. ΠΗΓΕΣ ΑΠΟ ΤΟ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ:

Ινστιτούτο Διεθνών Οικονομικών Σχέσεων (2010), *Οι συνέπειες της ελληνικής κρίσης στις βαλκανικές χώρες*, Ανακτήθηκε από: http://www.idos.gr/Images/Uploaded/balkanikes_xwres.pdf. στις 31/1/2020

Καθημερινή, (2010). Στα 11,88 δισ. οι ελληνικές επενδύσεις στα Βαλκάνια. Ανακτήθηκε από: <https://www.kathimerini.gr/383400/article/oikonomia/epixeirhseis/sta-1188-dis-oi-ellhnikes-ependyseis-sta-valkania>, στις 28/12/19

23/2/20

Πετράκης Ε., (2017), *Ξένες Επενδύσεις*, ανακτήθηκε από: <http://www.indeepanalysis.gr/oikonomia/xenes-ependyseis> στις 2/12/20

Μπιτζένης, Α., (2005), *Οι ελληνικές επενδύσεις στα Βαλκάνια*, ανακτήθηκε από: http://www.epistimonikomarketing.gr/article/show.php?article_id=852 στις 31/1/20

Giakoulas D., (2015), *Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών (ΕΚΠΑ), Ελληνικές άμεσες επενδύσεις στην αλλοδαπή* στις 6/2/20

Gray S., Geoffrey S., (2014). *Geopolitics, Geography and Strategy*. Ανακτήθηκε από https://books.google.gr/books?id=7BakAgAAQBAJ&pg=PA116&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false, στις 27/2/2020.

Green European Foundation, (2018). Revision of the Economy in the Balkans: CHANGE POLICY NOT CLIMATE!, Ανακτήθηκε από https://gef.eu/wp-content/uploads/2018/02/WEB-Version-GEF_Balkans_2017.pdf, στις 27/2/2020.

European Black Sea Cooperation Programme, (2019). Ανακτήθηκε από <http://blacksea-cbc.net/>, στις 27/2/2020.

European Balkan-Med Programme, (2019). Ανακτήθηκε από <http://www.interreg.gr/en/news/multilateralcooperation-programmes/balkan-mediterranean.html>, στις 28/12/2020.

Eurostat, (2018). *Foreign direct investment (FDI)*. Ανακτήθηκε από <https://ec.europa.eu/eurostat/web/structural-business-statistics/global-value-chains/fdi>, στις 5/2/2020.

in.gr, (2019). Ευκαιρίες εξαγωγών και επενδύσεων για τις ελληνικές επιχειρήσεις στα Βαλκάνια. Ανακτήθηκε από <https://www.in.gr/2019/02/04/economy/oikonomikes-eidiseis/eykairies-eksagogon-kai-ependyseon-gia-tis-ellinikes-epixeiriseis-sta-valkania/>, στις 29/2/2020.

Kimberly, (2019). *Foreign Direct Investment*. Ανακτήθηκε από <https://www.thebalance.com/foreign-direct-investment-fdi-pros-cons-and-importance-3306283>, στις 5/2/2020.

Price Waterhouse Coopers, (2010), *Foreign Direct Investment in Central and Eastern Europe: A case of boom and bust?*, *Economic Views*, Ανακτήθηκε από http://www.pwc.com/en_CZ/cz/tiskovezpravy-2010/fdi-in-cee-final-report-march10.pdf στις 8/2/2020.

Todorova, M., (1997). *Imagining the Balkans*. New York: Oxford University Press, Inc. p. 27.

4. ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΕΙΣ ΑΠΟ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ:

Jens B., (2007), Knowing your way in the Balkans': Greek foreign direct investment in Southeast Europe, *Journal Southeast European and Black Sea Studies*, Vol., 4, 2004 - Issue 3, <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/1468385042000247657?journalCode=fbss20>

Maditinos D, Chatzoudes D. & Kousenidis D., (2011), 'Foreign Direct Investment in the Balkans: The Role of Greece' https://www.researchgate.net/publication/287646213_Foreign_Direct_Investment_in_the_Balkans_The_Role_of_Greece

Kitonakis N. & Kontis A., (2008), *Southeast European and Black Sea Studies*, Vol., 8, 2008 - Issue 3, 'The determinants of Greek foreign direct investments in southeast European countries', <https://www.tandfonline.com/doi/citedby/10.1080/14683850802338593?scroll=top&needAccess=true>

Karasavoglou A., Polychronidou P. & Ongan S., (2014), *The Economies of Balkan and Eastern Europe Countries in the Changed World (EBEEC 2013)*, Conference Paper (PDF Available) in *Procedia Economics and Finance*, https://www.researchgate.net/publication/278272567_The_Economies_of_Balkan_and_Eastern_Europe_Countries_in_the_Changed_World_EBEEC_2013

Panagiotis G. Liargovas & Konstantinos S. Skandalis,(2008) Motivations and barriers of export performance: Greek exports to the Balkans, *Journal of Southern Europe and the Balkans*, Vol., 10, 2008 - Issue 3, <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/14613190802493840?journalCode=cjsb19> .
SLAVESKI T. & NEDANOVSKI P., (2014), FOREIGN DIRECT INVESTMENT IN THE BALKANS: THE CASE OF ALBANIA, FYROM, AND BULGARIA, JOURNAL EASTERN EUROPEAN ECONOMICS, VOL., 40, 2002 - ISSUE 4, [HTTPS://WWW.TANDFONLINE.COM/DOI/ABS/10.1080/00128775.2002.11041022](https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/00128775.2002.11041022)